

LISIEUX-I SZENT TERÉZ

1873 — 1973

PRUGG VERLAG

Eisenstadt 1973

LISIEUX-I SZENT TERÉZ

1873 — 1973

PRUGG VERLAG

Eisenstadt 1973

A Szolgálat melléklete

Egyházi engedéllyel. — Druck und Verlag: Prugg Verlag - Eisenstädter
Graphische GesmbH, 7000 Eisenstadt, Haydngasse 10, Österreich.

BEVEZETÉS

Néhány évvel ezelőtt szerkesztőségünk a lisieux-i Kármelhez fordult azzal a kéréssel: küldjék meg nekünk Kis Szent Teréz önéletrajzának kritikai kiadását és leveleit. Viszonzásul megígértük, hogy adandó alkalommal olvasóinknak is közvetítünk valamit belőlük.

A válasz nem soká váratott magára. A prior anya a „szerény könyvcsomag“ mellé — ahogyan küldeményüket szerényen nevezte — ezt írta: „Tekintsék ezt úgy, mint Szentünk ajándékát magyar testvérei számára, és mint egészen különleges mellettük állásának zálogát.“ Imáikat is megígérte.

Az alkalom viszont most érkezett el: kiadványuk egy részecskéje a jubileumi év világszerte folyó ünneplésének.

Minthogy az Önéletrajz kiadása Magyarországon folyamatban van, választásunk inkább a levelekre esett. Egyik misszionárius lelki testvéréhez írt leveleiből válogattunk egy csokorra valót: ezekben egész közvetlen embersége és érett életszentsége benne van. Néhány a jubileum alkalmából írt eredeti vagy fordított tanulmány, és a Teréz-irodalom néhány fontos, főként az utóbbi időben megjelent könyvének ismeretése teszi teljessé kiadványukat.

Képmellékleteink az eredeti fényképek nyomán készültek.

Kis Teréz anyaházának óhaja szerint vegyék ezt a Szent jubileumi és karácsonyi ajándékaként.

LISIEUX-I SZENT TERÉZ ÉLETRAJZI ADATAI

1873. január 2-án született Alençonban Martin Lajos és Guérin Zélia kilencedik gyermekeként.
1877. augusztus 28-án halt meg édesanyja. A család Lisieux-be költözik.
1879. az év vége felé Teréz első gyónása.
1882. október 2-án Paulina, Teréz nővére és nevelőanyja belép a Kármelbe.
1883. március 25 Húsvét — május 13 Pünkösöd: Teréz betegsége. A Szűzanya mosolya csodálatosan meggyógyítja.
1884. május 8: Teréz elsőáldozó. Paulina leteszi a szerzetesi fogadalmat (Jézusról nevezett Ágnes nővér).
június 14: Teréz bér márkózik.
1886. október 15-én (Szent Szívről nevezett) Mária, Teréz legidősebb nővére és keresztyánya belép a Kármelbe.
Karácsony: Teréz „megtérése” — a „karácsonyi kegyelem”.
1887. május 29 Pünkösöd: Teréz apjától engedélyt kér, hogy belépjen a Kármelbe.
november 4 — december 2: római zárándoklaton vesz részt.
november 20: audiencia XIII. Leó pápánál.
1888. április 9-én belép Teréz a Kármelbe.
1889. január 10: Teréz beöltöztetése.
február 12-én édesapját a caeni kórházba szállítják.
1890. szeptember 8: Teréz fogadalomtétel.
szeptember 24: Teréz felveszi a fátýolt.
1893. február 20-án Ágnes anyát választják meg főnöknőnek. Terézt megbízza Gonzága Mária anyával mellett az újoncnők vezetésével.
1894. július 29: édesapja halála.
szeptember 14-én Céline, Teréz nővére belép a Kármelbe (Genovéva nővér).
1895. január: Ágnes anyával rendeletére Teréz megkezdí önéletrajzát.
június 9, Szentháromság vasárnapja: felajánlja magát áldozatul az Irgalmas Szeretetnek.
1896. január 20: Teréz átadja Ágnes anyának („A”) kéziratát.
március: Gonzága Mária anyát választják meg főnöknőnek. Teréz megmarad beosztásában az újoncnők mellett.
április 2/3 nagypéntekre virradó éjjel: első tüdővérzés.
szeptember 13-16 között: levél a Szent Szívről nevezett Mária nővérnek (a „B” kézirat).
1897. április 6: Ágnes anyával jegyezni kezdi Teréz utolsó szavait.
június 2: Ágnes anyával kérésére Gonzága anyával elrendeli, hogy Teréz befejezze önéletrajzát.
július 8: Terézt a betegszobába viszik.
július 11 előtt befejezi a harmadik önéletrajzi („C”) kéziratot.
szeptember 30-án, csütörtök este 7 óra 20 perckor meghal a szeretet végső elragadtatásában.

HA A SZENTEK ÍRNI KEZDENEK . . .
Kis Szent Teréz összes művei

1897. szeptember 30-án este negyed nyolckor egy vidéki francia kolostorban meghalt tüdőbajban egy huszonnégy éves kármelita nővér. Szokásban volt, hogy a kolostorok megküldik egymásnak az elhunyt nővérek rövid élettörténetét gyászjelentés, „körlevél“ formájában. Ennek a normandiai kolostornak sok nővére nem tudta elképzelni, mit írnak majd a fiatal halottról. Rövid élete túl egyszerű volt. Feltűnő tettei sem voltak, csak a szabályt tartotta meg, de azt hűségesen. A főnöknő döntése szerint végül is önéletrajzát adják ki, mégpedig könyv-alakban.

1898.szept. 30-án hagyta el a nyomdát a könyv, halála első évfordulóján, 2000 példányban'. Azóta bejárta a világot. A kolostor 1911-ben már naponta átlag 50 levelet kap: imameghallgatások, kérések, stb. 1914-ben a világháború ellenére a napi posta már eléri az 500 levelet. A könyvet 38 nyelvre fordították le, s ma is a lelki irodalom örököstestvére. *Egy lélek története* címen jelent meg. Íróját a világ és magyar híveink is Lisieux-i Kis Szent Teréz néven tisztelik.

Nem különös, hogy egy kolostorba vonult nővér megírja életét? — Aki ezen megbotránkoznék, azt megnyugtathatják a történelmi tények. A Gyermek Jézusról és a Szent Arcról nevezett Terézia nővér felettesei parancsára³ írta meg önéletrajzát. Szabadidejében, iskolás füzetébe, cellájában a szerzetesi kiséken ülve, ölében tartva a korabeli írókészletet. Rendkívüli volt az is, hogy az átlag 25-26 tagot számláló közösségben öten ugyanabból a családból valók voltak: a négy Martin-lány, köztük a legmagasabb „Kis“ Teréz, és unokahúguk a Guérin-családból. Ráadásul a Szent nővére, Ágnes anya volt a főnöknő, a Szent életében három éven át (1893-96).

Teréz nővér a szokásos együtt töltött szabadidőben, a rekreáción élvezettel adta elő gyermekkori élményeit. Ha ő nem volt ott, a fiatalabb nővérek unatkoztak. Testvérei sajnálták volna, ha feledésbe merülnek a közös élmények. Ezért vették rá Ágnes anyát, hogy előljárói tekintélyével parancsolja meg Teréznek gyermekkori élményei leírását. A Szent az engedelmesség nevében nekiült a munkának és megírta *Egy kis fehér virág tavaszi történetét* — így nevezte ő maga'. Akkor még nem is sejtette, hogy a lelkiirodalom egyik remekét hozza létre. Ágnes anya nevenapjára készült el (1895 január — 1896 január 20, jelzése: Ms A). Valóban csak engedelmességből. Mutatja az a tény is, hogy Teréz a jelzett napon átadta Ágnes anyának és utána sohasem érdeklődött felőle. Még azt sem kérdezte meg, hogy elolvasta-e. Nővére, a gondok-

kal teli főnöknő pedig fiókjába süllyesztette a modern kor lelki „best-seller”-ét, anélkül, hogy nagyobb fontosságot tulajdonított volna neki.

Beköszöntött az Úr 1896. esztendeje. Teréz betegségének jelei mutatkoznak. Ágnes anya hároméves főnöksége lejár és a közösség helyébe ismét a régi főnöknőt, Gonzága Máriát választja meg (Teréz idejében főnöknő 1886-1893, majd 1896-1902 között, † 1904). Ágnes anya megszabadul a kormányzás gondjaitól, előveszi húga kéziratát, olvassa és nem tudja letenni. Teréz a lelkét tárta fel. Most eszmél rá arra, hogy nem ismerte őt. Fájdalmasan érinti az a sejtelen, hogy húga már nem sokáig lesz köztük, az a kincs, aki rejtve, visszahúzódva már 1888 óta köztük él. Minden befolyását latbaveti Gonzága anyánál, hogy az új főnöknő írassa meg Terézzel szerzetesi élményeit, fejezze be élete történetét. Így született meg a C kézirat (Ms C), az a vékony iskolásfüzet, amelyet Gonzága anyának dedikál. Hősies erőfeszítésébe kerül, hogy megírja. 1897.júl. 8-án leviszik a betegszobába cellájából, szalmazsákon. Utolsó sorait ott írja meg, tinta helyett ceruzával, ágybanfekve. Mielőtt kihull kezéből a ceruza, még ezeket a szavakat írja le, füzeté utolsó szavait: „bizalommal és szeretettel”⁵. Most már mindent megmondott. Nem marad egyéb hátra, mint a hátralevő két és fél hónap alatt szenvedő életpéldájával hitelesíteni mindazt, amit megírt, bemutatni a betegágyon is a „kis utat”, a bizalom és szeretet útját . . .

Még 1896.szept.13-16 között a Szent Szívről nevezett Mária nővér, Teréz nővére és keresztanyja, arra kéri a Szentet, írja le neki emlékébe a szeretetről kapott „megvilágosításait”. Teréz ismét írásnak ül. Őt lapot ír tele apró betűvel. Így született meg a B kézirat (Ms B), a „lelki irodalom gyöngyszeme”.

A Szent halála után megjelent „Egy lélek története” 12 fejezetből áll. Az A kéziratból az I-VIII, a B-ből a XI, a C-ből pedig a IX-X fejezet került ki. Az utolsó fejezetet a nővérek írták: halála, tanácsai, versei, stb. függelékben. Teljes életrajzot akartak adni. A főnöknő kívánsága szerint és az egység kedvéért a három kézirat megszólításait úgy kellett átírni, hogy úgy tűnjék: Teréz egységes önéletrajzát Gonzága Mária anyának ajánlotta.

Teréz még halálos ágyán megbízta Ágnes anyát⁶, hogy kéziratában bármilyen változtatást eszközölhet az ő nevében. A Szent előre látja már könyvének kiadását és jóváhagyja. Eszköz lesz kezében, hogy küldetését teljesítse. Megismerteti a lelkekkel az életében csodálatosan bevált „kis utat”. Arra kéri Ágnes anyát, hogy élete történetéhez mellékeljék a megtért bűnös nő történetét is. A kiadások azóta is hűek Teréz kívánságához⁷.

Sajnos Ágnes anya élt a felhatalmazással. Úgy javítja végig a kéziratot, mint annak idején Teréz iskolás füzetait. Kihagyja a túl család-

dias kifejezéseket és részleteket, javít a mondat szerkezeten, egyszóval „sajtó alá rendezi“ Teréz nem sajtó alá szánt iratait.

A szenttéavatás (1925) után erősödnek a támadások a lisieux-i Kármel ellen. A közönség szószólói követelik az eredeti kéziratokat. A Szentszék Ágnes anyát érdemeire való tekintettel haláláig főnöknőnek nevezi ki. S Ágnes anyja állja a harcot. Teréz rábízta a kéziratokat, tehát ő azoknak hiteles értelmezője. Álláspontja jogos és tiszteletreméltó az ő szempontjából. De halála (1951) után azonnal megindulnak a kritikai munkálatok. François de Sainte-Marie kármelita atya a lelke a munkacsoportnak. A kéziratokról fényképmásolatot készítenek, grafológusok vizsgálják át a javításokat, s évek hosszú munkájának gyümölcseként 1956-ban elhagyja a nyomdát az önéletrajzi kéziratok faksimile kiadása három kísérő kötettel, *Manuscripts autobiographiques* címen⁸. Az újdonsághajhászok csalódtak. Akik azt várták, hogy világrengető szenzációt fedeznek fel, hogy fölfedik a lefátyolozott arcot a visszaállított szöveg mélyén, kiábrándulva tették félre a könyvet. Az eredeti kézirat — bármennyire frissebb, érdekesebb is ez a retusálatlan szöveg — lényegében egyezik az „Egy lélek története“-vel. Ágnes anyja törlései, javításai nem érintették a lényeget: Teréz örökérvényű evangéliumi tanítását.

A faksimile kiadást lapozva az az érzésünk, mintha Teréz kis füzeit tartanánk a kezünkben. A két füzet (Ms A és C) és a cérnával összefűzött szegényes lapok (Ms B) mellett ott van Teréz fogadalmi imája is; az idő foga megrágtá, hiszen szíve felett hordozta. A három kísérő kötet is kincset ér. Az első a kritikai kiadás története, a második részletes magyarázatok az önéletrajz jegyzeteiként, a harmadik pedig az önéletrajz szavainak teljes konkordanciáját hozza. Mindez François de Sainte-Marie atya tollából. Mai napig elengedhetetlen munkaeszköz Teréz kutatóinak kezében.

A nagyközönség számára 1957-ben adták ki az önéletrajz hiteles szövegét a faksimile kiadás alapján⁹. Ez a kiadás lépett az Egy lélek története helyébe, amelynek utolsó változata 1953-ban hagyta el a nyomdát¹⁰. Kiadója az Office Central de Lisieux, Teréz iratainak mai napig hivatalos kiadója.

Szent Teréz születésének 100. évfordulóját ünnepeltük 1973.jan.2-án. Ebből az alkalomból a két nagy francia kiadó, a Cerf és a Desclée de Brouwer közösen adja ki összes műveit. Ennek a kiadásnak a keretében ismét sajtó alá kerül az 1956-os szöveg, de tartalmazni fogja a kísérő kötet jegyzeteit is. Csak néhány kronológiai adatot kell kijavítani. Amíg ez a kiadás megjelenik, forgalomba hozták a kéziratok újabb kiadását, ismét a régi címen: *Egy lélek története*¹¹. Az 1961-ben tragikusan elhunyt François de Sainte-Marie atya utóda, Guy Gaucher elő- és utó-

szóval látta el. Így ez a kiadás megőrzi a régi kiadás „teljes életrajz” jellegét.

A magyar közönség Nagyfejeő Gabriella angolkisasszony fordításában ismerkedett meg Kis Szent Teréz önéletrajzával. 1926-ban már az ötödik kiadás jelent meg¹², és ma is táplálja a lelkeket. Reméljük, hogy rövidesen megismerheti magyar olvasóközönségünk az 1956-os fakszimile kiadás teljes szövegét is fordításban. Addig meg kell elégednünk a Vigiliában közölt izelítővel¹³.

A legelterjedtebb „műfaj” a levél. Ezzel majdnem minden földi halandó megpróbálkozik egyszer. Teréz is folytatott levelezést. Elsősorban rokonaival, majd a család lelkivezetőjével, Pichon jezsuita atyával és két lelki testvérével, Bellière és Roulland missziós atyával. Sajnos a címzettek közül sokan nem őrizték meg leveleit. Így érthető, hogy a Kármel levéltárában leveleinek csak kb. kétharmada található, a szakértők becslése szerint.

Az első, aki a levelek kiadásával foglalkozott, Combes atya volt. Az „Egy lélek története” függelékében közölt levélrészletekkel szemben a hiteles kiadást szorgalmazta. Célját nem érte el. Csak Ágnes anyja javított másolatait kapta kézhez. Így érthető, hogy az 1948-ban megjelent *Levelek* kötetnek csak az előszavát írta, de a kiadás felelősségét nem vállalta¹⁴. Ez a kötet előfutára volt napjaink kritikai kiadásának.

A centenárium évében a hitelesség már nem probléma. A munkacsoport az eredeti levelek alapján dolgozott. Fáradtságot nem ismerő munkájuknak köszönhető, hogy a centenáriumi kiadás keretében már kezünkben van Teréz összes leveleinek első kötete, kritikai kiadásban (az 1890-ig írt levelek)¹⁵. Óriási előnyt jelent az is, hogy nemcsak Teréz leveleit közlik, de azokat is, amelyekre válaszol. Az olvasó úgy érzi, hogy ellesi levélben folytatott párbeszédeit. Az első levelet hároméves korában írta, amikor még írni sem tudott! Nővére vezette a kis kezét, hogy ismerősének örömet okozzon Terézke kézírásával. Ez a kritikai kiadás első terézi „levele”. A második kötet (levelek haláláig, 1890-97) sajtó alatt van.

Teréz költői lélek volt. Verseket írt. Korabeli szokás szerint évfordulókon, névnapokon versekkel lepték meg egymást a nővérek. Teréznél könnyen ment a rímfaragás. Egyik leghosszabb versét, amint bevalotta, egyórás szentségimádás alatt írta, illetve fakadt fel lelkében. Mert a történelmi hitelesség kedvéért meg kell említenünk, hogy Teréz nem élt a „költői szabadsággal”. Ebben is hű volt szabályához: csak a

megengedett időben írta le költeményeit, jóllehet néha napokon át ott égtek lelkében . . .

Az „Egy lélek története” közölte verseit. Már 1898-ban a függelékben megjelent versekből kis zsebkiadás készült *Versek* címen. A kolostor levéltárában ugyanannak a versnek több változatát is őrzik. Teréz idővel átgondolta és átirta verseit. A kritikusok szerint nem mesterművek. Sok az alkalmoszerű, iskolás, „rendelésre” írt vers. De őszinteségében nem lehet kételkedni, verseiben is önmagát adja. Tűzes istenszeretete cseng felénk innen is.

Teréz „színdarabokat” is írt. A kolostori élet egyhangúságát változtatossá tették a családi ünnepek. Ilyenkor az újoncmesternő (Teréz) újoncaival előadta saját darabjait a főnöknő, vagy az ünnep tiszteletére, a kolostor udvarán. Eszményképéről, Jeanne d’Arcról két darabot is írt. Akkor még nem gondolta, hogy halála után 47 évvel megjátszott eszményképével „egyenrangúan” Franciaország másodlagos védőszentjévé teszi a pápai döntés!

A centenáriumi Összes Művek kiadásában egy kötetet tesznek majd ki versei és egyéb írásai, vagyis a színdarabok (eredeti nevükön: „jámbor rekreációk”), imák, stb. Kb. 1974-ben jelenik meg¹⁶.

+

Most pedig térjünk vissza Ágnes anyához, aki 1896-ban bámulva fejezi fel kicsi hűgában az isteni Kegyelem munkáját. A szerep megfordult: Ágnes anyja beáll Teréz iskolájába. Semmit sem akar elmulasztani Teréz mondásaiból, még ha jelentéktelenek is. Utolsó hónapjaiban nővéreivel felváltva ágya mellett ül és a főnöknő (Gonzága anyja) engedélyével naptárlapokra, papírszeletekre jegyzi fel mondásait. Szabadidejében füzetbe másolja át.

Egy szentet sem figyeltek meg ennyire halálos ágyán, és ilyen hosszú időn át. Ágnes anyja kérdez, provokál, minden érdekli, s Teréz, mint Jeanne d’Arc bírái előtt, mindenre őszintén felel. Szinte kézzel tapintgatjuk ereinek lüktetését, halljuk sóhaját, tanúja vagyunk küzdelmének, s ami mindenkit magával ragad: amikor mindenki sír körülötte és elveszti a fejét, mert Terézke a halál árnyékában áll, egyedül ő, a beteg őrzi meg nyugalma, lelki békéjét, és tréfál. Igen, Teréz selypít, játszza a kisbabát, csakhogy vigasztalja, megnevettesse aggódó nővéreit. Nem infantilizmus ez, de férfias bátorság, hősiesség, egyszóval megérett élet-szentség. S emellett az évek óta tartó próbája: a hitellenes kísértések. Ezek avatják őt korunk istenkeresőinek védőszentjévé, a modern idők legnagyobb szentjévé (X. Pius pápa).

Ágnes anyja féltve őrizte kincsét. Személyes vagyonának tekintette. Az eredeti jegyzeteket az átmásolás után megsemmisítette. A féltve őrzött füzetet csak bizalmas körben mutatta meg, kölcsönözte oda egy-

egy nővérnek olvasásra. Félte, hogy Terézkéjét nem értik meg, hogy gyermekességgel fogják vádolni, holott hősi lélek volt. De elkövette azt a meggondolatlanságot, hogy az „Egy lélek története“ XII. fejezetében az újabb kiadásokban mind újabb és újabb terézi mondásokat tett közzé. A közönség felfigyel és megérzi, hogy a kolostor kincset rejtget: Teréz mondásait. Ágnes anya kénytelen feleletet adni. Füzetéből, a több mint 700 feljegyzett mondásból kb. 300-at közlésszerű zsebkönyv alakban. *Novissima Verba* címen¹⁷. Javít rajta: a szavaknak méltóknak kell lenniök a kanonizált szenthez! Ismét csak azt mondhatjuk: igaza volt a maga szempontjából. Kis füzetére halála előtt ráírta: ellenzi közzétételét. De nem semmisítette meg. Így indult meg a per Rómában, a Szent Rota-nál. A „vádolt“ maga a halott Ágnes anya. A legfelső pápai törvényszék dönt: a füzet nem Ágnes anya műve, mert a szent szavait tartalmazza. A szent pedig az egyetemes Egyházé. Így indult el az utolsó beszélgetések kritikai kiadása, amelynek első eredménye a centenáriumi kiadások elsejeként napvilágot látott *Utolsó beszélgetések*¹⁸. Benne van Ágnes anya teljes „sárga füzet“ a több mint 700 „szóval“, a többi nővér feljegyzései Teréz utolsó szavairól, és mindaz a korabeli levél, amelyekben a kolostor tollforgatói rokonaiknak beszámolnak a betegszobában fekvő Teréz nővér mondásairól (75 levél). A kötetet Guy Gaucher szakértő bevezetői és jegyzetei igazi mesterművé teszik. A nagyközönség részére kivonatos kiadása is készült¹⁹. Reméljük, hogy rövidesen Szent Teréz magyar tisztelői is anyanyelvükön olvashatják utolsó szavait.

A kritika itt is problémát lát. De bízunk abban, hogy amikor Ágnes anya emlékezetéből írt, akkor is lényegében Teréz mondásait, hosszabb fejtegetéseit adja vissza. A sárga füzetnek vannak másolatai is a Kármel levéltárában enyhe különbségekkel. Akit ez kritikai szempontból érdekel, a centenáriumi kiadás keretében megjelent függelékként, pótkötetben, szinoptikus négyoszlopos rendezésben a sárga füzet szövege, három fő változatával egybevetve. Tulajdonképpen ez az „összes művek“ második kötete²⁰.

Itt említjük meg, hogy Szent Teréz nővére és újonca, Céline (a szerzetben Geneviève nővér) 1952-ben közzétette emlékezéseit *Tanácsok és emlékek* címen²¹. A kis zsebkönyv azóta is a hiteles tanúságtételek között szerepel.

François de Sainte-Marie atya halhatatlan érdeme az önéletrajzi füzetek kritikai kiadása. S a kritikusok szerint ugyanilyen értékű a *Lieux-i Teréz arca* címen kiadott album a kíséző szöveg kötetével²². 47 hiteles fénykép a Szentről! Egyedülálló a szentek történetében. S ráadásul olyan korban, amikor a fényképezés még gyerekcipőben járt.

Ismét magyarázkodnunk kell: fénykép egy szigorú kármelita kolostorban! Pedig így volt. Céline, a Szent nővére apjuk haláláig a világban

maradt. Ő ápolta a beteg édesapát. A fényképezés kedvtelése volt. Amikor az édesapa halála után ő is belép abba a kolostorba, ahol már három testvére megelőzte, magával viszi fényképezőgépét. S a főnöknő engedélyt ad arra, hogy felvételeket készítsen a levéltár számára, a kolostorról, a közösségről, néha még az előadásokról is, ünnepek alkalomával, stb. Ennek a nagylelkűségnek köszönhetjük, hogy Teréz hiteles arca ennyi változatban maradt ránk. De a kiadásig hosszú volt az út. A fényképezés őskorában, amikor ez a csodálatos találmány bekopogott a művészet csarnokába és jogait követelte, a festők és vérbeli művészek nem akarták elismerni újszülött kollégájukat. A festményt tekintették továbbra is a valóság igazi tükrének. S a fényképész Céline (festő is volt) is vallotta ezt az elvet. A fényképek alapján ő festette meg szent nővére képét, s ezt a képet ismeri az egész világ: a mosolygó Teréz, rózsákkal körülvett kereszttel a kezében, „pinxit Carmel“. Céline a többi fényképet is retusálja. Képsorozatot készít nővéréről. Itt is azt kell mondanunk, mint Ágnes anya esetében: szándékának tisztasága kétségbevonhatatlan, de ma már nem felel meg a kritikai szellemnek. Így indult meg az ötvenes években, Ágnes anya halála után és éppen Céline beleegyezésével († 1959) a kutatás. A padlásról előkerültek a rég elfelejtett 80 éves fényképlemezek. François atya vezetése alatt fölmerültek a feledés homályából a régi felvételek teljes frissességükben, életszerűségükben. Így jött létre a „Teréz arca“ kötet. Teréz gyermekkorában, ugrókötéllal a kezében, tizenötéves korában, majd a kolostor mosókonyháján, szénagyújtéskor . . . Teréz mint Jeanne d’Arc . . . és végül a betegágyon a szenvedő Teréz, hogy elvezessen az utolsó felvételhez: Teréz a ravatalon, arcán a halál pillanatában érzett boldog elragadtatás halvány mosolyával.

Teréz nem hagyja nyugton a világot. Nem önmagáért, hanem a lelkekért. Életleírásában mindenki talál valamit, mondta, csak azok nem, akik rendkívüli úton járnak²³. A „kis lelkek“ tanítómestere ő, korunk Szent Ference, aki az Evangéliumot kommentár nélkül élte előttünk, a mai kor embere számára. Itt nincs más megoldás: hagyd, hogy rád nézzen hosszasan a szenvedő Teréz tekintete, vedd kezébe műveit és olvasd. Sokan kezdték így és érezték, hogy új kaland kezdődik életükben: találkozás Istennel. Az ilyen lélek a „kis út“ végén elmondja majd Szent Terézszel: „Nem bántam meg, hogy kiszolgáltattam magam a szeretetnek“²⁴.

JEGYZETEK

¹ Mss I 79

² Mss I 81

³ Ms A 2r

⁴ Ms A cím

⁵ Ms C 36v

⁶ Mss I 71

⁷ Ms 1957, 321-322, vö. DE CJ 7.11.6.

- ⁸ Manuscrits autobiographiques de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus, Carmel de Lisieux, 1956. Tome I. Introduction, 132 o., Tome II. Notes et tables, 156 o., Tome III. Table des citations, 230 o., Tome IV. Les Manuscrits (faksimile). (Idézet: Mss I, stb.)
- ⁹ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: Manuscrits autobiographiques, Carmel de Lisieux, 1957, 350 o. (jele: Ms A, B, stb.)
- ¹⁰ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: Histoire d'une âme, Conseils et Souvenirs, Prières-Lettres-Poésies, Office Central de Lisieux, 1953, 458 o. (jele: HA 1953, stb.)
- ¹¹ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: Histoire d'une âme, Manuscrits autobiographiques, Cerf et Desclée de Brouwer, Paris 1972, 358 o.
- ¹² A „Gyermek Jézusról“ nevezett Szent Terézia nővér kármelita apácának Önéletrajza (1873-1897). Fordította: Nagyfejeő Gabriella angol-kisasszony. V.kiadás.Szent István Társulat, Budapest 1926, 392 o.
- ¹³ Vigilia, Budapest, 1962 febr., 1965 okt., 1973 okt.
- ¹⁴ Lettres de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus, Carmel de Lisieux, 1948, présenté par l'Abbé André Combes, 472 o. (247 levél)
- ¹⁵ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: Correspondance générale, tome I, Cerf et Desclée de Brouwer, Paris 1972, 598 o. (idézetben LT 1, stb.)
- ¹⁶ Poésies et divers écrits lesz a címe. — Kis Teréz verseit Ölbey Irén fordította le magyarra (kéziratban).
- ¹⁷ Novissima Verba. Derniers entretiens de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus, mai-septembre 1897. Office Central de Lisieux 1926, 228 o. (idézetben: NV)
- ¹⁸ Derniers entretiens de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus et de la Sainte-Face avec ses soeurs, Cerf et Desclée de Brouwer, Paris 1971, Tome I, 922 o. (idézetben: DE, a sárga füzet = carnet jaune = CJ. 8.20.4 = az aug. 20-án feljegyzett 4.szó. — Tome II. (Annexes) 504 o.
- ¹⁹ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: J'entre dans la vie, derniers entretiens. Cerf et Desclée de Brouwer, Paris 1973, 288 o.
- ²⁰ Vö. 18
- ²¹ Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus: Conseils et Souvenirs, Carmel de Lisieux 1952, 244 o.
- ²² Visage de Thérèse de Lisieux, Office Central de Lisieux 1961, 2 kötet (album és 82 oldalas kísérő szövegkönyv)
- ²³ Vö. DE CJ 8.9.2. ²⁴ Vö. DE CJ 9.30.

Hans Urs von Balthasar

LISIEUX KORSZERÜSÉGE

A szentek élettörténetében sehol sem áll rendelkezésünkre a dokumentumoknak még csak megközelítően olyan teljes gyűjteménye sem, mint a Lisieux-i Terézről szólók. Nem csupán bőséges levelek, fényképek, önéletrajzi írások, hanem legújabbban, hála az „Utolsó beszélgetések“ kritikai kiadásának, az utolsó betegsége idején tett kijelentéseknek és egész magatartásának aprólékos krónikája is.¹ Azt kérdezheti magától az ember: van-e értelme ennyi tudományos fáradozásnak egy huszonnégyéves lány esetében, aki látszólag teljesen a múlt század

katolicizmusának — ennek a számunkra szinte özönvíz-előtti időnek — polgári gondolkodásmódjában élt.

De különös: minél tovább foglalkozik Terézzel az ember, annál szélesebb látóhatár tárul fel. Ez pedig kétségtelenül a „nagy szentek” ismertetőjele: ők Isten végtelenségében élnek, és ez csillog át emberi korlátaikon. Azt gondolhatnánk, hogy eközben körvonalaik egymásba mosódnak. Nem. Minden nagy küldetésnek megvan a maga pontosan kijelölt helye a mennyei Jeruzsálem helyrajzában; a küldetések meghatározott távolságokban következnek és meghatározott viszonyban vannak egymással, csillagképekké sűrűsödnek; a mennyei geometriának azzal a művészetével, amelyről Claudel beszél, föl lehetne mérni, hogyan viszonylik Teréz Keresztes Jánoshoz és Avilai Terézhez, sőt Jeanne d'Arc-hoz, János evangelistához, Tamáshoz és Ágostonhoz.

Az ilyen „számításoknál” egyértelműen az isteni megbízatások *formája* a lényeg, a természetes személyi alkat ennek anyagként rendelődik alá, mint mondjuk Simonnak, Jónás fiának „anyaga” alá kellett hogy vesse magát Kéfás formájának (ez ugyan meglehetősen fáradságba került, de végül mégis csak sikerült). Hogy mi volt a helyzet a „Buissonnets”, Teréz otthona, és egész rokonsága vallásosságával, az legjobb esetben is csak ilyen „anyag-kérdés”; éppen eléggé ismeretes, milyen szabadon járt el Teréz később, amikor arról volt szó, hogy ezt alárendelje küldetése formájának.² A nagy művész örömmel tud üdvözölni minden, bármilyen tökéletlen anyagot, sőt az ilyen szükséges előfeltétel a számára, — mint ahogy Kyd, Lyly és az olasz novella szükséges volt Shakespeare-nek, vagy Christian Bach Mozartnak, vagy Lope gyakran alaktalan anyaghalmazza Calderon szigorú formájához. De a zseniális mű nem konstruálható meg semmiféle, mégoly bőségesen előkészített anyagból sem; ezért Teréz esetében a pszichológusok és pszichoanalitikusok (mint I.F. Görres, újabban pedig François Six) csak elvesztegetik az időt, s ugyanígy az orvosok, akik találgatásokkal övezik Teréz gyermekkori betegségét, ahelyett, hogy saját világos kijelentéseinek adnának hitelt. Mindezeknek az alulról-való támaszpontoknak ellene szól a terézi forma tökéletes tisztasága, a víztükör tiszta átlátszóságáig kidolgozott küldetés. Amit Teréz Máriáról mond: „Ki találhatta volna ki az Isten-anyát?” (CJ 8.31.10), az analóg módon érvényes minden olyan nagy küldetésre, amelynek valaki legjobb ereje szerint megfelelt. Ezeknek a küldetéseknek a helyessége önmagáért beszél — annál rosszabb annak, akinek nincs szeme rá.

A nagy küldetések kétségtelenül jelzések: a Szentlélek adja bele őket az Egyház történetébe, hogy teológiai és gyakorlati téren megmutassa az útját, amelyet magától másképpen választott, vagy talán elhibázott volna. Ezért világi szemmel nézve nemkívánatosak, népszerűtlenek, korszerűtlenek, és sokszor kevéssé, vagy túlságosan későn követik

őket. A szenttéavatások gyakran annak eszközei, hogy irattárba rakják a Lélek útmutatásait.³ Vianney János kétségtelenül napnál világosabb intő jel volt a személyes gyónás gyakorlati és teológiai rehabilitálására; mit csinálunk belőle? Lourdes éppen ilyen világos jele volt annak, hogy a Szeplőtelen nem a katolikus egyházteológia szélére tartozik, hanem a „ránc és szeplő nélküli jegyes” szívébe. Newman magasra emelt jele volt annak, hogy — bármennyi áldozatba kerüljön is — az ökumenizmusban hátunk mögött kell hagyni a „via media” szakaszát, — már pedig ma általánosan visszaesünk ebbe. Charles de Foucauld a pusztá roppant korszerűtlen jele volt, az önmagát elpazarló szemlélődése, tekintet nélkül az eredményre, de az Egyház igazi termékenységet képviselve: mikor vették észre szociológus egyháztervezőink ezt a jelet, miben követték? A szenteknek nincs nagy szerencséje közöttünk; mi mindent jobban tudunk, és sok esetben, éppen Ars és Lisieux esetében is, azzal vigasztaljuk magunkat, hogy ezek a üzenetek a maguk korának szóltak, mi bizvást nézhetünk új csillagok után.

És még valami: Gyanús nekünk a szentek arisztokratizmusa. A laikus, demokratikus egyháznak ma nem a világi tapasztalásban kell-e az útját keresnie? Nem fogják-e meg a szentek éppenséggel a könnyebbik végén a dolgot, amikor két lábbal ugranak bele abba a középpontba, amelyet a legtöbb ember csak fáradtságos erőfeszítéssel, a periféria felől tud megközelíteni? Nem naív emberek-e, akiket meg sem érintett semmiféle exegetikai probléma és az írás minden szavát készpénznek veszik? Nem nagyon is mesterséges világitást kínálnak-e föl nekünk ott, ahol — ha becsületesek vagyunk — az éjszakában kell előretapogatóznunk, az egész kétkedő és ateista emberiséggel közös mai éjszakánkban? — Ne csaljuk magunkat! Ha Pál mindenkinek mindene akart lenni, akkor ez egész biztosan nem azt jelenti, hogy a kételkedőkkel kételkedő, az ateistákkal ateista; mit használt volna ez a kételkedőknek és az ateistáknak? Csak a keresztény szeretet égő központjából tudott erőt meríteni arra, hogy ellentétes irányokba és mindenfajta sötéttségbe világítson. Az Evangélium nem tesz lehetővé számunkra más utat: csakis a középponti és feltétlen odaadásból származik egyházi és apostoli küldetés.

A szentek „arisztokratikus” vonása az ő páratlan jellegük, amely persze utánozhatatlan. De Isten csak azért ajándékozza ezt nekik, hogy sokaknak, gyakran számtalan embernek világítsanak. Mi utánozhatatlanabb a stigmatizált Ferencnél, de kinek a családja nagyobb a világon? Mi utánozhatatlanabb, mint Mária, de ki ne akarna védőpalástja alá húzódni? Mi utánozhatatlanabb, mint Krisztus; és ő mégis azt parancsolja, hogy kövessük, tehát utánozzuk (1Kor 11,1; 1Pét 2,21)! Teréz tudatában volt ennek a paradoxonnak, és — alapos ellentétben a Kármel nagy reformátoraival — állandóan azon fáradozott, hogy föltétel

nélküli szeretetét (ez volt az ő nagy küldetése) cseppet sem arisztokratikus, hanem éppen minden „kis léleknek“ hozzáférhető úttá alakítsa. Semmit sem akar a maga számára, ami nem juthat osztályrészül a „kis lelkeknek“ is. És miközben elmosza a különbséget az utánozhatatlan és az utánozható között, valami ravasz és elképesztő módon érvényre tudja juttatni a döntően emberiben a döntően istenit, kölcsönös átlátszóságban fonva egymásba „teológiát“ és „antropológiát“. Tanításának három keresztmetszetén szeretnénk ezt megmutatni; mind a három teológiájának korszerűségét bizonyítja:

1. Isten- és emberszeretet természetes egységén. Az Isten iránti szeretet átélése itt olyan radikális, hogy úgy tűnik, mintha a felebaráti szeretetnek nem maradna hely, és mégis: Teréznel éppen az emberszereteten mutatkozik igazán keresztény szeretetnek. Ezzel gyakorlatilag megold egy elméletileg megoldhatatlan problémát.

2. A gyermekieség és a szenvedés paradox egységén: „de l'Enfant Jésus et de la Sainte Face“. Ismét egyáltalán nem önkényes egység ez, sőt inkább mindent megalapozó teológiai háttérre utal.

3. Remény-teológiáján, amely azért tud egzisztenciálisan mindent merni Istennel, mert ugyanúgy egzisztenciálisan kész arra, hogy ezért a merész vállalkozásért áldozatul adja mindenét, egészen saját szándékainak teljes feladásáig.

Ezzel a három keresztmetszettel kétségtelenül nem ragadjuk meg a terézi teológia minden oldalát, de remélhetőleg mégis megmutatjuk, hogy igazi s egyben számunkra roppant termékeny teológia.

De az egyes témák vizsgálata előtt még néhány általános megjegyzést kell tennünk, hogy egészen világosan meglássuk ennek a katolikus gondolkodásnak a helyét. Tetszik vagy nem tetszik: Teréz gondolkodása a középpontból indul ki, onnan, ahonnét a kereszténység igazsága elméletileg is, egzisztenciálisan is elsősorban válik fölfedezhetővé és megvalósíthatóvá. És itt környezetének számunkra oly gyanús kispolgári vallásossága nagyon is alkalmas anyag és megalapozás neki.

Teréz 1. abból a *magától értetődő föltételből* indul ki, hogy a Bibliában megalapozott, az Egyháztól elének adott *hitcikkelyek* a nekünk ajánlékozott isteni igazság kifejtése. Ezzel egyszerűen Aquinói Tamás alapítéletét követi: „Amint a többi tudomány sem vállalkozik saját alapjainak bebizonyítására, hanem azokból indul ki, hogy más dolgokat bizonyítson be belőlük ezen a tudományon belül, éppúgy nem feladata a teológiának, hogy saját alapjait, vagyis a hitcikkelyeket bizonyítsa, hanem ezekből indul ki, hogy kifejtse valami továbbit“ (STh I,1,8). Krisztus valóságos jelenléte az Oltáriszentségben, Mária szűzi anyasága, a katolikus Egyház mint a szentek titokzatos közössége és mint látható, hierarchikusan tagolt társaság XIII. Leóval az élén, az ima és a személyes áldozat hatékonysága, vagy akár a család és az egész isten-

teremtette természet iránti szeretet, a megígért örök élet utáni örven-dező vágyakozás: mindez és még sok hasonló dolog Teréz számára nem nyugtalan keresés és kérdezősködés tárgya, hanem tökéletesen magától értetődő kiindulási pont. Hogy élete utolsó szakaszában osz-toznia kellett az ateisták kétségeiben és tagadásában, az egészen más lapra tartozik: végső megvalósulása volt ez annak a készségének, hogy mint kármelita a bűnösök asztalához üljön és „annak keserűségét együtt ízlelje velük” (Ms C 8r). *Mert* előbb hitt, azért hatolhat be utóbb a hit sötétjébe.

Hite 2. teljesen helyes módon *a Krisztus és az Egyház között fenn-álló élet- és szeretetközösség vérkeringésébe* vetett hit. Hiszen csak eb-ben az egyben válik tárgyilag láthatóvá és befogadhatóvá Isten önköz-lése. Csak az ősegyház hite és Jézusnak e hit számára érthető élete összefüggésében, csak az Írásnak a Szentlélektől sugalmazott, ezt az összefüggést létrehozó és föltételező szavában csatlakozhatunk az isteni kinyilatkoztatás világához és vehetünk részt abban. Elsősorban ott a feloldhatatlan kör Mária és gyermeke között. Teréz a gyermekét szop-tató Istenanya képét mutatja Pauline-nek: „Y a que ça qui est du bon lolo, faut le dire a M. de Cornière”⁴ (CJ 7.10.3). Miután sokáig kutatott az egyes karizmák között, fölismeri a helyét: „Az Egyház leánya akarok lenni” (Mš C 33r). „Végre megtaláltam a helyemet az Egyházban: anyám-nak, az Egyháznak a szívében én akarok lenni a szeretet”, mert „megér-tettem, hogy az Egyháznak szíve van, és hogy ez a szív csupa lángoló szeretet” (Ms B 3r). Ez a szeretet azonban legbensejében nem más, mint a Máriában tökéletesen kifejeződő felelet Istennek Jézus Krisz-tusban megnyilvánuló szeretetére. Teréz azt akarja, hogy „megigézzen isteni szemed, szereteted zsákmánya legyenek” (Ms B 5r): Istené, akik sas gyanánt csap le a lelkekre.

Ezzel már 3. azt is megmondtuk, hogy Teréz számára a hitcikkelyek sokfélesége *a szeretetnek, mint alapnak, értelmének és célnak* erre a keringésére vezethető vissza, és éppen ezáltal válik valamennyi világos-sá. Egyik sem nélkülözhető ahhoz, hogy a tökéletes szeretetet megért-sük és viszonzozzuk. Az Énekek éneke, amely Keresztes János és az egész egyházi teológiai hagyomány számára a legbensőbb szentélynek számított, Teréz lelkiségének is egyik alapvető könyve. Nővére, Mária a szenttéavatási per folyamán közölte, hogy szeretett volna komment-árt írni róla.

Ezeknek az előzetes megjegyzéseknek egyszerűen az volt a céljuk, hogy utaljunk velük a szentek végtelen előnyére a teológiában. Ők on-nan indulnak, ahová számtalan megközelítő tudomány — ha minden jól megy — legföljebb a végén jut el. Természetesen ezek sem fölös-legesek, és egyesek, mint mondjuk a fundamentális teológia vagy az exegézis, a szeretet centrumában is világosabb lámpásokat állíthatnak

fel számunkra — föltéve, hogy maguk is kitérülnek a hit minőségi ugrásának, ami a Szentírás mindenfajta megértésnek előfeltétele és a szentek teológiájának kiindulási pontja. És mégis: mennyi késlekedés, mennyi kárbavesztett szerető fáradozás, ha nem járunk azon a kétségtelenül helyes úton, hogy a szentek teológiáját vesszük a kinyilatkoztatás eleven, „a szívek táblájára írott” (2Kor 3,3) értelmezésének mérceje gyanánt. Ez az értelmezés életben, imában, és ha Isten úgy akarja, spekulatív gondolkodásban is történik.⁵ A hangsúlyok inspirált helyessége nem túlságosan spekulatív jellegű szenteknél is beláthatatlan hatásokat hozhat létre az Egyház életében és gondolkodásában: gondoljunk a Benedek-féle szabályra, Ferenc végrendeletére, Ignác lelkigyakorlataira. Mint ezeknek és még másoknak, éppúgy Teréz életének és szavának is helyessége következtében mindig új meg új iránymutató ereje van.

És még egy utolsó dolog: Teréz teológiája lényege szerint *szentilekes* teológia. Egyedül azon az egyházi, szentségi, az ő esetében egyben kolostori világon belül az Atya „gyermeke”, a Fiú „jegyese”, amelyben mozog és gondolkodik. Nem a történelmi kinyilatkoztatás foglalkoztatja, hanem annak a keresztény életben való visszatükröződése, az üdvösség útja. Az Egyház minden struktúrája, még a szentségek is csak ebből a szempontból érdeklik. Így valóban „a kis út”, „a kis tanítás” kerül középpontba. Föltételezi a Szentírást és a dogmatikát, magába foglalja mindkettőt, de valamiképpen Fra Angelico módjára az átélt keresztény egzisztencia szemlélődéséből él. Bölcsesség ez a szó bibliai értelmében. Jellemző, hogy Teréz utolsó napjainak rettenetes szenvedésében éli meg végleg *tanításának igazságát*: „Most pontosan érzem, hogy amit mondtam és írtam, az mind igaz” (CJ 9.25.2). Ez az „igazság” elsősorban nem elvont, elméleti érvényt jelent, hanem egzisztenciálisan fenékgig kipróbált helyességet. A szeretet művészetét. Ezt éppen a három keresztmetszet fogja bizonyítani. Térjünk rá most ezekre.

1. Isten- és emberszeretet

A keresztény vertikális és horizontális irány híres problémájáról van itt szó. De nem szabad két egymás melletti nagyság meggondolatlan, langyos összekapcsolásából kiindulnunk — Isten az egyik, a világ a másik —, hanem abból a végtelen vallásos szenvedélyből, amelynek Isten, Jézus Sirák szava szerint, „minden” (43,27), őt tartozunk szeretni — az Öszövetség főparancsának megfelelően — teljes szívünkben, teljes lelkünkben és minden erőnkben (MTörv 6,4kk). Innen van azután az egyáltalán nem csak terézi, hanem általános bibliai aporia: hogy lehet akkor igazán szeretni az embertársat, aki nem minden, csak egy picike „valami”, ha már egész szívünket Isten foglalta le? Teréznél ez soha-

sem merül fel tudatosan. Kétségtelen, hogy egyedül Istent akarja szeretni: „Azt a vágyat éreztem, hogy egyedül a jó Istent szeressem, egyedül Benne találjam örömemet“ (Ms A 36r). Ez áll önéletírásának elején. És a végén: „Istenem, te tudod, soha nem vágytam másra, mint Téged szeretni . . . A te szereteted megelőzőtt gyermekkoromtól fogva, együtt nőtt velem, és most olyan szakadékká vált, amelynek mélyeit nem tudom kimeríteni. A szeretet vonzza a szeretetet, így szeretetem Eléd veti magát, be akarná tölteni a szakadékot — de jaj, nem több, mint egy harmatcsepp, amely belevész az óceánba . . . Hogy úgy szereselek Téged, amint Te szeretsz engem, a Te saját szeretetetedet kell kölcsönvennem, csak akkor talállok nyugalmat“ (Ms 34rv). „Minden teremtettség, amely semmi, helyet ad a Teremtetlennek, aki a Valóság“ (L 169). De bár Teréz az ilyen helyek és még sok hasonló szerint Istent a szeretet teljességeként tapasztalta meg (ez különben nála mindig Jézus Krisztusban válik konkréttá és jelenlevővé számunkra), és végül is csak az ő saját szeretetével szeretheti, soha még csak meg sem érintette a panteizmus gondolata. Igaz, korai levelei állandóan az idő mulandóságáról és az örökkévalóság utáni vágyról beszélnek, és a kicsi lány, míg apja kezébe fogózva tipeg, a csillagokba írva látja nevét (az Orion csillagkép T-je), „és nem akartam tudni többé erről a csúf földről, hanem egyenesen fölvettem a fejemet“ (Ms A 18r); ugyanakkor viszont ez a fiatal lány mégis arról álmodik, hogy egész családjával találkozni fog az égben, és ami még fontosabb: az örökkévalóság erőteljes közeledésével megtanulja fölismerni a földi pillanat pótolhatatlan értékét: „Eljön majd a nap, amikor eltűnnek az árnyak; akkor már csak az öröm, az ittas öröm marad . . . Használjuk ki a szenvedésnek ezt az egyetlen pillanatát, nézzük csak a pillanatot, minden egyes pillanatot. Minden pillanat egy ékszer“ (L 122). Honnét ez a fordulat: az időnek és minden világi dolognak semmiségétől a most és a „ma“ értékéig, aminek Teréz külön himnuszt szentel?

A fordulat magában Istenben rejlik: mint keresztények az ő szeretetét csak azáltal ismerjük, hogy leszállt az időbe, felénk fordult és odaadta magát értünk. Innen kiindulva kell elfogadnunk azt a misztériumot, hogy — bár ő a Minden —, szabadságában megengedi, hogy mi is „valamik“ legyünk, és éppen különálló mivoltunkban szeret és helyesel bennünket. De még ez sem elég: a lealacsonyodásban (háromszor: Ms A 2rv), „a kereszt balgaságában“ Isten szeretete mint szenvedő szeretet vált termékennyé és megváltóvá, megadva nekünk ezzel az utánzás formáját, mértékét és lehetőségét. Ezért a Teréz és Isten közötti szeretet seholsem marad zárt dialógus, hanem kezdettől fogva, mielőtt (Pauline belépése előtt) a Kármel eszménye fölmerül benne, a világot magába záró párbeszéd. Minél tisztább és tökéletesebb lesz Isten iránti szeretete, annál termékenyebb is lesz Isten értelmében a

világ számára: „Mint a rohanó patak, amely szilajon a tengerbe veti magát, magával sodor mindent, ami közben az útjába akad, éppenúgy az a lélek, aki szereteted parttalan óceánjába merül alá, ó Jézusom, magával viszi minden kincsét. Uram, Te tudod, nekem nincs más kincsem, mint a lelkek, akiket az enyémmel egyesíteni akartál“ (Ms C 33v). És látni fogjuk, hogy Teréz nem janzenista módon meghatározott számú lélekre gondol. Azon a helyen, ahol az Egyház szívében fölfedezi saját küldetését, a szeretetet, eleve apostoli jellegű szeretetről van szó: „Szeretnék misszionárius lenni, de nemcsak egy pár évig, hanem a világ kezdetétől, és minden dolgok végezetéig“ (Ms B 2v). Ezt a lelkek utáni szomjúságot nem tudja nagy tettekkel csillapítani, hanem azzal az egyetlennel, ami számára lehetséges: önmaga odaadásában a fájdalmak között. Ezt fejezi ki a szirmonként szétszaggatott virág rögeszmeszerűen folyvást visszatérő képe: kelyhéből egyenként szakítják ki a szirmokat, figyelmetlenül szórják szét — „hogya senki se törődjék velem, hogy lábbal tapossanak és elfelejtsenek“ (1890.szept.8) — míg csak az egykori virágból csupán az illata marad.

Mindez dagályosnak tűnhet, egy tüdőbeteg lázálmainak, és mégis megvan az aranyfedezete: a felebaráti szeretetnek hallatlanul józan, a raffináltságig kifinomult művészete. Mintha Teréznek semmi más dolga nem lett volna, mint hogy azon gondolkodjék: hogyan fordulhat szíves arccal, tevékeny szeretettel ehhez meg ahhoz a műveletlen, szélsőyes, féltékeny, sértő, elviselhetetlen nővérhez. Utolsó kéziratának második részében — ez annak a priorisszának szól, aki alatt a végsőig annyit kellett szenvednie — könnyedén, gyakran bohókásan, de Jézus eucharisztikus önátadásából kiindulva elmagyarázza neki, hogyan hatolt be mind mélyebben a gyakorlati felebaráti és ellenségszeretet minden finomságába, a szegénység és az engedelmesség szellemébe, és hogyan őrizte meg minden kínzó kellemetlenségben a szeretet magatartását: „Igyekszem, hogy elégedettnék látsszam, és mindenekelőtt, hogy *az legyek*“ (Ms C 18r). Noviciái nevelése közben egyidejűleg tanította és maga is mélyebben megtanulta a minden pillanatban gyakorlandó kéllehetetlen önmehtagadást.

Az isten- és emberszeretethez ez a keresztény egysége, mint láttuk, teljességgel teológiai alapon áll: a Fiú követése, aki semmi mást nem tesz, mint az Atya akarátát. Ez az akarat azonban egyértelmű a Fiú (és benne az egész Isten) kiszolgáltatásával a világnak. Hogy ez a teológiai misztérium nem értelemellenes, azt megmutatja a kis Teréz tökéletesen harmonikus, sehol nem görcsös alakja.

Mintaképe ő a kiegyensúlyozott keresztény *humanizmusnak*. Gyűlöl — a szenteknél is — minden ünnepélyességet, sőt minden olyan kivételes jelenséget, amelyet a „kis lelkek“ nem tudnának utánózni. Ismerjük azokat a helyeket, ahol határozottan ellentétbe helyezkedik Nagy Teréz,

sőt olykor még Keresztes Szent János bizonyos magatartási módjaival is, és ezzel megszabadítja a Kármelt a köteles misztika nyomásától. A végsőig küzd nővéreinek az ellen az elrémitő igyekezete ellen, hogy még életében szentté avassák: „Azt mondtuk neki, hogy türelmes, hogy szent, hogy szép“ (CV 9.1.6). A felelet: „Nagy belső békét érzek nemcsak akkor, ha tökéletlennek találunk, hanem akkor is, ha én magam ilyennek érzem magamat.“ Vagy: „Ha elgondolja az ember, hogy egy kis szentet ápolunk!“ Felelet: „Hát annál jobb! De azt szeretném, ha a jó Isten mondaná ezt“ (CJ 3.9.2). Mindenre lecsap elpusztíthatatlan *humorával*, amelynek hatására az épületesség után szomjazó körülállók harsogó nevetésben törnek ki. Seholsem tesz erőszakot természetes értékeken, például a hozzátartozói iránti szereteten, a Kármel áldozati élete miatt; ért hozzá, hogy átalakítson és fölmeljen minden természeteset, de meg is tudja szidni nővéreit, ha megragadnak földi dolgoknál és nem szublimálják őket.

Minden természetes képessége a legnagyobb mértékben kibontakozik. *Intelligenciája* e rövid évek folyamán mindig felsőbbrendű; Isten kegyelme gyanánt sajátmagára alkalmazhatja a zsoltár szavát: „Okosabb lettem, mint az aggok, mert a Te akarataod kerestem“ (Ms C 3v). Nővértársait, noviciáit, sőt még főnöknőjét is olyan élesen látja, hogy semmi kicsiség nem kerüli el figyelmét, de mindent a szeretet szemszögéből ítél meg: egyszerre végtelentül elnéző és Istennek kérlelhetetlenül követelő. *Akarata* vasakarat, önmagának semmiben sem enged, a legkisebb dolog is számít, az első vérhányás után változatlanul csinálja a dolgát tovább, semmi miatt nem panaszkodik, haldokolva még órákig remegő kezében tart egy poharat, mert ápolónője elaludt. De mindenekelőtt hadd mutassunk rá hallatlan, sziporkázó *képzelőerejére*. Ha versei formailag a kor ízlésének szűk keretében maradnak is — honnan vette volna Péguy vagy Claudel nyelvét? —, szelleme a legtalálób, legeredettebb és legfelejtethetlenebb képek szökökútja, amelyek erejében nem marad a Kármel két nagy reformátorának költői nagysága mögött.

Ne törődjünk virágokról, felhőkről, esőről és harmatról, stb. szülő számtalan hasonlatával. De vannak olyan képek, amelyek egészen saját képzeletéből és küldetésének legbenső megérzéséből származnak: „a játékszer“, „az értéktelen kis labda, amelyet a földre lehet hajítani, megtaposni, átfújni, sarokba dobni, vagy a szívéhez szorítani“ (Ms A 64rv), „a jelentéktelen kis homokszem, amelyet az arramenők lábukkal széttaposnak“ (Ms C 2v, az önátadás imája 1890.IX.8). Ott vannak a kegyelem csodálatos szimbolumai: a kisgyerek, aki a lépcső alján emelgeti lábucskáit, de nem tud fölmenni a lépcsőfokokon, hanem odafönn álló édesanyja fölhozza; a lift képe, ezé az új találmányé a gazdag embereknél, amely megtakarítja az embernek a lépcsőjárást (vagyis a fokozatos tökéletesedést és az érdemek gyűjtögetését) (Ms C 2r); az

orvosé, aki kisfiát megóvjá a sérüléstől, mert elveszi az útjából a követ (így őrizte meg Isten Teréz a bűntől és többet köszönhet neki, mint a bűnbánó bűnös nő) (Ms A 38r). Össze tudja hasonlítani magát La Fontaine ereklyét vivő szamarával is, amely előtt az emberek letérdelnek (Ms C 19r), betegségét lottósorsjegyhez hasonlítja, amely legalább is eshetőséget kínál, hogy nyerjen (CJ 5.27.8). Míg a főnöknő a nagy festőecset a noviciák alakítására, Teréz a kis ecset, amellyel a jelentéktelen finommunkát végzik (Ms C 20rv). Híressé vált kép a szenvedése nem a kereszt szögei, hanem a napi tűszúrások által (L 117). A beteg félig kialudt kis lámpához hasonlítja magát, amelyen azért még mindig meg lehet gyújtani egy gyertyát, és ezzel ezer másikat, sőt a világot tűzbe lehet borítani (CJ 7.15.5). Alább szólunk még arról a sok képről, amely még halálos kínjai között is eszébe jut.

2. Gyermekség és szenvedés

Teréz jelszava Jézus életének két véglete; mindkettő felől egyszerre tárul fel előtte az Istenember misztériuma. Mindkettő együtt a Fiúnak ugyanazt a magatartását nyilvánítja ki az Atya és az emberek felé: védtelenséget, bízó ráhagyatkozást, sebezhetőséget.

Teréz titokban kívánta, hogy „a gyermek Jézusról” nevezzék el, és megkapta ezt, anélkül, hogy kérte volna. Pontos, átfogó leírásait adta annak, mit ért gyermekségen: „Az ember elismeri semmiségét, mindent Istentől vár, semmi miatt sem aggódik, nem gyűjt magának kincseket (érdemeket), nem tulajdonít önmagának erényeket, nem kedvetlenedik el hibái miatt, stb.” (CJ 8.6.8.). Végző soron a tökéletes, gondolkodás nélküli önkiszolgáltatás misztériuma ez, annak az Istennek, akiről tudjuk, hogy mint gyermeket az atyja, végtelenül szeret bennünket. Látjuk: az önmagunkból kifelé tartó tiszta, bízó életnek ez az ideálja (világos ellentétben a zen- és jogagyakorlatokkal) keresztény módon csupán az emberfiává váló örök Istenfiú titkában lehetséges. És Atyja csak annak az abszolút bizalomnak az alapján teheti osztályrészévé a szenvedést, amellyel a Fiú feléje fordul: az Atya minden adománya jó, a legfájdalmasabbak, legborzalmasabbak, legfelfoghatatlanabbak is, mert az atya csakis jó adományokat adhat a fiának. Az emberiség megváltása csak azzal válik egyáltalán lehetségessé, hogy Isten Fia mindig az Atya gyermeke marad. Teréz pontosan látta a *gyermekség és szenvedés egységét*: ezért mondhatja el Izaiás 53. fejezetéről (a szenvedő Isten Szolgájáról szóló szavakról): „Izaiásnak ezek a szavai váltak egész jámborságom alapjává” (CJ 5.8.9). „A gyermek Jézus álmá”-ban (L 252) egymásbafonódik gyermekség és passió: a gyermek álmában saját eltorzult arcát látja, és rámosolyog. A gyermek az örök alany, a passió a hozzátett jelző, ezt kell a gyermekségből megérteni, nem pedig fordítva.

Gyermeknek lenni Teréz számára továbbá közvetlen, természetes egységét jelenti a maradéktalan, bizalommal teli készségnek és annak az éppen ilyen természetes biztonságnak, hogy minden kívánságát kifejezheti. Az engedelmes hajlékonyságnak és a fesztelenségnek ez az egysége a gyermekben csodálatos tükrökép: tükrözi a Jézus és az Atya közötti viszony szentháromsági misztériumát. Teréz nem szenvedheti, ha valaki „respektussal” fordul Isten felé (CJ 7.5.3). Ugyanolyan családias meghittségben akar élni Istennel, mint a fiú az apjával, aminek persze előfeltétele, hogy gyermeki módon mindent elfogadjunk Istentől. Isten ne kímélje őt; a Szűzanyával üzeni neki: „Mondd meg neki, ne teketóriázzék velem” (CJ 10.6). Ezzel egyfelől olyan *indifferencia* áll elő, amely a végsőig terjed: „Nem vágyom *inkább* meghalni, mint élni; vagyis ha választanom kellene, akkor szívesebben meghalnék, de minthogy a jó Isten választ számomra, inkább azt akarom, amit Ő akar” (CJ 5.27.4). És ugyanez százféle változatban. „Igen, Istenem, igazán mindent akarok” (CJ 9.29.11). S míg gyermekkorában merészen azt mondta: „Én mindent választok”, most a beteg így szól: „Semmit sem választok” (CJ 9.14.3). Kéri Máriát, ne kelljen éjszaka köhögnie, hogy ne ébressze fel Céline-t. „De hozzátettem: ha nem teszed meg, még annál jobban foglak szeretni” (CJ 8.15.4). Végül azt mondja: „Isten szeretete mindig azt kívántatta velem, amit meg akart adni” (CJ 7.13.15). Így teljes indifferenciájában eljut arra a pontra, ahol Isten „ne sait plus comment faire avec moi”, „nem tudja már, mit csináljon velem” (CJ 7.6.3), Teréz viszont nagyon is jól tudja, hogyan kell „venni” őt: „C’ est comme cela que j’ ai pris le bon Dieu” (CJ 9.4.1). A viszony itt visszajára fordul: a gyermeki odaadás másik oldala a határtalan bizalom. Alig van szó, amely gyakrabban szerepelne Teréz-nél, mint az „audace”: merészség. „A merészségig bízva az ő atyai jó-ságában” (NV 8.3.5b), „merész kívánság”, „vakmerő bizalom” (Ms A 31v; Ms B 4r). „Vakmerőség ez? Nem: Te már régóta megengeded nekem, hogy merész legyek irántad” (Ms C 34r). Így beszélhet, mindkét oldalt összekapcsolva, „merész ráhagyatkozásról” (*téméraire abandon* Ms B 4v).

Ha ezt a dialektikát a gyermekség tükrében tekintjük, egész egyszerűnek tűnik. A keresztény élet komolyságában viszont a háromságos Titok mélyébe vész: a Fiú tökéletes odaadása az Atya akaratának teljesen egy a Fiú akaratával, amelyet az Atya mindig meghallgat (Jn 11,42; 17,24).

Ezen a teológiai csúcsponton lehetetlen, hogy legalább röviden ne beszéljünk egynéhány olyan *veszélyről*, amely Terézt fenyegette és átlátszó tisztaságát időnként megzavarta, persze anélkül, hogy végképp veszélybe sodorta volna. Gyermek-eszménye teljes elfogulatlanságot követelt meg, anélkül, hogy egy percre is önmagára, kiválasztásának rendkívüliségére gondolna. Az első szerencsétlen eset akkor következik be,

amikor a tízéves gyermek a Mária-szobor mosolygásától meggyógyul és pontosan tudja, hogy erről a kegyelemről nem szabad beszélnie. „Ő, gondoltam . . . sohasem mondom el ezt senkinek, mert különben eltűnik a boldogságom“ (Ms A 30r). De nővérei máris kitaláltak valamit és nem hagyják kishúgukat békében, míg nem enged sürgetésüknek; utána kitergetik az egészet a Kármel beszédszobájában. Kikérdezik Terézt: milyen volt a Szűzanya külseje, vele volt-e a Kisjézus, stb. Ezentúl a „miraculée“, egy csoda alanyának emelvényére kerül, hibáján kívül elveszítette naív közvetlenségének egy részét. Nem kevésbé súlyos következményekkel járt a második hiba: P. Pichon SJ gyónásban a legnagyobb ünnepélyességgel kijelenti neki: „ön sohasem követett el egyetlen halálos bűnt sem“ (Ms A 70r). De Teréz minden megnyilatkozásából, különösen pedig költeményeiből (a lilium és a rózsza vetélkedése, a bűntelen és a bűnös lélek szeretete) világos: ezt a kijelentést úgy értette, mintha egyáltalán sohasem vétkezett volna. A bocsánatos bűn fogalma seholsem merül föl nála. És míg Ágnes anyja a hivatalos „Novissima Verba“ kiadásban így fogalmaz: „Azt hihetnék, azért van olyan nagy bizalmam, mert megőriztek a halálos bűntől . . .“, addig a Carnet Jaune, a Carnets Verts és a Procès de l'Ordinaire szövegében ez olvasható: „Azt hihetnék, azért van olyan nagy bizalmam, mert nem vétkeztem“ (CJ 7.11.6). Innen a szinte legyőzhetetlen nehézségek — amelyeken azonban a végén mégis csak túljutott —, amikor arról volt szó, hogy „a bűnösök asztalához üljön“ és a különbséget már nem tevő „szentek közösségében“ a közös bűnt beismerje. — Beszéltünk már a harmadik veszedelemről: hogy nővérei még életében szenttéavatják. Ettől a veszélytől csaknem teljesen megmenekült, ilyen kísértések már nem hatottak rá. Csak fölényes humorral válaszol. De itt is észlelhető az az állandó szükséglet, hogy fölbecsülje önmagát, hogy sajátmagáról gondolkozzék: állandó vonása ez, amely a végsőkig hozzátapad, és talán megakadályozta, hogy Isten be tudja vinni az igazi sötét éjszakába. Halála napján, a haláltusa kellős közepén még meg tudja állapítani: „Igen, én megértettem a szív alázatosságát . . . Úgy tűnik nekem, hogy alázatos vagyok“ (VJ 9.30.). És milyen furcsa az a szükséglet, hogy tükröképét meghagyja valahol: „Miért néz olyan figyelmesen ennek a kehelynek a mélyére?“ „Mert visszatükröződöm benne. Amikor sekrestyés voltam, szívesen csináltam ezt. Örültem, ha elmondhattam magamban: a vonásaim ott tükröződtek, ahol Jézus Vére pihent . . . Milyen gyakran gondoltam arra, hogy Rómában az arcom a Szentatya szemeiben tükröződött vissza“ (CJ 10.9).

3. A remény teológiája

Ha a gyermekség és a szenvedés teológiája azért olyan korszerű, mert mi legszívesebben mind a kettőt kihagynánk Jézus-képünkben, akkor Teréz reményteológiája meg azért, mert igazolja számos kezdeményezésünket egy ilyennek a kialakítására. Az ő számára a remény teológiája nem abból a szükségletből indul ki, hogy „a világ jelenlegi állapotát“ megváltoztassa, nem is valami lagymatag várakozás arra, hogy Isten és az ember számadása végül is majd csak valahogyan rendeződik. Sokkal inkább szabatos folytatása annak az ő „audace téméraire“-jének, amely csakis együtt képzelhető tökéletes indifferenciájával, sőt méginkább: tökéletes készségével arra, hogy Isten minden akaratát

megtegye, a legnehezebbet, a legkeményebbet is. „Az én különös bolondságom a remény“ (Ms 5v). Konkrétan szólva: Teréz a bűnösök számára remél, vakmerően *minden* bűnös számára remél, mégpedig abban a mértékben, amennyire ő maga kész a bűnösökért kezességet vállalni, értük *fizetni*. A remény látóhatárának kitágulása arányos jegyesi-egyházias készségének tágulásával, valójában az Egyháznak, mint Szepölőtelennek a reménye ez, és csakis a Communio Sanctorum-nak azon reménysége alapján, amelyben mindenkinek része lehet. „Az én reményeim a végtelenbe érnek“ (Ms B 2v).

Legkésőbb Ágoston óta a nyugat hivatalos teológiájában a határtalan reményt az az állítólagos bizonyosság gátolja, hogy az emberek egyrésze elkarhozik, még végzetesebb módon pedig a kettős predestináció rendszerre kiépített tanítása. Jelentős azonban, hogy a középkor óta, egészen a legújabb korig egész sor szent asszony csendesen tiltakozik ez ellen a férfitológia ellen, és szívének merészségéből, meg az üdvösség misztériumával való közvetlen érintkezéséből kiindulva ismeri a határtalan reményt. Hogy csak a legnagyobb neveket említsük: Hildegard, Gertrud, Hackeborni Mechtild, Magdeburgi Mechtild, a csodálatos Norwichi Julianna, Sienai Katalin; melléjük sorolhatjuk még Genuai Katalint, Marie de l'Incarnation-t és Madame Guyont. A nők teológiáját a céh sohasem vette komolyan és nem olvastotta be; végül aztán, Lisieux üzenete után, a dogmatika mai újjáépítésekor kellett ennek megtörténnie. Eközben persze figyelembe kellene venni, hogy Teréz éppolyan kevéssé tudta kimeríteni a kárhozat és Isten igazságossága problémájának teljes mélységét, mint a korábbiak; ez az ő küldetésében még nem volt benne, a döntő ezen a téren Speyri Adrienne iránymutatása lesz. Teréz szívének nagy lendületében azt a fölfedezést tette, hogy Isten szeretetének igazságossága nem szabhat határt (ezt a gondolatot már Anselmnél megtaláljuk, aki ebben Ágostont viszi radikálisabban tovább). „Maga az igazságosság is szeretetbe öltözötten jelenik meg előttem“ (Ms A 83r). Mi több: Isten *szeretete* az, amit a bűnösök félreismernek, amit a legtöbb keresztény elfelejt, még papok és szerzetesek is (CJ 8.7.2), ennek van leginkább szüksége a vigasztalásra; ezért áldozza fel magát Teréz 1895-ben, Szentháromság ünnepén egészen elégi áldozatul az irgalmas szeretetnek. Ebben az odaadásban, ebben a fölemészttetésben beszélhet így: „Higgyen szavaim igazságában: sohasem bízhatunk túlságosan a jó Istenben, aki olyan hatalmas és olyan irgalmas. Annyit kapunk tőle, amennyit remélünk“.⁶ Ismeri az Úrnak Szent Mechtildhez intézett szavát is: „Az igazságot mondom neked: nagy örömet szerez nekem, ha az emberek nagy dolgokat várnak tőlem. Akármilyen nagy legyen is a hitük és a merészségük, én messze érdemük fölött fogom megajándékozni őket. Valóban lehetetlen, hogy az ember ne kapná meg azt, amit az én hatalamtól és az én irgalmas-

ságomtól hittel remélt.“⁷ Teréz a végsőig hangoztatja ezt: „Az én ment-
ségem az, hogy gyermek vagyok, gyermekek nem fontolgatják szavaik
horderejét.“ És végre is ő „az Egyház gyermeke, az Egyház pedig király-
nő, mert a Te Jegyesed“: hogyan teljesítenék hát a királyi szülők gyer-
mekük kívánságát (Ms B 3v)? Nem vak az ilyen remény? Teréz kész
ennek elismerésére: „Ez az én vak reményem az ő irgalmasságában“
(L 341). Alkalmazza magára a páli fordulatot is: „Nem hagytam föl a
reménnyel minden remény ellen“ (Ms A 64v).

Ezt a reményt föltétlenül pontosan oda kell helyeznünk, ahol Teréz
találkozik az Úrral: a gyermekségbe és a szenvedésbe. Vagyis a meg-
vetett, elfeledett isteni szeretet teljes védtelenségébe, amivel csakis saját
szívünk védtelenségében lehet találkozni. Ez a tulajdonképpeni kárme-
lita hivatás: odalépni, ahol a világ bűne és Isten szenvedő szeretete
egymásba ütközik. Teréz Iz 53-at idézi: „Én is kívántam, hogy ne legyen
ragyogásom, szépségem, hogy egyedül tapossam a sajtóban a bort, is-
meretlenül minden teremtmény előtt“ (NV 119). A gyöngye gyermek itt
erős szüzzé válik, szeretett Jeanne d'Arc-jának nővérévé, Teréz kifeje-
zetten kívánta, hogy Jeanne máglyahalálát — lelkiileg, de valóságosan —
ő is elszenvedhesse.⁸

Teréz „vakmerőséggel“ villámhárítóként vonzza le magára Isten
tüzeit: „Hogy a szeretet megtalálja teljes kielégülését, le kell alacsonyod-
nia, lealacsonyodnia egészen a semmiig, és ezt a semmit lobogó tűzzé
változtatnia“ (Ms B 32). Ha ő most lassan, állandóan, kérlelhetetlenül
elég, olyan szenvedés tüzeiben, amelynek rettenetességét csak az új doku-
mentumok leplezik le, akkor ezzel — jól tudja — merész reménye árát
fizeti. El van szánva, hogy a bűnösök „keserűséggel megrakott asztalá-
tól“, akiknek lelki sötétségében osztozik, „ne keljen föl a Tőled meg-
jelölt napig“ (Ms C 5v). Újból képek túláradó bőségével ecseteli álla-
potát: úgy érzi magát, mintha egy félhomályos földalatti folyosón vándorolna;
nem tudja, továbbjut-e, és hová (Ms C 5r, levelek). Ő a Hü-
velykmatyi, aki útközben minden kincsét elveszíti (Ms A 72, CJ 9.2.4), a
perronon otthagzott gyermek, aki mellett elrobognak a vonatok és
egyik sem viszi magával (CJ 6.9.5), Robinzon ő a szigetén, akit hajóval
kecsegtetnek, de az sose jön meg (CJ 8.6.2), gyermek, akinek egy darab
kalácsot nyújtanak, de ha utánakap, a kéz visszahúzódik (CJ 5.26.2),
madár, amely szeretne elrepülni, de egy fonál visszatartja (CJ 8.5.2),
fáradt vándor, aki útja végén összeroskad (CJ 9.15.2), a hímzőrámába
szakadásig kifeszített terítő, de senkisé is jön kihímezni (CJ 6.13). A
világítótorony, amely az éjszakában mintha a mennyei kikötőt jelezte
volna, nem világít többé (CJ 6.15.1). Át kell élnie a lanyha keresztények
hitkételeit, az ateisták belső kétségbeesését, túrnie kell a kísértést,
hogy a halállal mindennek vége és „a Semmi még mélyebb éjszakájába
süllyed“ (Ms C 6v). Nem látja többé az istenit, „fal nyúlik fel az égig

és eltakarja a csillagos mennyböltöt“ (Ms C 7v). Szeretne végre meghalni, és nem tud. Egy csodálatos kép fejezi ki ezt, egyben mégegyszer magába zárva a kegyelemről szóló korábbi hasonlatokat: „Olyan ez, mintha póznára másznék egy ünnepélyen (ahol legfőlü a jutalom intetet), mindig újból lecsúszom, de egyszers csak fönt leszek“ (CJ 7.8.7). Elveszítette a reményt ebben a sötétben? Nem, megtartotta, de úgy, hogy sajátmagának hatástalanná vált: odaadta az erejét másoknak, végtelenül sokaknak, egyre növekvő családjának.

Teréz minden bizonnyal a legvidámabb szent, akit ismerünk. Megmutatja, milyen érdekfeszítő és elbűvölő dolog Istennel bensőséges viszonyban élni. Minden ünnepélyesség ellenére volt, és a maga pajkos módján húzódozott a kritikától. Isten közelében élni számára annyit jelentett, hogy Fiával együtt szenvedni *akar* a világért. Teréz az ellentéte Christofer Fry művének: „The Lady’s not for burning.“ A hölgy *azért van*, hogy elégessék. Minden lángol benne: istenszeretetet, emberszeretetet, egyházszeretetet, világszeretetet. Az a gyermek ő, aki a tűzzel játszik. Nem tanult meg félni. Inkább örömet leli a kalandban, már pedig Istent szeretni és vele a világot szeretni a legszenzációsabb kalandnak látja. Teréz a legnagyobb mértékben anti-burzsoá lélek. Mi nyárspolgárok a kereszténységből valami komplikált, savanyú, korszerűtlen dolgot csináltunk. Nyilvánvalóan túl öregek vagyunk. Isten mindörökké fiatal, és fiatalokra van szüksége, akik kisugározzák temperamentumát és humorát. Lisieux roppantul időszerű.

JEGYZETEK

- ¹ A szerző tanulmányában a következő rövidítéseket alkalmazza: Ms A, B, C = A, B, C önéletrajzi kézirat; L = Lettres (Levelek, 1948), NV = Novissima Verba, CJ = Cahier jaune, CV = Cahiers verts. Az egyes kiadások részletes leírását lásd füzetünk első cikkében.
- ² Hogy csak egyetlen példát említsünk: Terézt mint gyermeket arra szoktatták, számolja minden jótettét és röpimáját, egész lelki könyvitelt vezessen; kiérett „kis tanítása“ viszont semmi ellen nem fordul olyan hevesen, mint az érdemgyűjtés ellen. Az „üres kezek“ szószólója Isten előtt. Vö. Conrad de Meester OCD, Les Mains Vides, Le message de Thérèse de Lisieux. Cerf. Paris 1972.
- ³ Vö. pl. Klaus testvér tisztelőtét Svájcban szenttéavatása előtt, és teljes feledésbe süllyedését utána.
- ⁴ „Csak ez a jó tej (lolo = gyerekkifejezés), mondjátok meg Dr. Cornière-nek“ — a doktor ugyanis mindig tejet írt elő neki, és ő azt mindig kihányta.
- ⁵ Ezzel szemben minden „tudományos exegézis“, amely „tintával írt“ könyvből (2Kor 3,3) indul ki, megőriz bizonyos rabbinikus vonást — ami nem jelenti azt, hogy nélkülözhető lenne.
- ⁶ Az „Egy lélek története“ korábbi kiadásának 12. fejezetében (függelék).
- ⁷ A boldoggá- és szenttéavatási pör 2. summariuma. Id. I.F.Görres, „Das verborgene Antlitz“ (1944) 356.

^a Amikor a sajátmaga költötte Jeanne d'Arc-jelenetet eljátszotta a komunitás előtt (legszebb fényképei erről az előadásról valók, ahol egészen azonosította magát hősnőjével), egy vigyázatlanság folytán csaknem elégett a máglyán. „Anyánk (Marie de Gonzague anyja) megparancsolta neki, hogy ne mozduljon, miközben azon fáradoztak, hogy eloltásuk körülötte a tüzet. Teréz nyugodt és mozdulatlan maradt a veszély közepett; utána azt mondta, felajánlotta Istennek az életét.” Soeur Geneviève, Procès Apostolique 1003. Vö. Guy Gaucher szép könyvét: *La Passion de Thérèse de Lisieux*. Cerf-Desclée de Brouwer, Paris 1972, 49.

Geist und Leben 1973. április

Szigeti Miklós

A PAPOK VÉDŐSZENTJE LISIEUX-I KIS SZENT TERÉZ

Lisieux-ben hatalmas bazilikát emelt a kegyelet a „kis” Szent tisztele-tére. Elfoglult lélekkel lép be a zarándok az óriási épületbe. Magával ragadja a színek játéka, a hatalmas tér, a nagy méretek. Szeme akaratlanul is magasba tekint, a kupola irányába, ahonnan a napsugarak játszadozva hullnak alá, hogy megtörjenek a mozaik ezerarcú színpompáján. Ott a kupola aljában négy mozaikangyal hirdeti a lisieux-i Kis Szent ígéreteit. A legelső, amely szembetűnik, így szól: „Segíteni fogom a papokat!”¹ Teréz, a fiatalon elhunyt kis kármelita segíteni fogja az Úr papjait!

Tudjuk, hogy nemcsak az egyes embereknek van védőszentje, hanem a különböző csoportoknak, foglalkozásoknak is. Szent Imre az ifjúságé, Vianney Szent János a papoké, főleg a plébánosoké. De miért lenne éppen Szent Teréz is a papok védőszentje? Ez már sokak előtt érthetetlen. Pedig Szent Teréz papi lélek volt. Talán közelebb kerülünk ehhez a gondolathoz, ha elkísérjük életútján, különös tekintettel a papokra.

Aki olvasta a Fioretit, jól emlékszik Szent Ferenc mondására: Ha összehalálkoznék egy angyallal és egy pappal, előbb a papot köszöntené, mert annak hatalma van az Úr teste fölött. Ez a mély és teológiaiilag megokolt paptisztelet jellemezte a századvégi egyházhű francia családokat is. Ebben a szellemben nőtt fel az öt Martin-lány is. köztük a mi Szentünk.

Ha hűek akarunk maradni a krónikához, azt kell mondanunk, hogy Teréz 1973.jan.4-án találkozott először a papi hatalom hordozójával Alençonban, a Notre-Dame plébániatemplomban — két nappal születése után, keresztelésekor. De ebben még semmi aktív része nem volt . . .

Négy és fél éves, amikor elveszti édesanyját. Szülővárosa már csak emlék marad, ahová apja vezetésével néhányszor még visszatér. Az édesapa és öt lánya Lisieux-be költözik. Teréz még a temetés napján kismamát választ nővére, Pauline személyében. Pauline egy személyben édesanya és lelkivezető számára. Előkészíti első szentgyónására. A kis Teréz a papban magát az Urat látja. S milyen büszke arra, hogy „gyónatójának” a látogatását fogadhatja hat vagy hétéves korában! De halljuk Terézt magát:

„... Szintén szerda volt, amikor Ducellier úr látogatóba jött. Victoire azt mondta neki, hogy senki sincs itthon, csak a kicsi Teréz. Bejött a konyhába, hogy meglátogasson, és megnézte feladataim. Nagyon büszke voltam arra, hogy az én gyónatóm látogatását fogadom. Rövid idővel ez előtt ugyanis először gyóntam. Milyen kedves emlék számomra! ...

O, kedves Anyám! Milyen gonddal készített fel! Azt mondta, hogy nem embernek, hanem a jó Istennek vallom be bűneim. Valóban meg voltam róla győződve. Így gyónásomat a hit mély szellemében végeztem, sőt meg is kérdeztem öntől, nem kellene-e megmondanom Ducellier úrnak, hogy teljes szívemből szeretem, hiszen személyében a jó Istennel fogok beszélni ...”²

Alcide Ducellier (1849-1916) ekkor a lisieux-i Szent Péter székesegyház káplánja volt, a Martin-lányok gyónatója. Terézé is mindaddig, amíg 1881 októberében a bencés nővérek iskolájába nem ment. Később főesperesként tér vissza a lisieux-i székesegyházba. Ott is hal meg, miután tanúskodott a boldoggáavatási perben³.

Néhány év múlva Teréz elveszti második anyját is. 1882 októberében Pauline belép a Kármelbe. Neve Jézusról nevezett Ágnes lesz. Teréz nehezen viseli el ezt a csapást. Decembertől kezdve állandó fejfájás gyötri. Ebbe az időbe esik különös betegsége is, amelyből a meglevenedett Szűzanya-szobor mosolya gyógyítja ki 1883 pünkösdjén.

Még ez év augusztusában a nyári vakációt Alençonban tölti a család. Teréz vallomása szerint itt lép be először a „világba”. De ennél fontosabb az, hogy itt találkozik először azzal a pappal, aki nagy szerepet játszik a Martin-család életében. Almire Pichon (1843-1919) jezsuita, híres szónok és lelkivezető volt. 1882-ben fordul hozzá lelki tanácsért Mária, a legidősebb Martin-lány. Később a fiatalok lelkivezetését is átveszi⁴.

Az első találkozás színhelye tehát Alençon, 1883 augusztus 22, a nyári vakáció alatt. Az atya felkeresi a családot és az édesapa felszólítja a kicsi Terézt, hogy köszönje meg az atya jóságát. Teréz megcsókolja a papbácsit. Pichon atya életrajzírója szerint sokat emlegette Teréz megdicsőülése után, hogy egy csókot kapott a gyermek Teréztől. A családias jelenetet a feledés homálya borította volna, ha Pichon atya életrajzával

elő nem kerül. Céline, a negyedik Martin-lány, akkor már Genovéva nővér, nem emlékszik rá határozottan, de ha megtörtént, akkor valószínű időpontja ez az első alençonai találkozás⁵.

Az 1884-es esztendő meghozza Teréz vágyának teljesülését: elsőáldozó lesz. „Írtam a jó Pichon Atyának, hogy imáiba ajánljam magam. Mondtam, minél előbb kármelita leszek, és akkor ő lesz a lelkivezetőm. (Valóban így is lett négy évvel később, mivel a Kármelben tartam fel neki lelkem . . .)“⁶

Majd püspöke, Msgr. Hugonin (1823-98) a bérmlás szentségében részesíti. Teréz nem is sejtí, hogy rövid három év leforgása után ennek a püspöknek az ahtáján kopogtat atyjával. Engedélyt kér arra, hogy tizenötéves korában belépjen a Kármelbe. Ugyanez a püspök végzi majd beöltöztése szertartását is 1889.jan.10-én. Kevéssel azután halt meg, hogy megadta az egyházi engedélyt az „Egy lélek története“ nyomtatására⁷.

Az elsőáldozás és a kolostorbalépés között rövid négy év telik el, de Teréz szempontjából ez hatalmas fejlődés útja. Önéletrajzában is akkor fordul elő először a „pap“ szó, amikor erről az időről számol be. A Madame Papinau-nál vett magánórák alkalmával az „antik stílusban bútorozott szobában“ tanúja lehetett „papok, hölgyek, kisasszonyok, stb.“⁸ látogatásának.

Döntő eseményt jelent az 1886 karácsonyán kapott kegyelem. Mialatt Paul Claudel a párizsi Notre-Dame boltíve alatt magábaroskadva hallgatja a karácsonyi vesperás Magnificatját és megtér, Teréz a kegyelem hatása alatt elhagyja a gyermekkort és belép a lelki nagykorúságba. Szomjazza a lelkeket. Ebbe az időbe esik a jólismert Pranzini-ügy is. Teréz kiesdi egy halálraítélt gyilkos magábaszállását a kivégzés pillanatában. „Ekkor még nem a papi lelkek vonzottak, hanem a nagy bűnösök. Égtem a vágytól, hogy elragadjam őket az örök lángoktól . . . “⁹ Teréz most már ellenállhatatlanul vonzódik a Kármelhez. Az 1887 október 31-i püspöki audiencia nem vezet eredményhez. Kapóra jön a nagy francia római zarándoklat. Az édesapa is abban a reményben csatlakozik két lányával, hogy ott talán kiesdik a hön óhajtott engedélyt. November 20-án lépnek a zarándokok a pápa elé. Teréz megszólítja őt a tilalom ellenére, de a vikárius közbelép. Az ügy már folyamatban van, mondja a pápának. S XIII. Leó kimondja a prófétaí szót: „Belép, ha a jó Isten is úgy akarja“¹⁰. Az év végén meg is jön a kért engedély a püspökségtől, de most már a főnöknő halasztja el a belépést a szigorú bőjt miatt. Teréz 1888.ápr.9-én lépi át a klauzúra küszöbét.

Témánk szempontjából nagyon fontos a római zarándoklat Teréz fejlődésében. De adjuk át neki a szót: „A másik tapasztalatom a papokra vonatkozik. Mivel sohasem éltem közelükben, nem tudtam megérteni a Kármel reformjának a fő célkitűzését. Magával ragadott a gondolat, hogy a bűnösökért imádkozzam, de különösnek látszott az,

hogy papi lelkekért imádkozzam, amikor azt hittem, hogy a kristálynál is tisztábbak! . . .

Hivatásomat Itáliában értettem meg. Megérte, hogy ilyen messze mentem ennek a hasznos ismeretnek a megszerzésére . . .

Sok szent pappal voltam együtt egy hónapig és láttam, hogy — jól-lehet magas méltóságuk az angyalok fölé emeli őket — nemkevésbé gyenge és törékeny emberek . . . Hogyha azoknak a szent papoknak viselkedése is arra vall, hogy nagyon rászorúlnak az imára, akiket Jézus Evangéliumában „a föld sójának” nevez, mit mondjunk akkor azokról, akik lanyhák? Nemde Jézus azt is mondta: „Ha a só ízét veszti, mivel fogják megszózni?”

Ó Anyám! Milyen szép a hivatás, amelynek célja megőrizni a lelkeknek szánt sót! Ez a Kármel hivatása. Imáink és áldozataink egyetlen célja az, hogy az apostolok apostolai legyünk. Imádkozzunk érettük, mialatt ők szavukkal és főleg példájukkal a lelkeknek az Evangéliumot hirdetik . . . Abba kell hagynom. Ha tovább is erről a tárgyról beszélnék, sohasem fejezném be! . . . “¹¹

Teréz bőséges beszámolója alapján előttünk van a francia zarándok-csoport. Kb. 75 pap vett részt a hívekkel együtt¹². Teréznek tehát bőven van alkalma megismerkedni a papok közvetlen viselkedésével. Megérti, hogy ők is emberek, de ez nem csorbitja irántuk érzett tiszteletét. Ellenkezőleg! Most érti meg igazán hivatását. S ennek a tapasztalatnak a birtokában vallja a felvételét megelőző kánonjogi vizsgálaton: „Azért jöttem (a Kármelbe), hogy lelkeket mentsek, és főleg azért, hogy a papokért imádkozzam”¹³.

Kolostorbalépése után nemsokára Pichon atya tartja a lelkigyakorlatot a kármelitáknak. Teréz ezt az alkalmat használja fel arra, hogy gyermekkori ígérését beváltsa. Feltárja lelkét az atyának. Ekkor még az aggályosság betegségében szenved. Az atya ünnepélyesen kijelenti, hogy sohasem követett el halálos bűnt. A pap szava Isten szava Teréz számára. Megnyugszik, megszabadul aggályaitól és könnyű lélekkel indul meg az életszentség kis útjának a felfedezésére.

„A jó Atya még ezeket a szavakat intézte hozzám, amelyek vigasztalóan vésődtek szívembe: „Gyermeke, a Mi Urunk legyen mindig Elöljárója és Újoncmestere.” Valóban így is volt. Ő volt az én „lelkivezetőm” is.”¹⁵ Később ezeket a gondolatokat fűzi az eseményhez: „Már elmondtam, hogy Jézus volt az én „Lelkivezetőm”. — Amikor beléptem a Kármelbe, megismerkedtem azzal, aki lelkivezetőm lett volna. De alig vett fel gyermekei közé, máris száműzetésbe indult . . . Így csak azért is mertem meg, hogy azonnal el is veszítsem . . . Mivel évente csak egy levelet kaptam tőle arra a tizenkettőre, amit írtam, szívem hamar a lelkivezetők Lelkivezetője felé fordult. Ő tanított meg arra a tudo-

mányra, amelyet elrejtett a tudósok és bölcsek elől, de méltóztatik kinyilatkoztatni a legkisebbeknek . . . “¹⁶

Ide kell iktatnunk Teréz utolsó szavai közül is azt, amely a legjobban fejezi ki a lelkivezetésről vallott felfogását: „Azt hiszem, nagyon kell ügynünk arra, hogy ne önmagunkat keressük, mert végül is megsebeznenk szívünket, és valóban elmondhatnánk: „Az örök elvették a köpenyem és megsebeztek . . . Csak miután kissé túlhaladtam rajtuk, akkor találtam meg Kedvesem.” Azt hiszem, hogy ha a lélek alázatosan megkérdezte volna az öröktől, hogy hol van Kedvese, megmutatták volna neki. De mert meg akarta magát csodáltatni, zavarba esett, elvesztette a szív egyszerűségét.”¹⁷

Teréz kutat, próbálgat. Érzí, hogy a nagy szentek útja nem neki való. Isten azonban nem adhat olyan vágyat, amelyet nem valósít meg. Már pedig ő szent akar lenni. Az 1890-es év meghozza a felfedezést. Ekkor olvassa az Izaiás-szövegeket és Keresztes Szent János műveit. Felfedezi az istengyermekség evangéliumát. Az ő útja egészen kis út, felvonó, amely a mennybe visz. Leteszi az örök fogadalmat. A következő év elején kezd imádkozni Hyacinthe Loyson aposztata papért. Utolsó áldozását is halálos ágyán érte ajánlotta fel 1897.aug.19-én¹⁸.

Kis útjának, a hízalom és szeretet útjának a jóváhagyását 1891 októberében kapja meg. Az obszerváns ferences atya, Alexis Prou (1844-1914) tartja a lelkigyakorlatot. Teréz tanácsot kér. S ez a lelki ember felismeri Teréz igazi arcát. „Kibontott vitorlákkal bocsátott a bizalom és a szeretet hullámainra, melyek annyira vonzottak, de amelyeken nem mertem megindulni”¹⁹. Halálos ágyán is szeretettel emlékezik meg jótevőjéről, az Isten emberéről: „Nagyon hálás vagyok Alexis atyának. Nagyon sok jót tett velem. Pichon atya még nagyonis gyermekként kezelte. Mégis, ő is jót tett velem, amikor azt mondta, hogy nem követtem el halálos bűnt.”²⁰

Itt kell megemlékeznünk a Kármel hivatalos lelkészéről, Youf abbéról is (1842-97). Csak néhány nappal élte túl Terézt. Szerzetesi élete alatt mindvégig ő volt a rendes gyóntatója. Szent ember volt, de nem értette meg Teréz kis útját. Élete utolsó napjaiban sem érti meg hitelenes kísértéseit. Csak a veszélyt látja benne. De Teréz nem csügged. Útja biztos. Az ő lelkivezetője Jézus.

Teréz szeretett volna pap lenni. Allandóan visszatér a gondolat: Ha pap lettem volna . . . „Érzem magamban a papi hivatást. Ó Jézusom, milyen szeretettel hordoználak kezemben, amikor szavamra leszálnál az Égből . . . Milyen szeretettel nyújtánálak téged a lelkeknek! . . . De mindamellett, hogy szeretnék pap lenni, csodálom és követni vágyom Assisi Szent Ferenc alázatát és hivatást érzek követésére, hogy visszatartsam a Papság fennkölt méltóságát.”²¹ Büszke és boldog, ha rákerül a kórusban az előimádkozás sora: arra gondol, hogy a papok ugyan-

ezeket az imákat végzik a szentmise alatt, és hogy hozzájuk hasonlóan ő is hangosan mondhatja a Szentség előtt az áldó imákat, feloldozást, evangéliumot.²²

Külön fejezetet érdemelne a Teréz és két hithirdető lelkitestvére között fennálló kapcsolat. „Régóta dédelgettem egy vágyat magamban, amely megvalósíthatatlannak tűnt előttem. Szerettem volna egy paptestvért. Gyakran gondoltam arra, hogy ha kis testvérkéim nem szálltak volna az Égbe, boldogan látnám őket az oltárhoz lépni . . . És íme, Jézus nemcsak hogy megadta a kívánt kegyet, de a lélek kötelékével kapcsolt össze két pappal, akik testvéreim lettek . . . Szeretett Anyám, részletesen akarom elmesélni, hogyan teljesítette Jézus kívánságomat, sőt felülmulta azt, mert én csak egy testvért kértem, aki mindennap gondol rám a szent oltárnál.

Egy fiatal seminarista egy olyan nővért kért, aki különösképpen az ő lelke üdvösségének szentelje magát és segítse imáival és áldozataival misszionárius korában, hogy sok lelket menthessen meg. Ő pedig megígéri, hogy mindig meg fog emlékezni erről a nővéréről, míg csak be tudja mutatni a szent áldozatot. Jézusról nevezett Ágnes anyja azt mondta nekem: azt akarja, hogy én legyek ennek a leendő misszionáriusnak a nővére.

Lehetetlen elmondani boldogságomat. Gyermeckorom napjaiba kell visszamennem, hogy olyan ujjongó örömök emlékére találjak, amelyek befogadásához kicsi a lélek; azóta sohasem ízleltem ezt a fajta boldogságot. Éreztem, hogy erről az oldalról lelkem egészen friss, mintha először érintettek volna benne olyan húrokat, amelyeket eddig feledés fedett.

Megértettem, milyen kötelezettségeket ró ez rám, azért munkához láttam és próbáltam megkettőzni hűségemet. Meg kell vallanom, hogy kezdetben nem volt vigasztalásom, ami ösztönözte buzgalmamat, mert az én kis testvérem alig írt. De nem is lehet semmi jót cselekedni, míg az ember saját magát keresi.“²³

1895 októberében az engedelmesség nevében fogadta Maurice Bellière atyát (1874-1907) lelki testvérévé. Akkor még seminarista volt. Teréz halálának előestéjén, 1897.szept.29-én indul Algirba és ott lép be a Fehér Atyák újoncházába. Néhány évi afrikai missziós munka után megbetegszik. Előljárói visszaküldik Franciaországba²⁴.

Amikor Ágnes anyja utódként 1896-ban ismét Gonzága Mária anyát választják meg főnöknőnek, ő sem akar elmaradni elődje mögött. Az év májusában Terézre bízta újabb lelki testvérét, Adolphe Roulland seminaristát (1870-1934) a Párizsi Külföldi Missziókból²⁵. Még abban az évben pappá szentelik. Egyik első miséjét júl. 3-án a Kármelben mutatja be. Utána elbeszélget a társalgó lefüggönyözött rácsánál Terézzel, lelki nővérével. Így indul meg a kínai misszióba, ahonnan elől-

járói hívják vissza hazájába 1909-ben magasabb hivatalokba. Tanúskodott Szent Teréz perében.

„Hogy hogyan egyesülök lelkileg azokkal az apostolokkal, akiket Jézus testvéremül adott? Nos hát: mindaz, ami az enyém, az övék is, mindegyiké. Tisztában vagyok vele, hogy a jó Isten túlságosan jó ahhoz, semhogy kiadagolja a dolgokat: ő olyan gazdag, hogy mérték nélkül adja mindazt, amit kérek tőle . . .

Uram, te tudod: nincs más kincsem, mint azok a lelkek, amelyeket szent tetszésd egyesített az enyémmel; ezeket a kincseket te bíztad reám, azért merek azokkal a szavakkal imádkozni értük, amelyeket Te intéztél a mennyei Atyához életed utolsó estéjén.“ És Teréz a főpapi ima szavait idézi.

Buzgalmát nem korlátozza a két lelki testvér gondja. „A jó Isten kegyelmével remélem, hogy nemcsak két hithirdető számára leszek hasznos. Nem tudnék megfedkezni arról, hogy mindenkiért imádkozzam, anélkül, hogy mellőzném azokat az egyszerű papokat, akiknek a küldetését sokszor éppen olyan nehéz betölteni, mint a hitetleneknek prédikáló apostolokét.“²⁶

Elöljárói engedélyével megtarthatta lelkitestvérei fényképét is. Halálos ágyán mosolyogva mutat a képekre (az egyik katonakép volt): „Ennek a katonának . . . olyan tanácsot adok, mint egy kislánynak! A szeretet és bizalom útját mutatom meg neki.“²⁷ Teréz, a paptisztelő Teréz nemcsak nővére, de lelkivezetője lett paptestvéreinek. Külön érdemes tanulmányozni paptestvéreinek írt leveleit. Mielőtt ágnak dől, s ott is, utolsó erőfeszítéseit is értük, a papokért ajánlja fel. Mikor már nagyon nehezeire esik a séta, a vándorló misszionáriusokra gondol, értük adja Istennek lépéseit. Arra kéri az Urat, hogy orvosságai s a kapott kezelés azoknak a hithirdetőknek válják javára, akiknek erre nincs idejük vagy lehetőségük²⁸.

Teréz utolsó napjait éli. Önéletrajzát már régen befejezte. Mindent megmondott. Most már csak élnie kell, amire másokat tanított. Szavait szinte napról-napra jegyzik. Így köszönt rá 1897.szept.30, csütörtök este 7 óra 20 perc: Teréz nem hal meg, hanem belép az örök életbe és elkezdí földöntúli tevékenységét itt a földön a papok között is: „segíteni a papoknak, a misszionáriusoknak, az egész Egyháznak . . . “

Teréz előre látta, hogy önéletrajzának közlése után sokan fogják a lelki testvériség kegyét kérni a kolostortól. Szavai józanok, körültekintésre intik Ágnes anyát. Amikor megkapta első paptestvérét, így ír: „Kétségtelen, hogy imával és áldozattal segíthetjük a hithirdetőket, de olykor úgy tetszik Jézusnak, hogy dicsőségére két lelket összekapcsol, megengedi, hogy időnként kicserélhessék gondolataikat és egymást Isten nagyobb szeretetére buzdítsák. De ehhez az előljárók kifejezett akarata szükséges, mert egyébként — úgy tűnik nekem — több

rosszat, mint jót tenne ez a levélváltás, ha nem is a hithirdetőnek, de mindenesetre a kármelitának, akit életmódja is hajlamossá tesz arra, hogy önmagával foglalkozzék . . . Azt képzelné, hogy csodálatos dolgokat visz véghez, közben a buzgóság látszata alatt csak haszontalan szórakozást szerzett magának. Ami engem illet, így vagyok vele én is: érzem, ahhoz, hogy leveleim jót tegyenek, engedelmességből kell írnom és inkább ellenszenvet kell éreznem az írással szemben, mint tetszést találnom benne“²⁹.

Még utolsó hónapjaiban is figyelmezteti Ágnes anyát. Szinte kérlel: „Nem számít, hogy ki írja, amit én írok és ki kapja ugyanazokat a bókákat, ugyanazt a bizalmat. Csak imával és áldozattal lehetünk az Egyház hasznára. A levélváltásnak nagyon ritkának kell lennie. Egyáltalán nem szabad megengedni olyan szerzetesnőknek, akiket lefoglalna, akik azt hinnék, hogy csodákat művelnek, valójában pedig csak lelkeket sebeznek meg, és lehet, hogy az ördög finom csapdájába esnének . . . Anyám, amit az imént mondtam, nagyon fontos. Kérem, ne feledje el később. A Kármelben nem szabad hamis pénzt verni azért, hogy lelkeket vásároljanak rajta . . . És gyakran a szép szavak, amiket írnak és a szép szavak, amiket kapnak, csupán hamis pénzváltás.“³⁰

Teréz prófétai víziója valósággá vált. Az *Egy lélek története* megjelenése után egymást érik a levelek. Teréz tanácsát követve a szerzetesnők lemondanak az egyéni kapcsolatokról. A kérelmezők nevét felírják és imáik egy részét értük ajánlják fel. A szenttéavatás után, 1926-ban indulnak meg Lisieux-ben a papi lelkigyakorlatok. P. Petitot OP és Martin a mozgalom lelke. A 25 résztvevő pap lelkesen fogadja a gondolatot, hogy lelki egységet alkossanak. Felszólítják azokat is, akik már szerepelnek a Kármel névsorában. 1927-ben már 1226 papot számláltak. Az első hivatalos szabályzatot Msgr. Lemonnier, Bayeux és Lisieux püspöke hagyta jóvá 1927.szept.23-án-December 8-án történt a tagok kánoni beiktatása. Így jött létre a Gyermek Jézusról nevezett Szent Teréz Papi Egyesülete. A társulatot XI. Pius pápa 1933.jún.20-án kelt apostoli levelével „Prima primaria“ rangra emelte. A II. Vatikáni Zsinat után új szabályzatot kapott. A jóváhagyás 1971.jan.19-éről való. A Papi Egyesületnek jelenleg a francián kívül német, angol és ukrán részlege van. Több mint 3000 pap tagja a világ minden részéről, különböző rendekből is. A francia központ kérésre szívesen megküldi a szabályzatot (borítéknagyságú kis füzet, címe: *Directeur de l'Union Sacerdotale*, 33, rue de Carmel, F-14100 Lisieux). Elkészült a szabályzat magyar fordítása is.

Minden tag lelki testvére minden egyes lisieux-i kármelitának, hiszen ők örökölték Kis Szent Teréz küldetését paptestvéreihez. Lelki kapocs, imaegység és mindenekelőtt a közös út jellemzi ezt az egyesületet, Teréz kis útja, a bizalom és a szeretet útja!³¹

Korunkban a szentek tisztelete is válságon megy át. Kortünet. A „szent” jelző eltűnik, s lassan csak Ágostonról, Ferencről, Terézről beszélünk. A lényegen mindez nem változtat. A szentek tisztelete Egyházunk jellegzetes vonása, hittétel marad. S ragaszkodunk hozzá. Talán túlzásba estünk? Hadd álljon itt végezetül egy pap vallomása, hogyan ítéli meg Terézhez fűződő kapcsolatát.

„A keleti Egyház templomaira gondolok. Azokra az ikonosztázokra, amelyeknek a felállítását évszázados előírások szabályozzák. A főhelyet az Úr és az Úr életének titkai foglalják el. Majd az Istenanya következik, s csak azután Kelet nagy szentjei és a templom védőszentje. A római Orosz Kollégium kápolnijában a védőszent helyét Kis Szent Teréz foglalja el, a harmadik helyet jobbra az ikonosztázon.

Miért írom le ezeket a gondolatokat? Lelkemben is egy ilyen ikonosztáz áll: az Úr, az Istenanya és Szent Teréz. Nincs veszélyben papi életem krisztocentrizmusa. Ha így volna, magát Terézt árulnánk el. Ő csak nővérünk akar lenni, aki Jézushoz vezet a Kis Úton, s ez a Kis Út maga az Evangélium, kommentár nélkül.

Asztalomon Teréz képe áll. Ránézek, és ő visszamosolyog. Megszólal és biztat: „Ne félj! Minél szegényebb leszel, annál jobban szeret majd téged Jézus. Messze, nagyon messze elmegy, hogy megkeressen, ha néha eltéveszted az utat!”³²

JEGYZETEK

¹ DE CJ 7.13.17	² Ms A 16v	³ Mss II 12	⁴ Mss II 17
⁵ Vö. Sr. Cécile: Le Père Pichon et la famille Martin, 1882-97, VT N° 28,29,30 (1967 okt., 1968 jan. és ápr.)			
⁶ Mss A 34v	⁷ Mss II 35	⁸ Ms A 40r	⁹ Ms A 45v
¹⁰ Ms A 63v	¹¹ Ms A 56v	¹² Mss II 36	¹³ Ms A 69v
¹⁴ Vö. Mss II 39	¹⁵ Ms A 70r	¹⁶ Ms A 71r	¹⁷ DE CJ 7.25.13.
¹⁸ DE CJ 8.9.jegyzetek		¹⁹ Ms A 80v	²⁰ DE CJ 7.4.4.
²¹ Ms B 2v	²² NV 8.6.4.	²³ Ms C 31v-32r	²⁴ Mss II 77
²⁵ Mss II 78	²⁶ Ms C 33v	²⁷ DE CJ 8.12.2.	
²⁸ Vö. CSG és DE passim	²⁹ Ms C 32r	³⁰ DE CJ 7.8.16.	
³¹ Vö. Bulletin de l'Union Sacerdotale de Lisieux, passim			
³² Levél Céline-hez, 1896 karácsonyán.			

LISIEUX-I TERÉZ LEVELEI ROULLAND ATYÁNAK

J.M.J.T.

Jézus +

Lisieux, Kármel, 1890. június 23.

Tisztelendő Atyám!

Úgy gondoltam, örömet okozok a mi jó Anyáknak, amikor június 21-én névünnepére egy korporálét és egy kehelytörlőt, meg egy pallát

adtam neki, hogy elküldhesse Önnek 29-ére'. Ennek a Tisztelendő Anyának köszönhetem azt a bensőséges örömet, hogy az imádság és az önmegtagadás apostoli kötelei által egyesülhetek Önnel; nagyon kérem tehát, Tisztelendő Atyám, segítsem nekem a Szent Oltárnál, hogy hálám tartozását leróhassam iránta.

Nagyon is méltatlannak érzem magam arra, hogy egész különös módon társa legyek Imádandó Jézusunk egyik Misszionáriusának; de mint-hogy az engedelmesség biz meg ezzel az édes feladattal, biztos vagyok benne: Mennyei Jegyesem majd kipótolja az én gyöngé érdemeimet (amelyekre egyáltalában nem támaszkodom) és meghallgatja lelkem vágyait, termékennyé téve az Ön apostoli munkáját. Igazán boldog leszek, ha együtt dolgozhatom Önnel a lelkek üdvösségén, hiszen ezért lettem kármelita: minthogy nem lehettem tettekkel misszionárius, szeretet és vezeklés által akartam azzá lenni, úgy, mint szeráfi Anyám, Szent Terézia.

Kérve-kérem, Tisztelendő Atyám, azon a napon, amikor Jézus nagy kegyességében először száll le az Égből az Ön szavára, azt kérje tőle nekem, hogy gyullasszon föl *szeretete tűzével*, hadd tudjak aztán Önnek segítségére lenni, hogy felgyullassza ezt a szívekben.

Régóta szerettem volna megismerni egy Apostolt, aki *kiejti nevemet a szent Oltárnál, első szentmiséje napján . . .* Szerettem volna magam készíteni el neki a kehelyfölszerelést és a *fehér ostyát*, amelynek az a rendeltetése, hogy az Eg Királyának leple legyen . . . A Jóságos Isten valóra váltotta álmomat, és újból megmutatta, milyen kedve telik abban, hogy tetézve teljesítse azoknak a lelkeknek a vágyait, akik csakis Öt szeretik.

Ha nem félnék, hogy tolakodó leszek, még arra is kérném, Tisztelendő Atyám, emlékezzék meg rólam mindennap az Oltárnál . . .

Mikor már az óceán választja majd el Franciaországtól, ha ránéz arra a pallára, amit annyi örömmel festettem, eszébe fog jutni, hogy a Kármel hegyén egy lélek kéri szüntelenül a Szeretet Isteni Foglyát dicsőséges hódító hadjáratának sikeréért.

Az az óhajom, Tisztelendő Atyám, hogy apostoli egységünkéről *egyedül* Jézus tudjon, és kérem első áldásai egyikét annak, aki boldogan mondja magát mindörökre

az Ön méltatlan kis Nővérenek az áldozati ostya-Jézusban:
a gyermek Jézusról és a Szent Arcról elnevezett Teréz
sarutlan kármelita nővér

+

Testvérem,

ugye megengedi, hogy ezen a néven szólítsam, hiszen Jézus olyan jó, hogy az apostolság szálaival egyesített minket? Oly nagy boldogság arra gondolnom, hogy a mi Urunk egy örökkévalóság óta azért készítette elő ezt az egységet, hogy neki lelkeket mentsünk, engem pedig azért teremtett, hogy az Ön nővére legyek . . .

Tegnap kaptuk meg levelét, és jó Anyánk nagy örömmel mutatta be Önt a kolostorban. Megengedi, hogy magamnál tartsam *testvérem fényképét*, ez pedig *egészen különleges* kiváltság, hiszen a kármelitának még a legközelebbi rokonairól sincsenek képei. De Anyánk nagyon jól tudja, hogy az Ön fényképe egyáltalán nem a világra emlékeztet, vagy földi érzelmekre hangol, hanem olyan magasra emeli lelkemet, ahol Isten dicsőségéért és a lelkek üdvéért elfeledkezik önmagáról. Így tehát, Testvérem, amikor az Ön társaságában én is átszelem a tengert, Ön egészen közel lesz hozzám, jól elrejtve szegényes cellánkban . . .²

Körülöttem minden az Ön emlékét őrzi. Szucsuen képét³ a munkaszoba falára függesztettem, ahol dolgozom, a nekem adott képet⁴ pedig mindig a szívémen hordom, az evangéliumban, amely állandóan velem van. Mikor találomra beleraktam, mit gondol, melyik szakaszhoz került: „*Mindaz, aki mindent elhagyott azért, hogy engem kövessen, százannyit kap ezen a világon és az eljövendő örök életet*“ (Mt 19,20). Jézus szavai már be is teljesedtek, hiszen Ön azt írja: „*Boldogan indulok útnak*“⁵.

Megértem, hogy ez az öröm egészen lelki, hiszen lehetetlen elhagyni apánkat, anyánkat, hazánkat anélkül, hogy át ne érezzük az elválás minden szívszaggató fájdalmát . . . Ó Testvérem, Önnel szenvedek, Önnel együtt ajánlom fel a nagy áldozatot, s könyörögve kérem Jézust, árássza el bőségesen vigasztalásával kedves szüleit, míg arra várnak, hogy az égből egyesülve örvendezzenek az Ön dicsőségének, amely mindörökké felszárítja könnyeiket és az egész örökkévalóságon át túlárado örömmel tölti el őket.

Ma este elmélkedés alatt Izaiás egy szövegén meditáltam: ez a rész annyira Önre illett, hogy nem állhatom meg, hogy ide ne másoljam:

„*Tedd szélessé sátrad helyét, és fessítsd ki hajlékaid kárpitját, ne kíméld. Mert kiterjedsz majd jobb és bal felé, és ivadékod nemzeteket örököl és elhagyott városokat benépesít . . . Hordozd körül szemedet és lásd: egybegyűlnek ők mindnyájan, tehozzád jönnek, jönnek fiaid a távolból, és leányaid mindenfelől. Meglátod majd és felderülsz, szíved csodálkozik és kitágul, mivel majd hozzád tér a tenger özöne és hozzád jön a nemzetek kincse*“ (Iz 54,2-3; 60,4-5).

Nemde ez a megígért százannyi? És nem írhatná le Ön is: „Az Úr lelke van rajtam, mert felkent engem az Úr, elküldött engem, hogy örömhírt vigyek a szelideknek, meggyógyítsam a megtört szívűeket, szabadulást hirdessek a foglyoknak, . . . hogy megvigasztaljam azokat, akik sírnak . . . “ (Iz 61,1-2, vö. Lk 4,18k)

„Lelkem ujjong az én Istenemben, mert felöltöztetett az üdvösség ruhájába és az igazság köntösével vett körül. Mert amint a föld kisarjasztja magvait, úgy sarjasztja ki majd az Úr Isten általam igazságosságát és dicséretét minden nemzet előtt. Népem igazak népe lesz; Ők lesznek a sarj, amelyet én ültettem . . . Elmegyek a legfélreesebb szigetekre, azokhoz, akik sohasem hallottak az Úrról. És hirdetem majd dicsőségét a nemzeteknek, és felajánlom őket ajándéknak Istenemnek“ (Iz 61,10.11.9; 66,19).

Túlságosan sok időt venne igénybe, ha mindazt a szöveget ide akar-nám másolni, amely különösképpen megkapott. Befejezem, de előzőleg még lenne valami kérnivalóm. Ha lesz egy szabad pillanata, szeretném, ha feljegyezné nekem élete legfontosabb dátumait, így egészen sajátos módon együtt adhatnánk hálát a jó Istennek mindazokért a kegyel-mekért, amelyeket Önnek juttatott.

Isten áldja, Testvérem . . . a távolság soha nem választhatja el lel-künket, a halál pedig csak még bensőségesebbé teszi ezt az egységet. Ha hamarosan az égbe megyek, engedélyt kérek Jézustól, hogy meg-látogassam Önt Szucsuenben, és majd együtt folytatjuk az apostol-kodást. Addig is mindig együtt leszek Önnel imádságban, és megkérem Urunkat, hogy soha ne hagyjon engem örülni, ha Ön szenved. Sőt azt szeretném, hogy Testvéremé legyen mindig a vigasztalás, enyém a meg-próbáltatás; gondolja, hogy önző vagyok? . . . De nem, hiszen az én egyetlen *fegyverem* a szeretet és a szenvedés, az Ön kardja viszont a szó és az apostoli munka.

Még egyszer: Isten Önnel, Testvérem, áldja meg azt, akit Önnek Jézus adott Nővéréül

a Gyermekek Jézusról és a Szent Arcról elnevezett Teréz
sarutlan kármelita nővért

+

Jézus +

Lisieux, Kármel, 1896. november 1.

Testvérem!

A Mindenszentek pártfogása alatt ideérkezett érdekes küldeménye nagy örömet okoz nekem. Köszönöm, hogy igazi nővéreként kezel: Jézus kegyelmével remélem, hogy méltó leszek erre a számomra annyira ked-ves címre.

Azt is köszönöm, hogy megküldte nekünk az *Egy misszionárius lelke* című művet. Nagyon érdekel ez a könyv, mert lehetővé tette, hogy távoli utazásán kövessem. Nempon atya élete tökéletes címet kapott, valóban „egy hithirdető lelkét“ mutatja be, vagy még inkább valamennyi apostol lelkét, aki igazán méltó erre a névre.

Marseille-ben írt levelében azt kéri tőlem: imádkozzam Urunkhoz, távolítsa el Öntől azt a keresztet, hogy valamelyik szemináriumba igazgatónak nevezzék ki, illetve hogy visszahívják Franciaországba. Megértem, hogy ez a kilátás nem valami kellemes Önnek. Jézustól azt kérem teljes szívemből: engedje meg, hogy Ön azt a fáradságos apostoli munkát végezhesse, amelyről mindig álmodott. De Önnel együtt én is hozzáteszem: „Legyen meg a jó Isten akarata.“ Csak ebben van a nyugalom; ezen a szeretetreméltó *akaraton* kívül nem tehetnénk *semmit* sem Jézusért, sem a lelkekért.

Nem tudom elmondani, Testvérem, mennyire boldog vagyok azt látva, hogy Ön teljesen előljáróira hagyatkozott; azt hiszem, ez biztos jele annak, hogy egy napon teljesülnek vágyai, vagyis hogy nagy szent lesz.

Engedje meg, hogy egy titkot bízjak Önre; az a papírlap tette előttem nyilvánvalóvá, amelyre feljegyezte élete emlékezetes dátumait.

1890.szeptember 8-án Mária, az apostolok és vértanúk királynője, megmentette az Ön missziós hivatását; ugyanezen a napon lett egy kis kármelita az Egek Királyának jegyese. Örökre istenhozzádot mondvá a világnak az volt az egyetlen célja, hogy lelkeket mentsen, elsősorban apostoli lelkeket. Jézustól, Isteni Jegyesétől, különösen egy apostoli lelket kért; mivel ő nem lehetett pap, *azt akarta, hogy az ő helyében egy pap kapja meg az Úr kegyelmeit, hogy ugyanolyan szándékai, ugyanolyan vágyai legyenek, mint neki . . .*

Testvérem, Ön ismeri azt a méltatlan kármelitát, aki így imádkozott. Nem gondolja Ön is úgy, mint én, hogy a mi egységünk, amelyet az Ön pappászentelese megerősített, valójában szeptember 8-án kezdődött?

Azt hittem, hogy majd csak az égben találkozom azzal az apostollal, azzal a testvérrel, akit Jézustól kértem. De ez a drága Üdvözítő, fölémelve egy kicsit az örökkévalóság titkait fedő titokzatos fátylat, már itt, a száműzetésben megadta nekem azt a vigasztalást, hogy megismertem lelkem testvérét, és hogy vele együtt dolgozhatnak a szegény hitetlenek üdvösségén.

Ó milyen nagy hálát érzek, amikor szemlélem Jézus gyengédségét! Mit tartogat Ő még nekünk az Égben, hogyha szeretete már itt a földön ilyen gyengéd meglepetéseket szerez nekünk!

Jobban megértem, mint valaha, hogy életünk legkisebb eseményeit is Isten irányítja, Ő kelt bennünk vágyakat, hogy aztán túláradoan Ő töltsen be azokat . . . Amikor jó Anyánk azt javasolta, hogy legyek az

Ön segítője, bevallom, haboztam. Látni az engem körülvevő szent kármelita nővérek erényeit, azt gondoltam, hogy jó Anyánknak az Ön lelke érdekében egy másik nővért kellene választania, nem engem. Csak az a gondolat fogadtatta el velem az Ön apostoli munkájában való részvétel megtiszteltetését, hogy Jézus nem tökéletlen tetteimre tekint, hanem jóakaratomra. Akkor még nem tudtam, hogy maga Urunk választott ki engem, Ő, aki csodái végrehajtására a leggyengébb eszközöket használja fel. Nem tudtam, hogy már hat éve van egy testvérem, aki Miszionáriusnak készül. Most, hogy ez a testvér már valóban az Ő apostola, Jézus kinyilatkoztatja ezt a titkot, minden bizonnyal azzal a céllal, hogy még jobban növelje szívemben azt a vágyat, hogy Őt szeressem és megszerettessem másokkal.

Tudja-e, Testvérem, hogy ha az Úr továbbra is meghallgatja imámat, Ön elnyeri azt a kiváltságot, amelyet alázatosságában nem mer kérni? Kitalálja, hogy ez az összehasonlíthatatlan kegyelem nem más, mint a *vértanúság* . . . Igen, én nagyon remélem, hogy az apostoli munkában eltöltött *hosszú évek után*, miután Jézusnak szeretetet adott szeretetért, életet életért, *vérét* is adhatja a *vérért*.

Miközben e sorokat írom, eszembe jut, hogy majd januárban kapja meg, amikor kölcsönösen boldog újévet szokás kívánni. Gondolom, hogy kis nővérenek jókívánsága egyedüli lesz a maga nemében . . . Az igazat megvallva, a világ örültségnek tartaná az ilyenféle jókívánságokat, de számunkra már nem él a világ, *a mi hazánk már a mennyben van* (Fil 3,20), az az egyetlen vágyunk, hogy imádandó Mesterünkre hasonlítsunk, akit a világ nem akart elismerni, mert *szolgai alakot fölvéve kiűresítette önmagát* (Fil 2,7). Testvérem, mily boldog is Ön, hogy ilyen közletről követheti Jézus példáját! Amikor arra gondolok, hogy kínai ruhát öltött, természetesen az Üdvözítőre kell emlékezmem, aki magára véve szegény emberségünket, *olyan lett, mint egy közülünk* (Fil 2,7), hogy lelkünket megmentse az örökkévalóság számára, Lehet, hogy gyermeknek tart, nem baj, bevallom Önnek, hogy a irigység bűnébe estem, amikor azt olvastam, hogy haját levágják és kínai copfot visel majd. Nem ezt az utóbbit kívántam meg, de nagyon szeretnék egy ilyen feleslegessé vált hajtincset. Most biztosan nevet és azt kérdezi, mit fogok én azzal csinálni. Nos, ez roppant egyszerű. Ez a haj nekem *ereklye* lesz, amikor Ön már az Égbe jutott, kezében a vértanúk pálmájával. Most kétségkívül azt gondolja, hogy nagyon előreszaladtam, de én tudom, hogy csak így jutok célhoz, mert kis nővért (akit csak Jézus ismer ilyennek) bizonyára el fogják felejtetni az *Ön ereklyéinek* szétosztásakor. Biztos vagyok abban, hogy most kinevet, de nem tesz semmit. Ha beleegyezik abba, hogy *megfizesse* azért a kis jókedvért, amit én most „*egy jövőendő vértanú hajával*“ szereztem Önnek, kárpótolva leszek mindenért!

December 25-én nem fogom elmulasztani, hogy elküldjem Angyalomat, hogy szándékaimat odahelyezze az ostya mellé, amelyet Ön fog átváltoztatni. Szívem legmélyéből köszönöm, hogy Anyánkért és értem ajánlja fel a hajnali misét; amikor Ön az oltárnál áll, mi akkor énekeljük a Karácsonyi Matutinumot, amelyet azonnal követ az éjféli mise⁸.

Eltalálta, Testvérem: szándékom az lesz, hogy „hálát adjak Jézusnak a kegyelmek e kiváló napjáért“. De szerzetesi hivatásomat nem ezen a napon kaptam: Urunk, egyedül önmagának tartva fenn engem, már a bölcsőtől kérte szívemet, ha szabad magam így kifejeznem.

1886 Karácsonyának éjjele valóban elhatározó volt hivatásom szempontjából, de ha világosan akarom megnevezni, akkor inkább azt mondom: ez volt *megtérésem éjjele*. Azon az áldott éjszakán, amelyről meg van írva, hogy *magának Istennek a gyönyörűségeit világítja meg* (Zsolt 138,10), Jézus, aki irántam való szeretetből gyermekké lett, kegyesen kiemelt a gyermekkor tökéletlenségeiből és pályájából. Úgy átalakított, hogy nem ismertem saját magamra. E nélkül a változás nélkül még hosszú évekig kellett volna a világban maradnom. Szent Teréz azt mondta leányainak: „Azt akarom, hogy ne semmirevaló nők legyetek, hanem mindenben egyenlőek az erős férfiakkal“⁹. Ez a Szent Teréz soha nem ismert volna el gyermekének, ha az Úr nem öltöztetett volna az ő isteni erejébe, ha nem Ő maga fegyverezett volna föl a harcra.

Megígérem, Testvérem, hogy különleges módon ajánlom Jézusnak azt a fiatal lányt, akiről ír, akinek hivatása útjában akadályok állnak. Őszintén együttérzek vele, mert tapasztalatból tudom, milyen keserű dolog az, amikor nem válaszolhatunk azonnal Isten hívására. Kívánom, hogy ne kelljen Rómáig elmennie, mint nekem . . . Valóban, tudja-e Ön, hogy kis nővérének volt arra bátorsága, hogy *beszéljen a Pápával?* . . . Aligha. Pedig igaz. És ha akkor nem lettem volna olyan merész, még talán most is a világban volnék.

Jézus azt mondta, hogy „*a mennyek országa erőszakot szenved és az erőszakosok ragadják el azt*“ (Mt 11,12). Ugyanígy volt nálam a Kármel királyságával. Mielőtt Jézus foglya lettem volna, jó messzire kellett utaznom, hogy elragadhassam azt a fogságot, amelyet előbbrevalónak tartottam a föld minden palotájánál. Nem állt szándékomban, hogy a saját gyönyörűségemre utazgassak, és amikor az én páratlan drága Apám azt javasolta, hogy elvisz Jeruzsálembe, ha két-három hónappal elhalasztom belépésemet, bár az Üdvözítő élete által megszentelt helyek látogatása természetesen nagyon vonzott, nem haboztam a választáskor, hogy *annak árnyékában pihenjek meg, aki után vágyódtam* (Én 2,3). Valóban megértettem, hogy *jobb egy nap az Úr házában, mint ezer nap máshol* (Zsolt 83,11).

Testvérem talán azt is akarja tudni, milyen akadályok hátráltattak hivatásom elérésében. Egyetlen akadály volt: fiatalságom. Elöljáró Atyánk kifejezetten elutasította, hogy 21 éves korom előtt fölvegyen; azt mondta, hogy egy tizenötéves gyermek nem képes felfogni, mire akarja elkötelezni magát. Magatartása megfelelt az okosságnak, de én nem kételkedem abban, hogy amikor engem megpróbált, a jó Isten akaratát teljesítette, aki azt kívánta, hogy kardéllel hódítsam meg a Kármel erősségét. Talán Jézus is megengedte a sátánnak, hogy akadályozzon hivatásomban, amely nem lehetett nagyon szájaíze szerint ennek a *szeretettől megfosztott* gonosznak, ahogy Szent Terézia Anyánk nevezi.

Fortélyai, szerencsére, csak megszegényítésére szolgáltak, csak arra voltak jók, hogy még ragyogóbbá tegyék egy gyermek győzelmét. Ha annak a harcnak, amelyet akkor kellett megvívnom, minden részletét le akarnám írni, sok időre, tintára és papírra lenne szükségem. Egy ügyes tollú író elbeszélésében talán érdekesek lehetnének Önnek ezek a részletek, de én nem értek ahhoz, hogy mindebből ízes elbeszélést kerekítsek. Bocsánatát kérem, ha már eddig is untattam.

Igérje meg nekem, Testvérem, hogy továbbra is minden reggel elmondja a szent Oltárnál: *„Istenem, gyullaszd lángra nővéremet a te szeretetteddel!”* Kimondhatatlanul hálás vagyok érte, s nem szükséges hangsúlyoznom, hogy az Ön bármilyen feltételét *mindig* elfogadom. Mindazt, amit Jézustól magamnak kérek, Önnek is kérem; amikor gyarló szeretetemet felajánlom Szerelmesemnek, ugyanakkor felajánlom az Önét is.

Míg Ön a síkságon csatázik, mint Józsué, én, az ön kis Mózesé, szünet nélkül az Ég felé emelem szívemet, hogy elnyerjem Önnek a győzelmet. Ó Testvérem, Önnek nagyon sok panaszkodnivalója lenne, ha „Mózesének” karjait nem maga Jézus tartaná! De remélem, hogy annak az imának segítségével, amelyet minden nap elmond értem a „szeretet Isteni Foglyához”, soha nem lesz oka *panaszra*, és hogy ez után az élet után, amikor *könnyek között* együtt vetettünk, *örvendezve* találkozunk újra, *kezünkben hozva teli kévéinket* (Zsolt 125,5).

Nagyon tetszett az a kis beszéd, amelyet jó Anyánkhoz intézett, arra buzdítva őt, hogy még csak maradjon a földön. A prédikáció nem hosszú, de mint Ön mondja: nincs helye semmi ellenvetésnek. Úgy látom, nem fog nagy fáradtságába kerülni, hogy beszédei által meggyőzze hallgatóit, és remélem, hogy a lelkek gazdag aratását gyűjtheti majd be és kínálhatja fel az Úrnak.

Most veszem észre, hogy a papír végére jutottam, így hát végét kell vetnem ennek a macskakaparásnak. De azt még meg akarom mondani, hogy minden évfordulóját hűségesen megünneplem. Július harmadika

különösen kedves lesz nekem, mert azon a napon *fogadta* szívébe először *Jézust*, és én ugyanezen a napon *fogadtam Jézust* az Ön kezéből, amikor a Kármelben tartott első miséjén részt vehettem.

Aldja meg, Testvérem, méltatlan Nővérét

a Gyermeke Jézusról elnevezett Teréz
sarutlan kármelita nővért

(Imáiba ajánlok egy fiatal szeminaristát, aki *misszionárius* szeretne lenni, de hivatását megingatta a katonai szolgálat egy éve.)¹⁰

+

Jézus +

Lisieux, Kármel, 1897. márc. 19.

Testvérem!

A Nagybőjt ellenére (ebben az időszakban nem szoktunk írni a Kármelben) jó Anyánk most adta ide leveleit. Szívesen hozzájárul, hogy még ma válaszoljak, ugyanis attól tartunk, hogy novemberi leve-lünk valahol a Kék Folyó mélyén kötött ki. Az Ön szeptemberi levelei, éppen Mindenszentek ünnepén, szerencsésen eljutottak hozzánk, meg-örvendeztetve Anyánkat és az Ön kis Nővérét; a január 20-át Szent Jó-zsef pártfogása juttatta el hozzánk. Mivel Ön is utánozza példámat, azaz minden sorra ír, én is megtartom ezt a jószokásomat, bár így még nehezebb lesz kibetűzni amúgyis gyalázatos írásomat.

Hej! mikor is jön el az az idő, hogy már nem lesz többé szükségünk se tintára, se tollra, hogy közölhessük egymással gondolatainkat? Ön, Testvérem, bizony elmulasztotta, hogy már most elmenjen abba az elvarázsolt országba, ahol írás és beszéd nélkül is megértik egymást az emberek¹¹; egész szívemből hálát adok a jó Istennek, hogy a csata-mezőn hagyta Önt azért, hogy még sok győzelmet szerezzen Neki. Már szenvedései is sok lelket mentettek meg. Keresztes Szent János azt mondta: „*A tiszta szeretet legkisebb rezdülése is hasznosabb az Egyház-nak, mint valamennyi mű együttvéve.*” Már pedig ha ez így van, milyen termékenyek lehetnek az Egyház számára az Ön megpróbáltatásai, szenvedései, hiszen egyedül Jézus iránti szeretetből viseli örömmel őket.

Valóban, Testvérem, nem lehet semmi panaszom, amikor azt látom, hogy Önben valóra válnak a Krisztus Követésének ezek a szavai: „*Ha Jézus Krisztus szeretetért édesnek találjátok és szeretni fogjátok a szenvedést, megtaláljátok a földön a mennyországot*”¹². Ez a menny-ország pedig nem más, mint a Misszionárius és a Kármelita menny-ország; a világ által élvezetekben hajszott öröm csak futó árnyék, de

a mi örömünk, amelyet a fáradozásokban és a szenvedésben ízelelünk meg, édes valóság, az Ég boldogságának előíze.

Szent derűvel átitatott levelét nagy érdeklődéssel olvastam, s követve az Ön példáját, jót nevettem szakácsának rovására, magam előtt látva, hogy lyukasztja ki fazekát . . . Névjegyén is jót mulattam, azt sem tudtam, melyik oldalára fordítsam: úgy jártam, mint az a gyerek, aki a könyvet visszájáról akarja olvasni³.

De visszatérve szakácsára: hinné-e, hogy olykor a Kármelben is adódnak mulatságos kalandok? Akárcsak Szucsuen, a Kármel is a világtól idegen ország, ahol az ember könnyen megfedezkedik annak legelembb dolgairól is. Íme egy apró példa: Valaki nagyon kedvesen megajándékozott minket egy *kis rákkal*, amely jól meg volt kötözve egy gyékénykosárban. Kétségkívül hosszú ideje már annak, hogy a Kolostor nem látott hasonló csudát; a mi kedves konyhás Nővérünknek azonban rémlett valami, hogy ezt a kis állatot vízbe kell tenni, hogy megfőzzék; úgy is tett, közben azon sóhajtozott, hogy ilyen kegyetlenséget kell elkövetnie egy ártatlan teremtménnyel! Úgy látszott, hogy az ártatlan teremtmény elaludt, s szépen hagyta, hogy azt tegyenek vele, amit akarnak; de mihelyt megérezte a meleget, szelídsége dühbe fordult, s mivel tisztában volt ártatlanságával, senkitől sem kérve engedélyt, a konyha közepére ugrott, ugyanis szeretetreméltó hóhéra még nem tette rá a fedőt a lábasra.

A szegény Nővér, csipesszel felfegyverkezve, a rák után eredt, amely kétségbeesett ugrásokkal menekült. A csáta elég sokáig folyt; végül is a szakácsnővér, belefáradva a háborúskodásba, de még mindig a csipesszel felfegyverkezve, Anyánkhoz ment és kijelentette, hogy a rák valóban ördögös. Arca még többet fejezett ki, mint szavai (szegény kicsi teremtmény, amely az előbb még olyan szelíd, olyan ártatlan voltál, most hirtelen ördögös lettél: valóban, nem kell hinni a „teremtmények“ bókjainak!). Anyánk, hallgatva az igazságszolgáltatást követelő bíró nyilatkozatát, nem állhatta meg, hogy el ne nevesse magát. Azon nyomban lesietett a konyhába, nyakoncsípte a rákot, amely — mivel nem tett engedelmességi fogadalmat — bizonyos ellenállást fejtett ki, aztán szépen visszahelyezte börtönébe, jól lezárta annak ajtaját, azaz rátette a fedőt, és elment. Az esti üdüléskor az egész Közösségnek a könnye csorgott a nevetéstől, hallván az „ördögös rák“ történetét; másnap pedig mindenki megízlelhette *egy falatját*.

Az ajándékozó elérte célját, mert a híres rák, vagy inkább a vele megesett história, többször is ünnepi kedvre derít majd minket, nem az ebédlőben, hanem a rekreációban. Lehet, hogy ez a kis történetem nem tűnik nagyon mulatságosnak, de biztosíthatom, hogy ha jelen lett volna az előadáson, Ön sem tudta volna megőrizni komolyságát⁴. Elnézését kérem, Testvérem, ha esetleg untattam.

De komolyabbra fordítom a szót. Elutazása óta több misszionárius életét elolvastam (abban a levélben, amelyet valószínűleg nem kapott meg, megköszöntem Nempon atya életét). Elolvastam többek között Théophane Vénard életét is, amely jobban érdekelt és megragadott, mint ki tudnám fejezni¹⁵; hatása alatt írtam egy kis dalt, amely egészen személyes jellegű¹⁶: mindamellett elküldöm Önnek, mivel jó Anyánk azt mondta, hogy Szucsuen-beli Testvérem talán örömmel fogja olvasni. Az utolsóelőtti versszak egy kis magyarázatot kíván: ez arról szól, hogy örömmel utaznék Tonkinba . . . Nos, ez nem álom, és biztosíthatom, hogy ha Jézus nem visz el hamarosan az Égi Kármelbe, akkor egy szép napon Hanoi Kármeljébe veszem az utam; ugyanis már van Kármel ebben a városban, mégpedig a szaigoni Kármel friss alapítása. Az utóbbi Ön meglátogatta, s tudja, hogy egy ilyen rend, mint a miénk, Kokinkínában nem tartható fenn franciák nélkül. De sajnós a hivatások igen ritkák, és gyakran az Elöljárók sem akarják elengedni azokat a nővéreket, akik — véleményük szerint — a saját közösségüknek is jó szolgálatot tehetnek. Jó Anyánkat fiatal korában az Elöljáró akarata akadályozta meg abban, hogy a Szaigonban lévő Kármelhez csatlakozzék; ezt én nem is bánom, hálát adok a jó Istennek, hogy képviselőjének ilyen jó sugallatot adott. Viszont eszembe jut, hogy az Anyák vágyai néha a gyermekekben teljesebben be, és egyáltalán nem lennének meglepve, ha a hitetlenek földjére mehetnének azért, hogy ott imádkozzam és szenvedjek, amint ezt Anyánk akarta tenni . . . De be kell ismernem, hogy a Tonkinból érkező hírek nem valami biztatóak. Az elmúlt év végén tolvajok látogatták meg a szegény kolostort, behatoltak a priornő cellájába, aki nem ébredt fel, de reggel nem találta maga mellett a feszületét (éjjel a kármelita feszülete mindig a feje mellett van, párnájához erősítve). A kis szekrény fel volt törve, s az a kevés pénz, ami a kis közösség egész vagyona volt, eltűnt. Franciaország Kármeljei, amikor tudomást szereztek a hanoi Kármel szerencsétlenségéről, pénzt adtak össze egy magas elzárófal építésére, hogy a tolvajok ne hatolhassanak be a kolostorba.

Talán szeretné tudni, mit gondol Anyánk erről a vágyamról, hogy ti. Tonkinba szeretnék menni. Hisz a hivatásomban (mert valóban ez egészen különleges hívást feltételez, és nem minden kármelita érzi ezt a hívást a száműzetésre), de nem hisz abban, hogy valaha is megvalósul. Ehhez az kellene, hogy a hüvely olyan erős legyen, mint a kard, és könnyen megeshet (Anyánk így gondolja), hogy ezt a porhüvelyt még Tonkinba érkezése előtt a tengerbe vetnék . . . Jaj, igazán nem valami kényelmes dolog, hogy az ember testből és lélekből áll! Ez a szerencsétlen számár testvér, ahogy Asszisi Szent Ferenc nevezte, gyakran zavarja előkelő nővérét, és megakadályozza abban, hogy oda repüljön, ahová szeretne . . . De hibái ellenére sem akarom elátkozni, még jó valamire,

mert segít társának, hogy elnyerje az Eget, és így megnyeri magának is. Egyáltalán nem nyugtalanodom a jövő miatt, biztos vagyok abban, hogy a jó Isten véghezviszi akaratát: ez az egyetlen kegyelem, amire áhítozom; nem kell királypártibbnak lenni, mint a Király . . .

Jézusnak senkire sincs szüksége ahhoz, hogy művét végrehajtsa, s csak tiszta jósága indítaná arra, hogy engem elfogadjon. De, Testvérem, az igazat megvallva, inkább azt hiszem, hogy Jézus kis lustaként bánik majd velem; ezt nem szeretném, hiszen boldogan dolgoznék és szenvednék érte még hosszú ideig; csak azt az egyet kérem, hogy töltsse bennem kedvét, vagyis ne vegye figyelembe vágyaimat, akár arról legyen szó, hogy szenvedve szeressem Öt, akár arról, hogy az Égbe jutva örüljek neki. Remélem, Testvérem, hogy ha elhagyom ezt a száműzetést, nem feledkezik meg arról az ígérteréről, hogy imádkozik értem; kéréseimet mindig nagy jósággal fogadta, így hát most megköszönök még egyet. Nem vágyom arra, hogy megkérje a jó Istent: szabadítson meg a Tisztítóhely lángjaitól. Szent Terézia, mikor leányai saját magukért akartak imádkozni, ezt mondta: *„Mit számít nekem, ha a világ végéig maradok is a Tisztítóhelyen, ha imáimmal csak egyetlen lelket is megmenthetek!”*¹⁷ Ezek a szavak élénk visszhangra találnak lelkemben: szeretnék lelkeket menteni és értük elfeledkezni önmagamtól. Még halálom után is szeretnék lelkeket menteni; tehát nagyon boldog lennék, ha a most értem mondott — és akkor már mindörökre megvalósult — kis ima helyett majd a következőt mondaná: „Istenem, engedd meg nővéremnek, hogy továbbra is megszeretessen Téged.” Ha Jézus meghallgatja, én tudni fogom, hogyan bizonyítsam a hálámat.

Azt kéri tőlem, Testvérem, hogy az egyik kislány számára, akit Ön fog megkeresztelni, válasszak a Teréz, illetve a Mária név között. Mivel a kínaiak egy helyett nem akarnak két pártfogót, annak nevét kell adni, aki a hatalmasabb, tehát a Szent Szűz az elsőbbség. Később, majd amikor sok gyermeket fog megkeresztelni, nagy örömet szerezne nővéremnek (aki kármelita, mint én), ha két kislányt Céline-nek, illetve Teréznek nevezne: ez volt a nevünk a világban.

Céline majdnem négy évvel idősebb, mint én, de csak azután jött ide utánam, hogy lezárta jó Apánk szemét. Ez a drága Nővérem nem tud az Önhöz fűződő bensőséges kapcsolatáról¹⁸, csak minthogy gyakran esik szó a rekreációban Anyánk misszionáriusáról (ez az Ön neve a liseux-i Kármelben), nemrég említette azt a vágyát, hogy Ön által Céline és Teréz új életre keljenek Kínában.

Bocsásson meg, Testvérem, kéréseimért és sok fecsegésemért, és áldja meg méltatlan kis nővérét

a Gyermekek Jézusról és a Szent Arcról elnevezett Teréz
sarutlan kármelita nővért

JEGYZETEK

- ¹ P.Roulland első miséjének napja.
- ² A Szent halála után fiókjában megtalálták Roulland atya képét, mellette egy kis papírt, a következő szöveggel: „Ez a fénykép nem az enyém. Anyánk mondta, hogy őrizzem meg neki a fiókunkban, elveszi, amikor szüksége lesz rá.“ Aláírás. — A kármeliták környezetük minden tárgyról többszámban beszélnek, annak jelzésére, hogy nincs magántulajdonuk, minden a közösségé.
- ³ Az a kínai tartomány, ahová Roulland atyát előljárói küldték. A levél a misszióba indulásának előestéjén íródott.
- ⁴ Roulland atya szentelési emlékképe, amelynek hátára lelki nővérének a következőket írta: „Dolgozzunk itt lent együtt, az égben majd megosztozunk a jutalmon.“
- ⁵ Roulland atya aug. 8-án szállt hajóra Marseille-ben.
- ⁶ Montehuis abbé: *L'âme d'un Missionnaire*. Első kiadás, 1892. A könyvet Roulland atya ajándékozta a lisieux-i kármelnek.
- ⁷ Roulland atya a következőket mondja erről: „1890.szept.8-án haboztam hivatásomban, kételyeim voltak szemináriumba lépésem felől. Mialatt Szabadító Miasszonyunkhoz imádkoztam, hirtelen biztos lettem és véglegesen döntöttem.“
- ⁸ Számításba véve az időbeli eltérést Franciaország és Szucsuen között.
- ⁹ A tökéletesség útja 8.fej.
- ¹⁰ Bellière atyáról van szó.
- ¹¹ P.Roulland majdnem vízbefulladt, amikor megérkezett a misszióba.
- ¹² Krisztus követése II.könyv, 12.fej.
- ¹³ Roulland atya kínai nyelven írt névkártyájáról van szó.
- ¹⁴ Megjegyzendő, hogy Teréz már súlyos beteg ebben az időben; állandó láza van, gyakran kell fájdalomcsillapítót, tüzes túkezeléseket kiállnia.
- ¹⁵ Teréz Roulland atya javaslatára olvasta el ennek a fiatal vértanúnak az életét, aki legbensőségesebb „égi barátja“ lett, utolsó hónapjainak nagy vigasztalása.
- ¹⁶ Ezt a költeményt nem megrendelésre írta, hanem azért, hogy kifejezze a vértanú iránt érzett nagy tiszteletét.
- ¹⁷ Avilai Szent Teréz: *A tökéletesség útja* III.fej.
- ¹⁸ Gonzága Mária anya úgy rendelkezett, hogy Teréz senkinek se szóljon erről.

Fordította Magyar Erzsébet

LISIEUX-I SZENT TERÉZ ÉS THOMAS MERTON

Ennek az októbernek (1941) a folyamán nagy ajándékot kaptam a kegyelem rendjében: fölfedeztem, hogy a Kis Virág csakugyan szent, és nemcsak egy csomó szentimentális öregasszony elképzelésében élő néma, kegyes kis bábu. Sőt nem csupán szent, hanem nagy szent, a legnagyobbak egyike: óriási arányú! Nyilvános mentegetőzéssel és jóvátétellel tartoznék neki, hogy olyan sokáig nem ismertem a nagyságát; de ehhez egész könyv kellene, itt pedig csak néhány sor áll rendelkezésemre.

Csodálatos élmény egy új szent fölfedezése. Mert Isten dicsőséges és bámulatos minden szentjében, mindegyikben más- és másképpen. Nincs két egyforma szent; de mindegyikük hasonlít Istenhez, a maga mindenkitől különböző, sajátos módján.

Egészen megdöbbenett: hogyan jelenhetett meg egy szent a burzsoázia áporodott, cicomás, agyondíszított, kényelmes csúnyaságának és középszerűségének kellős közepén. A Gyermekek Jézusról nevezett Teréz kármelita volt, ez igaz. De olyan természetet vitt magával a kolostorba, amelyet a 19. századvégi francia középosztály háttére és gondolkodásmódja alakított ki és formált a maga képére, már pedig ennél önelégültebbet és érzéketlenebbet nehéz még elképzelni is. Szerintem ez az egy többé-kevésbé még a kegyelemnek is lehetetlen volt: hogy behatoljon a burzsoá önteltség rugalmasan ellenálló, hermetikus rejtekébe és igazán megragadja emögött a felület mögött a halhatatlan lelket, hogy ki tudjon valamit alakítani belőle. Legjobb esetben — gondoltam — ártalmatlan álszentek lehetnek az ilyen emberekből; de nagy szentek? Soha!

Persze ez a gondolat vétek volt mind Isten, mind embertársaim ellen. Káromló lebecsülése a kegyelem hatalmának, és módfelett szeretetlen ítékezés.

Először akkor kezdtem érdeklődni Lisieux-i Szent Teréz iránt, amikor elolvastam róla Ghéon értelmes könyvét. Szerencsés kezdet. Ha történetesen a minket elárasztó másíkfajta Kis Virág-irodalom valamelyik példányára bukkanok, egyből kioltotta volna lelkemben lehetséges tiszteletének gyenge szikráját.

Így azonban, alighogy valamennyire betekintettem Szent Teréz igazi jellemébe és lelkiségébe, azonnal és erősen vonzódni kezdtem hozzá. Ez a vonzódás a kegyelem műve volt, mert, amint mondom, egy ugrással átvitt ezer lélektani akadályon és idegenkedésen.

És itt van az, ami engem csodálkozással tölt el. Mert ez egyenesen fantasztikus. Teréz nem úgy lett szent, hogy megszökött a középosztálytól, nem úgy, hogy megtagadta, megvetette, elátkozta a középosztályt, vagy azt a környezetet, amelyben felnőtt. Ellenkezőleg: ragaszkodott hozzá, annyira csak ez összefér a jó kármelita életével. Mindent megőrzött, ami körülötte kispolgári volt és még nem volt összeférhetetlen hivatásával: vágyódó visszagondolását a „Les Buissonnets“ furcsa házára, ízlését, amely a cukrozott művészet felé vonzotta, kis angyalok és pasztellszínű, báránycsókával játszadozó szentek felé — a báránycsók olyan gyöngék és bodrosak, hogy a magamfajtának betű szerint libabőrös lesz a háta. Írt egy egész csomó verset, amelyekben az érzések ugyan csodálatraméltóak, de kétségtelenül a legközpszerűbb népszerű minták nyomán készültek.

Nyolcéves korában
1881

A Kármelbe lépő Teréz
1888 április

A kármelita újonc
1889 január

Az újoncmesternő
1895 április

Az ő számára érthetetlen lett volna, ha valaki is csúnyának vagy különsnek gondolja ezeket a dolgokat. Még csak eszébe sem jutott, hogy hűtlennek kellene lennie hozzájuk, gyűlölni vagy szidni, vagy anatómák alá temetni őket. És nemcsak hogy szent lett, hanem az utóbbi háromszáz év legnagyobb szentje az Egyházban — bizonyos tekintetben még nagyobb, mint rendjének két roppant reformere, Keresztes Szent János és Avilai Szent Teréz.

Mindennek a fölfedezése kétségtelenül életem egyik legnagyobb és legüdvösebb megalázása volt. Nem állítom, hogy megváltoztatta a véleményemet a 19. századi burzsoázia önteltségéről: Isten mentsen! Ha valami felháborítóan csúf, akkor az csúf, és kész. Semmi kedvem sem volt gyönyörűnek mondani ennek a bizzarr kultúrának a külsőségeit. De azt meg kellett engednem, hogy a szentség tekintetében mindez a külső csúnyaság *per se* tökéletesen közömbös. Sőt mi több: mindez éppenúgy, mint minden más fizikai rossz a világon, igen jól lehet *per accidens* alkalom, vagy éppen másodlagos ok valami nagy lelki jóra.

Roppant élmény egy új szent fölfedezése. Annál is inkább, mert semmi köze ahhoz az élményhez, amikor a filmrajongó egy új sztárt fedez fel. Mit tehet az ilyen új bálványával? Bámulhat a képére, míg beleszédül. Ez minden. De a szentek nem a szemlélődés pusztá lélektelen tárgyai. Barátaink lesznek, megosztják és viszonozzák baráti érzületünket és szeretetünket félreérthetetlen zálogát adják a kegyelmekkel, amelyeket általuk kapunk. Most hát, hogy ez az új, nagy barátom volt a mennyben, barátságunknak elkerülhetetlenül befolyással kellett lennie életemre.

Az első, amit Lisieux-i Teréz tehetett értem, az volt, hogy viseljen gondot az öcsémre. (John Paul Merton két év múlva a háborúban hősi halált halt. Előtte azonban meglátogatta már trappista bátyját, aki ott hitoktatásban részesítette, megkeresztelkedett és elvégezte elsőáldozását. Ezidőbeli olvasmányai közé tartozott az „Egy lélek története“ is.)

+

November vége volt. A napok rövidek és sötétek.

Ennek a hétnek a csütörtökén, este, hirtelen ez az eleven meggyőződés töltött el:

„Eljött az idő, hogy trappistának menjek.“

Honnét jött ez a gondolat? Csak azt tudtam, hogy egyszerre itt van. Hatalmas volt, ellenállhatatlan, világos, mint a nap.

Nincs mit halogatni tovább. Végére kell járnom ennek, egyszer-mindenkorra, és feleletet kapnom. Beszélnem kell valakivel, aki elintézi az ügyet. Öt perc elég rá. És most van az ideje. Most.

Kit kérdezzek meg? Filoteus atya talán ott van a szobájában a földszinten. Lementem a földszintre, ki az udvarba. Igen, az ablakában világosság volt. Jól van. Menj be és meglátod, mit mond.

De ehelyett kimenekültem a sötétbe és a kiserdő felé indultam.

Csütörtök este volt. A növendékek terme kezdett megtelni. Moziba indultak. De én ezt alig vettem észre. Az sem jutott az eszembe, hogy talán Filoteus atya is velük megy. A kiserdő csendjében lépteim csikorogtak a kavicsoson. Mentem és imádkoztam. A Kis Virág szobránál koromsötét volt. „Az Isten szerelmére, segíts!” — mondtam.

Visszaindultam az épületek felé. „Hát jó. Most aztán igazán bemegyek és megkérdeszem. Ez a helyzet, atyám. Mit gondolsz? Menjek és legyek trappista?”

Még mindig világosság volt Filoteus atya szobájában. Vitézül be mentem a hallba, de amikor vagy hat lábnyire megközelítettem a szobáját, mintha valami megállított és fizikailag a helyemen tartott volna. Valami szétmállott az akaratomban. Oldalba taszítottam az akadályt — talán egy ördög volt —, azután sarkonfordultam és még egyszer kirohantam.

Megint csak a kiserdőbe tartottam. A növendékek terme már majdnem tele volt. Lépteim csikorogtak a kavicsoson. Ott voltam az erdő csendjében, nedves fák között.

Nem hiszem, hogy valaha is volt pillanat az életemben, amikor a lelkem olyan sürgető és sajátos kint élt át. Egész idő alatt imádkoztam, tehát nem mondhatom, hogy akkor kezdtem imádkozni, amikor a szoborhoz értem; de ott határozottabbá vált az imám.

„Kérlek, segíts. Mit tegyek? Nem mehet így tovább. Te is látod! Nézd, milyen állapotban vagyok. Mit kell tennem? Mutasd meg az utat.” Minthogyha még több útmutatásra, vagy valami jelre lett volna szükségem!

Azt mondtam a Kis Virágnak: „Te mutasd meg nekem, mit tegyek.” És hozzátettem: „Ha bejutok a monostorba, a te szerzetesed leszek. Mutasd meg hát, mit tegyek.”

Szánalmasan közel jutottam ezzel a helytelen imádsághoz — határozatlan ígéreteket tettem, amelyeket magam sem értettem egészen, és valami jelet kértem.

Hirtelen, alighogy elmondtam ezt az imát, tudatára ébredtem annak, ami körülöttem volt: az erdőnek, a fáknak, a sötét domboknak, a nedves éjszakai szélnek — és azután, világosabban, mint mindez a kézenfekvő valóság, képzeletemben hallani kezdtem a Getszemáni kolostor nagyharangját, amint az éjszakába kondul. Szólt, szólt a harang a nagy szürke toronyban, mintha csak itt lenne az első domb mögött. A lélegzetem is elállt ettől a benyomástól. Kétszer is utána kellett gondolnom, hogy rájöjjek: csak képzeletben hallok a trappista apátság sötétben

zúgó harangjait. De mikor utóbb kiszámítottam az időt, megállapítottam: pontosan akkortájt volt, amikor minden este, a kompletórium végén meghúzzák a harangot a Salve Reginára.

Mintha a harang megmondta volna, hol a helyem — mintha hazahívott volna.

Ez a képzeleti jelenség olyan határozottsággal töltött el, hogy azonnal visszaindultam a kolostorba vezető hosszú úton, el a Szűzanya szobra előtt és a futballpálya túlsó végénél. Minden egyes lépéssel erősebb lett az elszánásom, hogy most végetvetek mindezeknek a kétségeknek, minden habozásnak és kérdésnek és miegyébnek, elintézem ezt a dolgot és elmegyek a trappistákhoz, ahová tartozom.

Mikor az udvarba értem, láttam, hogy Filoteus atya szobájában elaludt a villany. Ugyanígy jóformán mindenütt. Mindenki moziba ment. Elfogott a csüggedés.

De még volt egy remény. Egyenesen továbbmentem az ajtón keresztül, be a folyosóra, és az atyák közös terme felé fordultam. Azelőtt soha még közelébe se mentem ennek az ajtónak. Sose mertem. De most fölmentem, kopogtam az üvegajtón, kinyitottam és benéztem.

Egyetlenegy ember volt bent: Filoteus atya.

Megkérdeztem, beszélhetnék-e vele, és a szobájába mentünk.

És ez volt minden aggodalmam, minden habozásom vége.

(Részlet A hétemelethes hegy c. önéletrajzból)

Sántha Máté

KIS TERÉZ HUMORA

Olyan emberek életében, akiknek sokat kell szenvedniök, valóságos istenáldás a humor napsugara. Lisieux szentje, más nagy adományok mellett, ezt is bőséggel birtokolta. De tudatosan élt is vele.

A humor nem azonos sem a tréfával, sem az iróniával, sem a szatírával. Valamennyinél összetettebb és valamennyinél sokkal több. Lényege: komolyság és derű lebegő egyensúlya („mosoly könnyek között”), fölülemelkedés egy ellentétén, egy összeütközésen, de úgy, hogy közben nem szűnik meg a meleg, személyes érdekelttség. Úgy is mondhatjuk, hogy a humor genezise szeretetből való. Istenszeretetből: aki nagyon komolyan veszi Istent, az aligha tud túlzottan komolyan venni bármi mást. (Teréz pedig szenvedélyesen szerette Istent.) Emberszeretetből: az tudja csak letompítani a szívben az ütközések életét, ami per se nem csekély szenvedéssel jár. Azért a humor az érett emberség jele, és lényege szerint keresztény tulajdonság. (Ez nem azt jelenti,

hogy csak anyakönyvezett keresztények sajátja, sajnos azt sem, hogy ezek közül sokaknak sajátja.) Amikor valakinek a humorát vizsgáljuk, világnézete, sajátos egyéni stílusa legbensejében járunk.

Ha Teréz önéletrajzi írásait ebből a szemszögből lapozzuk végig, a következő alaphelyzetet kell szem előtt tartanunk: Egy nagy vágyaktól fűtött fiatal lány tizenöt éves fejjel kikényszerítette a belépést a Kármelbe, ott fizikailag is, lelkiileg is rengeteget szenved és a közeli halál elé néz, olyan élet után, amelyet emberileg „haszontalannak” lehet látni. (Még nővértársai sem voltak valami nagy véleményről róla.) Ez a helyzet enyhén szólva drámai (ma tragikusnak mondanák). Teréz mindenek világos tudatában van. Nem gondolhatunk arra, hogy írás közben „belefeledkezett” emlékeibe, hiszen ezt sem fizikai állapota, sem az írás külső körülményei — a szabadidő rövid perceiben, minden kényelemtől megfosztva, állandó zavarásnak kitéve — nem engedték meg.

Még tovább részletezhetjük a sötét hátteret: Amikor Teréz gyermekkoráról ír, egy „elsüllyedt világról” ír, amelyben először és utoljára volt problémátlanul boldog. Amikor a visszatekintő édesanyja leveleit idézi, szívében ott a korai halála ütötte életreszóló seb; amikor apjáról, az ő „Királyáról” ír, egyre-másra fölmerül későbbi keserves megpróbáltatásának emléke; a testvérek együttesének háttere az a hősies belső harc, amit — elválások, s a kármeli találkozás után még nehezebb öngyőzések formájában — Isten szeretete megkövetelt tőle.

Ennyi sötétséget nagy világosságnak kell áthatnia, hogy a humor meleg fénye kisüssön belőle. Kinek ír Teréz? Annak, akit a földön legjobban szeret: Ágnes anyának (az egész „A” kéziratot, vagyis élettörténetét). Neki akar örömet szerezni az üde emlékek földidézésével. De elsősorban — az engedelmesség erejében — Istennek ír, és hogy milyen lelkiülettel, azt ő maga mondja meg: „A nagy szentek Isten dicsőségére dolgoztak, de én, aki csak kis lélek vagyok, egyedül az Ő örömeire dolgozom, és a legnagyobb szenvedéseket is elviselném, hogy csak egyetlenegyszer is megmosolyogtassam Őt” (NV 7.16.3). Az írás is egy ilyen eszköz Isten „megmosolyogtatására”.

Még valamit ne hagyjunk figyelem kívül: Teréz fejlett formaérzékét. A formai egyensúly megköveteli, hogy a sötét foltok világosakkal változzanak. Nem véletlen az, hogy a kora gyermekség leírása mellett a humor vénája leggazdagabban árad a Kármelért folytatott drámai harc bemutatása során, annak „ellenpontjaként”. És aztán végső hónapjainak hűségesebben jegyzett mondásaiban.

Teréz humorának genezise után lássuk most egy-két jellemző vonását. Talán legföltűnőbb az, hogy ez a humor a legtöbb esetben kedvesége mellett is nagyon fölülről néz, sőt éle is van, nem egyszer megközelíti az iróniát — össze is téveszthetnénk vele, ha nem lenne benne

sokkal több szeretet. De mindenesetre: nagyon tudatos tükrözés humora ez. Terézt ismerve csak természetes, hogy az éle legtöbbször saját maga ellen irányul. Pl. mikor a kislány büszke arra, hogy a „gyónatóját“ fogadhatja (egyszer volt még csak gyónni — és véletlenül senki más nincs otthon), vagy amikor világos nyári öltönyében a szakadó eső elől be kell menekülnie a templomba, ahol éppen ünnepélyes gyászmise folyik csupa feketébe öltözött emberrel. Minden szem órá szegeződik — „és még nagyobb megalázásomra Isten megengedte, hogy Papa az ő patriarkális egyszerűségében egészen előre vezessen; nem akarva szomorúságot okozni neki, igen kecsesen lépkedtem, és így egy kis szórakozást szereztem Bayeux derék lakóinak, miközben azt kívántam: bár sohase ismertem volna meg őket . . .“ (Figyeljük meg itt is az imént említett háttér: a szeretetét, és az alkalom szívszorongató komolyságáét: Bayeux püspökéhez készül, hogy megszerezze engedélyét a Kármelbe lépéshez.) Nem mulasztja el megemlíteni azt sem, hogy feltornyoza a frizuráját, csakhogy idősebbnek lássék — pontosabban ezt is apja beszéli ki a püspöki titkárnak, és az azután föl is emlegeti minden alkalommal. — Vagy micsoda finom fölény nyilvánul meg abban, amikor leírja: Céline azt mondta neki (a karácsonyi kegyelem előtt), még nagyon kicsi ahhoz, hogy bizalmasan beszéljen vele, nőnie kell „egy zsámolynyt“: „Szerettem fölhágni erre a becses zsámolyra, mígnem fej fej mellett voltunk, és azt mondtam: beszéljen hát bizalmasan velem, de hasztalan igyekezett: mégis csak távolság választott még el bennünket!“ — Első találkozása Gonzága anyával: Teréz bizalmasan közli az ő „nagy titkát“, hogy a Kármelbe akar lépni: „Mária Gonzága anya hitt a hivatásomban, de azt mondta nekem, hogy 9 éves jelölteket nem fogadnak be, és meg kellene várni, míg 16 éves leszek . . .“

Nemcsak éle, de egyenesen sava-borsa van ennek a humornak, amikor a rendben elfoglalt helyzetét, rendtársaival, jelöltjeivel való viszonyát jellemzi. Látjuk benne az elfogadás heroikus és sikeres igyekezetét, de azt is, hogy Teréz szeretete nem vak, nagyon is jól és élesen lát! Többnyire egy-egy finom stílusfordulat utal erre. Ott vannak a híres részletek: a nővér, aki ima közben „furcsa zajt csap, mintha két kagylót egymáshoz dörzsölnének“, s ez Teréz finom hallásának ember-telen kint okoz, úgyhogy a veríték is kiveri, hát azért is figyelmesen odahallgat rá, „mintha valami elragadó koncert lett volna, és egész imádságom (ami egyáltalán nem a nyugalom imája volt) azzal telt el, hogy felajánlottam ezt a hangversenyt Jézusnak.“ Vagy amikor a mosókonyhában állandóan piszkos vízzel fröcskölik le, míg végül is „igazán élvezni kezdtem az asperzióknak ezt az újfajta nemét és megfogadtam magamban: máskor is visszajövök erre a szerencsés helyre, ahol annyi kincset kap az ember.“

Nem véletlenül használtuk a „sava-borsa“ kifejezést sem, hiszen Teréz maga hasonlítja a noviciáitól kapott leckéket „jó kis salátához, jól megecetezve, jól megfűszerezve, semmi sem hiányzik belőle, csak az *olaj*, s ez annál ízesebbé teszi . . .“

Szikrázó iróniává válik a leírás, amikor Gonzága anyának (a „C“ kéziratban, már súlyos betegen) lefesti, hogyan folyik az ő „írói munkája“: átlag minden tíz sor után megzavarja valamelyik jószándékú nővér — hol egy csokor virággal, hogy az talán költői ihletet ad neki (hottól ő jobban szeretné, ha nem szakítanak le szegény virágokat), hol egy kis szórakoztató csevegéssel, hogy el ne fáradjon a sok írásban, s.i.t. „Végül belefáradva abba, hogy folyvást nyitogassam meg csukogassam ezt a híres füzetet, kinyitok egy könyvet (amely sehogysem akar nyitva maradni) és elszántan azt mondom, hogy a zsoltárok és az Evangélium gondolataiból másolok Anyánk nevenapjára. Ez még igaz is, hiszen nem takarékoskodom az idézetekkel . . .“

Hogy pedig micsoda „magas véleménnyel“ volt arról a remekműről, amelyet a fönt jellemzett körülmények között az engedelmesség teljes buzgalomával hozott létre, azt ezekből a sorokból tudhatjuk meg (Gonzága anyának): „Nem állhatom meg, hogy ne nevessek, mikor arra gondolok, micsoda aggályos gonddal írok össze önnek annyi mindent, amit ugyanolyan jól tud, mint jómagam. Hát drága Anyám, én engedelmeskedem, és ha most nem érdeklik ezek a lapok annyira, hogy elolvassa őket, talán elszórakoztatják majd öreg napjaiban, utána pedig begyűjt velük, és így nem vesztegettem hiába az időmet . . .“

Még azt a mesterfogást is végbeviszi Teréz „kancsal“ humora, hogy máshová irányítja a tekintetet és máshová út. Ilyen az a jelenet, amikor az övét kereső és közben az útítársaságtól lemaradó Teréz kénytelen a püspöki helynök, Msgr. Révérony kocsijába fölkérezkedni. Ő maga csapdába esett evetkéhez hasonlítja magát, amint kényelmetlenül feszeng az egyházi méltóságok között . . . De ennek a jelenetnek a hátterét akkor értjük meg igazán, ha összevetjük azzal a passzussal, amikor — alig néhány sorral odébb — egész szenvedélyes természetességével kitör az ellen: mennyire megvetik a szegény nőket, — pedig azok közül sokkal több szereti a jó Istent, mint a férfiak közül, s a szenvedés idején is azok tartottak ki Jézus mellett. Kétségtelen — mondja —, Jézus azért engedi meg, hogy a földön megvetés legyen az osztályrészük, mert Magának választotta ki őket, és a mennyben majd megmutatja, hogy az ő gondolatai nem a „férfiak“ (hommes!) gondolatai, mert ott az utolsónak hagyott nőkből elsők lesznek . . .

Máskor a melankólia nosztalgiaja tetszik át humorán: így amikor leírja egyetlen, balul sikerült kísérletét, hogy — unokahúga példájára — szánalmat keltsen maga iránt fejfájása miatt. Ekkor értette meg La

Fontaine meséját a számárról, „aki“ nehéz patájával a kiskutyának járó becézgetésre aspirál, de csak botütéseket arat. „Én voltam a számár . . .“ Különben a számár-hasonlat még egy helyen fölmerül nála, amikor az ereklyevivő számárhoz hasonlítja magát — az emberek nem a számárnak térdelnek le! Ez volt Teréz üdítő reakciója a dicséretre.

Meg kell még jegyeznünk, hogy kifejezés módjában ez a humor éppen úgy át van itatva bibliai zamattal, mint Teréz egész stílusa. Pl. a nőkről írt iménti kitérő után így kanyarodik vissza tárgyához: „Egynél több ízben is megesett az utazás alatt, hogy nekem nem volt türelmem kivárni a mennyországot, hogy első legyek . . .“ Vagy: „Ha tudtam volna olaszul, megmondtam volna neki, hogy jövőndő kármelita vagyok, de a bábéli torony építői miatt ez lehetetlen volt.“ Az „Utolsó beszélgetések“ en végigvonul az „isteni Tolvaj“ motívuma, aki jön, hogy ellopja őt — és ő milyen boldogan segítene ebben neki! Az ajtó előtt áll, aztán (ahogy a beteg egymásután vért hány) már be is lépett — aztán sokáig nem esik róla szó. Hová lett? Teréz a szívére teszi a kezét: „Itt van a szívemben.“ Amikor három nővére elszundít betegágya mellett, ujjával rájuk mutat: „Péter, Jakab és János!“

Olvassuk el misszionárius lelkitestvéreihez írt leveleit! Mennyi kedves, szinte évődő derűbe öltözik testvéri szeretete (pl. a vértanúság „újívi jókívánsága“ és a „jövőndő vértanú hajának“ ereklýül kérése), hogyan derül a neki írt történeteken és igyekszik ízesen viszonzni (az „ördöngös rák“ históriája!). Mikor Bellière atyának elküldi egyik utolsó képét, ezt írja melléje: „Rendesen mosolygósabb vagyok, de higgye el, Kistestvérem, ha a fényképem nem is mosolyog Önre, a lelkem színtelenül mosolyogni fog, amikor Ön mellett lesz.“ Búcsúlevelében, hat héttel halála előtt, derűsen emlegeti az égbe kapott „útlevelet“ (a betegek szentségének föl vételét), és sorolja fel az „örökséget“ (egy-két személyi tárgyat), amelyet elöljárója az ő halála után neki szán, de azt sem mulasztja el, hogy gratuláljon „új méltóságához“, Szent Lajos király szerepéhez egy színdarab előadásában. Roulland atya azt írja neki, hogy olyan, mint a kisgyerek, most tanul beszélni (ti. kínaiul). Teréz válasza: ő meg hetek óta csak lolo-n (tejecske) él. A tréfás-kedves kifejezés mögött ki sejtené azt a hallatlan önlegyőzést, amibe a nagybetegnek az utált tej lenyelése kerül! Lelkitestvéreihez való viszonyát pedig így foglalja össze: „A nullának önmagában nincs értéke, de az egyesek mellé téve hatalmas lesz, föltéve, hogy a jó oldalra teszik, utána, nem pedig eléje! . . .“ Befejezésül áldást kér a „kis zéró“-nak.

Lapozgassuk a „Derniers entretiens“-t! Gyáva harcosnak mondja magát, akit annyit dicsérnek, hogy végül is elsőgyelli magát és igyekszik méltó lenni a híréhez. Amikor nővérei élete utolsó napjaiban kérdésekkel halmozzák el, a bírái előtt álló Jeanne d'Arc-hoz hasonlítja magát, és azt mondja, ő is ugyanolyan őszintén válaszol. A szűnyogok

sokat kínozzák, de egyet sem akar megölni, mert „hiszen ezek az egyedüli ellenségeim, minthogy pedig a jó Isten azt parancsolta, bocsássunk meg ellenségeinknek, örülök, hogy valami alkalmat találok erre!“ Mikor betegségének lefolyása rejtélyesnek tűnik társai előtt és azt kérdezik: „Mitől fog hát tulajdonképpen meghalni?“ — így válaszol: „Hát a haláltól. Nem mondta-e meg a jó Isten már Ádámnak, mitől hal meg? Így szólt hozzá: „Halálnak halálával halsz’ (Ter 2,17). Ez igazán egyszerű!“

Szellemi fölénye lenyűgözően szárnyal az agyonkínzott test fölött. Humora, egész viselkedésével együtt, a végsőkéig leegyszerűsödik. Ismeretes jelenség a súlyos betegeknel: annyira a lényegig értek, hogy nehéz már velük közös hullámhosszra kerülni, s megnyilatkozásaik néha szinte nyersnek érződnek. (Bellière atyának írt egyik utolsó levelében mondja Teréz: „Nem tudom, mi van ma velem, Testvérem, mert egyre azt írom, amit igazán nem akarnék írni.“) Terézt az objektív tapintatlanságtól megóvjá finomsága, szeretete. Sőt most, a búcsúzás idején, több benne a szeretet — Isten és ember iránt is —, mint valaha. Az a belső küzdelem, amelyről humorának bizonyos „éle“ árulkodott, immár eltűnt. De éppen egyszerű közvetlensége olyan ellenállhatatlan, környezetének stílusával szembeállítva. Egy-két párbeszéd: „Szörnyű, amit szenved!“ — „Nem anyám, nem szörnyű, de sok, sok . . . éppen olyan sok, amennyit el tudok viselni . . .“ (Halála vigiliáján.) — „Hamarosan ott lesz hát a mennyben a szeráfoknál.“ — „Ha hozzájuk kerülök, nem utánaozom a példájukat, hogy „az Úr jelenlétében mind befődték magukat a szárnyaikkal’ (Iz 6,2). Én őrizkedni fogok attól, hogy eltakarjam magamat a szárnyaimmal.“ — „Ön a szelídség és türelem angyala“ — áradozik egy novícia. „Ó nem, nem vagyok angyal . . . Az angyalok nem tudnak szenvedni. Azért nem is olyan boldogok, mint én.“ — „Nem fárad bele néha mégis a szenvedésbe?“ — „Nem, dehogy! Ha nem bírom tovább, hát nem bírom. Punktum.“

És közben, mindig újra: „Nővérkéim, azt szeretném, hogy örüljete!“ (Emlékszünk: már kicsi korában „elkívánta“ anyját a mennyországba!) „Hacsak tudok, megteszek mindent, hogy vidám legyek és így örömet szerezzek.“ „Ha sokat szenvedek, örülök, hogy én vagyok az és nem egy tiközületek.“ Testvéreit is korholja: „A betegnél vidámnak kell lenni!“

Lehetetlen nem éreznünk a humor báját lelkivezetőjével folytatott beszélgetéseiben (aki a végsőkéig nem értette meg őt). Mikor azt hallja tőle, hogy bizonyára nehéz áldozat lesz nővéreit elhagynia, így felel: hiszen egyáltalán nem hagyja el őket, inkább még közelebb lesz hozzájuk halála után! Mikor pedig a Kármel elöljárója látogatja meg és megállapítja, hogy a „koronája“ még nem kész, ez a válasza: „Főtisztelendő Prior atya, ebben bizony nagyon igaza van. Nem, a koronám még nincs kész, de a jó Isten már elkészítette!“

Mert ez az életstílussá vált humor szabadon, gáttalanul árad abban a módban is, ahogyan Teréz Istenről és Istennel beszél. „Az égben a jó Istennek mindig teljesítenie kell az én akaratomat, mert én itt a földön sohasem cselekedtem a magam akarata szerint.” — „Ügy örülök, hogy nem kértem Istentől a szenvedést. Ezért hát kénytelen bátorságot is adni hozzá.” Mikor Ágnes anya azokról a megvilágosításokról beszél neki, amelyeket egyesek a mennyországról kaptak: „Nekem semmi más megvilágosításaim nincsenek, mint amelyekkel a semmiségemet ismerem föl. De ez többet ér, mint a hitről szóló megvilágosítások.” — „Életem végéig jogom lesz apró butaságokat elkövetni anélkül, hogy a jó Istent megsérteném.” — Apró könnyebbülés-kéréseinek ismétlődő refrénje: „Ha nem teszed meg, még csak annál jobban foglak szeretni!” — „Holnap még rosszabb lesz! Hát annál jobb!” — Odáig terjed ez, hogy a jó Isten „már nem tud mit kezdeni” vele. Teréz különben is „javíthatatlan”; kéziratának egyik utolsó lapján írja: „Szeretett Anyám, látom, nem javulok meg soha, íme hol vagyok megint a tárgyamtól ezzel a sok tudós értekezéssel; bocsásson meg kérem, és engedje meg, hogy legközelebb újrakezdjem, mert másképpen nem tudom!” És hat héttel halála előtt, mikor arra hivatkozik, hogy ő nem földi fegyverekkel, hanem a „Lélek kardjával” hadakozik, azonnal tréfára fordítja a szót: „Még tegnap este is használtam a kardomat egy novicia ellenében. Azt mondtam neki: ‚Fegyverrel a kezemben fogok meghalni.‘”

Búcsúzzunk Teréz humorától a halálos ágyon, a halállal szemközt. Szeptember 29-én, a halála előtti napon, kínosan hörögve, fulladozva fekszik ágyában. Délben így szól a priorisszához:

„Anyám, ez a halálküzdelem? Hogy is fogok meghalni? Sohasem fogok érteni hozzá, hogyan haljak meg . . .”

Ida Friederike Görres: Das verborgene Antlitz. (A rejtett arc) Eine Studie über Therese von Lisieux. Thomas Morus Verlag, Basel — Herder Verlag, Freiburg i. Br. 1944, 450 o.

A közelmúltban elhunyt írónő őszinte tisztelője volt Kis Szent Teréznek. A korában rendelkezésre álló irodalmat alaposan átkutatta. Érezte azonban, hogy könyve „nem igényelheti azt, hogy kimondja a végső szót” a Szent ügyében (Előszó, IX. o.). Célja az — amint a könyv címe is mutatja —, hogy emberileg közelítse meg a szent személyét, lelkületét. Fel akarja fedezni korlátait is, mert éppen ezek — jóllehet csalódást okoznak tisztelőiben — tanúsítják azt, hogy „csodálatos az Isten szentjeiben” (X. o.).

Csak az a kérdés, hogy miben és hol fedezi fel az írónő Szent Teréz esetében ezeket a „korlátokat”. Hans Urs von Balthasar egyik cikkében (Der „Kleine Weg”, Deutsche Tagespost, 5/6 Jan. 1973, 14. o.) igen találóan jellemzi a könyvet. „Az élet-szentség sima homlokzata” kihívja a pszichoanalitikusok támadását, és a lelki komplexek egész sorozatát fedezik fel. Balthasar szerint Görres könyve éppen pszichanalízisével a napjainkban sokat vitatott Six-féle Teréz-életrajz előfutára.

Görres végigkíséri Teréz lelki fejlődését. Be akar hatolni a személyiség örök problémáiba; örököltség, nevelés, környezet játszanak itt közre. Sokszor az az olvasó érzése, hogy ügyes ügyeddel áll szemben: úgy irányítja a vádolt vallomásait, hogy az előre kigondolt, s ráadásul imponáló képet adja a helyzetről. Ennek ellenére nagyon hálás a közönség Görres könyvéért. A német olvasóközönség jórésze ezzel a könyvvel ismerte meg igazán a Lisieux-i Szent „rejtett arcát”. S a könyv minden sorából kiérezhetjük: az írónő rokonszenvezik a Szenttel.

Utolsó fejezetében „a megdicsőülés titkáról” ír. Amint a fejezet mottója mutatja („Nem tehetem az enyémel azt, amit akarok?” Mt 20,15), az írónő elejti a magyarázat lehetőségét. Csak Istenben találunk rá magyarázatot. „Az emberi sors és titkainak értelmezése a földön csak tapogatózás és találgatás marad” — írja az utolsó sorokban. Számára tehát „a lisieux-i Szent rejtett arca továbbra is fátyolozott marad” (432. o.).

Görres még megérette a kritikai kiadások idejét (1956, stb.). Könyvét ismét átdolgozta. 1957-ben jelent meg *Das Senfkorn von Lisieux* (Lisieux-i mustár-mag) címen. De lényegében megmaradt régi álláspontján. Legjobban mutatja ezt az tény, hogy könyve a kilencedik kiadástól kezdve (1964) ismét a régi címet hordja.

Sz. M.

Hans Urs von Balthasar: Therese von Lisieux. Geschichte einer Sendung Verlag Jakob Hegner, Köln, 1950, 344 o.

A szerző ismert hittudós, lelki író. Tagja a centenáriumi kiadóbizottságnak is. Könyvének tulajdonképpeni célja az, hogy Kis Szent Teréz példáján mutassa be az életszentség teológiáját. Sajátos példa, amint alcíme is mutatja: egy küldetés története.

Von Balthasar előre megfogalmazott elmélettel dolgozik. Ebbe a keretbe szorítja bele Terézt. Ez az elvet vezeti végig hármas könyvében: az életszentség lényege, állapot és a tan, a „kis út”. Balthasar teológus. Teológiai fejtegetései nem elvont, száraz viták. Lelki könyvnek szánta művét, mély teológiai megalapozással.

Sokszor az az érzésünk, hogy a híres tomista-molinista vita újul fel: a kegyelem és a szabadakarat közreműködésének csodálatos, megfajthatetlen titka. Balthasar a kegyelmet lépteti előtérbe, mint a tomisták, az emberi szerep háttérbeszorításával. Ebben a teológiai keretben jelenik meg előttünk Teréz élete, „küldetésének” története. Teréz szent, nagy szent. De voltak még ilyen nagy egyéniségek a lelkiélet történetében. Isten azonban őt választotta ki, hogy korunk figyelmét ismét az Evangéliumra terelje: a kis út a kereszténység hétköznapi, járható életszentsége.

Nem kezdünk teológiai vitát a könyvvel. Írója ugyancsak mestere tudományának. Tudja, mit ír. De emberileg hajlunk arra, hogy Teréz mellé álljunk, anélkül, hogy a kegyelem szerepét csökkentenénk. Teréz is érezte és vallotta, hogy küldetése van a

világhoz, és mégis életrajzában egyebet sem akar tenni, mint megénekelni az Irgalmas Szeretetet. De Teréz szeretete is nagy volt, emberileg végtelen, és ezzel érdemelte ki kiválasztottságát, küldetését. Nézetünk talán nem illik a könyv teológiai keretébe. De ez nem is fontos. Utóvégre a kegyelem és a szabadakarat együttműködése mindig titok marad. S ezt a szentek tudták a legjobban.

Balthasar két „hibát” fedez fel a Kis Szent életében. Kibeszélte nővéreinek a csodás gyógyulás látomását, a Szűzanya mosolyát, s ezzel a csodás gyógyultak kategóriájába került. Elvágta maga előtt az utat, hogy töretlenül fejlődjék lelki küldetése irányában. Csak hosszú küzdelem után talált ismét magára, Balthasar szerint. A másik hibát az író szerint nem is Teréz, hanem gyóntatója követte el. Kijelenti eskü alatt, hogy gyónógyermekke sohasem követett el halálos bűnt. Ezzel megvonta Teréztől a lehetőséget, hogy igazán együttérezzen a bűnösökkel. Mindig a bűnösök oldalán áll, de nem mint egy közülük, csak mint képviselőjük. Balthasar úgy sejtí, hogy ezt a „hibát” csak a halálos ágy tapasztalatai irtották ki végleg Terézből . . .

Az elfogulatlan vizsgálat nem talál a fenti két esetben sem hibát. Teréz, a kiskorú Teréz mindenről beszámol nővéreinek, éppen a gyógyulás körülményeit hallgatta volna el? S ráadásul nővére maga kérlelte. Teréz maga írja, hogy gyermekkorában átment az aggályosság lelki betegségén. A gyóntató ünnepélyes kijelentése éppen ettől szabadt meg. Teréz egész életén át hálás is volt ezért.

Ennek ellenére Balthasar könyve a mai napig nagy szolgálatot tesz a hittudománynak és Teréz tisztelőinek. Francia kiadását maga ellenezte. Amikor írta, nem volt még kezében az önéletrajz kritikai kiadása. Később átdolgozta könyvét, de lényegében, beosztásában ugyanaz maradt. A Dijoni Erzsébet nővérről írt könyvével együtt jelent meg újra közös kötetben 1970-ben, *Schwestern im Geist*. Therese von Lisieux, Elisabeth von Dijon címen (Johannes Verlag, Einsiedeln, 472 o., ebből Terézé 350 o.). Könyvének fontosságát és tekintélyét mutatja az a tény is, hogy a centenáriumba francia fordításban is megjelent.

Sz. M.

P. Joseph Piat OFM: *Histoire d'une famille. Une école de sainteté. Le foyer où s'épanouit Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus.* (Egy család története. A szentség iskolája. Az a családi tűzhely, ahol a Gyermek Jézusról nevezett Szent Teréz kibontakozott.) Office Central de Lisieux, 1946, 462 o.

Piat, a ferences atya, nyugodtan mondhatjuk, hogy krónikása lett Kis Szent Teréz rokonságának, a Martin-családnak. Amellett, hogy sok könyvet szentelt Teréz lelkiségének, megírta testvérei életét is (Mária, Céline, Léonie, Marie Guérin, a Szent unokanővére, stb.). De Szent Teréz megértésének szempontjából ez a legjelentősebb könyve.

Komoly kutató munkát végzett az atya. Kezünkbe adja annak a környezetnek, családnak a történetét, amelyben Szent Teréz életének döntő éveit élte. Kirajzolódik a szerzetesi életre hajló apa képe, megjelenik az önfeláldozó, dolgos édesanya, majd sorra a testvérek. Mindez a fennmaradt családi levelezés (kiadták *Correspondance familiale* címen, Office Central de Lisieux) és korabeli dokumentumok alapján. Ez a megalapozottság emeli Piat atya könyvét az elsőrangú források közé.

A könyv a szülők sírjáig kíséri a család történetét. Ekkor lép be az utolsó Martin-lány a lisieux-i kolostorba, s ezzel a család nevét a klauzúra zárja el a világtól.

A könyvet már több nyelvre lefordították. A Sankt Benno Verlag rövidítve zsebkönyv alakjában adta ki (*Geschichte einer Familie*). Az újabb francia kiadások az utolsó fejezetben már beszámolnak a szülők megdicsőüléséről is. Megindult a boldoggáavatási perük. 1958-ban kiemelték Isten szolgáját és szolgálóját, Louis és Zélie Martint a lisieux-i temetőből, s azóta leányuk bazilikájának a tövében nyugszanak. Sírjuk fölött Teréz szobra mosolyog. Saját szavait vésték rá: „Isten inkább az éghez, mint a földhöz méltó szülőket adott nekem!”

Sz. M.

Gabriel Garonne: *Ce qui croyait Thérèse de Lisieux.* (Amit Lisieux-i Teréz hitt) Ed. Mame Tours, Paris 1968.

Garonne, a keresztény nevelés kongregációjának bíboros-prefektusa, tagja Szent Teréz Összes Művei Centenárium Kiadó Bizottságának. Zsebkönyv-alakban jelent meg ez a kedves mű: katekizmus, Kis Szent Teréz hitének katekizmusa!

Csodálkozva látja az olvasó, hogy Szent Teréz minden hitigazsághoz hozzászólt, mindenre volt szava. Hite mély alapokon állt. Nem gyermeki hit volt, hanem a felnőtt érettség hite. Elég végignézni a könyv fejezeteit (követi a katekizmus beosztását), s meggyőződhetünk arról, hogy Teréznel éppen úgy, mint Szent Pálnál a „rationabile obsequium” (Róm 12,1), az értelmes hódolat volt a döntő.

Csak néhány példát. Valóságérzete és igazságszeretete oly nagy, hogy nem tűri az alaptalan képzelődést. Nem talál tetszést a korában divatos, apokrifeken nyugvó Jézuska-legendákban. Lelkét csak az igazság táplálja. Megérzi azt is, hogy a Szűzanya tisztelete nem meddő csodálat, hanem járható út. Szűz Mária inkább édesanyja, mint királynő.

A könyv végére érve osztjuk Jean Guittonnak, a Francia Akadémia filozófusának véleményét: Teréz zseni, vallásos lángész. Hite a mi hitünk. Hitkétyei és az ellenük folytatott ésszerű, sikeres harc teszi őt igazán nővérrünk.

Sz. M.

A. Combes: *Theresia vom Kinde Jesu. Die Heiligen in ihrer Zeit* (hrsg. Peter Manns) II. Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz 1966. 464-468. o.

André Combes mintegy 25 évvel ezelőtt kezdte azokat a kutatásokat, amelyek, során lassan kibontakozott Kis Teréz „igazi arca”. Az iratok kiadásán kívül 1948 és 1962 között nyolc munkát írt lelkiségéről. Lélektani elemzése eléggé különbözik Six irásaitól. Ebben a reprezentatív gyűjteményben, miután végigment életének nevezetes eseményein, a következőkben próbálja összefoglalni szentünk lelkiségét:

Amikor Teréz életszentségét és a lelkiéletről szóló tanítását teológiailag értelmezik, még mindig az a baj, hogy túlságos leegyszerűsítéssel csakis a „lelki gyermek-ség”-ről beszélnek. Holott ő maga sohasem idézte még csak az Úrnak erre vonatkozó szavát sem (Mt 18,3).

Lelkiségének legelső lényeges vonása a Jézus iránti mindenképp szerető: jobban akarja szeretni, „mint valaha is szerettké”, soha semmit nem akar tőle megtagadni és inkább meghalna, mint a legcsekélyebb szándékos hibát elkövetni. Ez a szenvedélyes és kizárólagos, a vértanúság és a lelkek szomjazásában kivirágzó szeretet egész életének és hőies szenvedésének alapja és magyarázata.

A második lényeges jegy az életszentség problémájának misztikus megoldása. Teréz szerető vágyában a legmagasabb tökéletességre vágyódik. Fölismeri, hogy magától képtelen erre, de egyben fölfedezi — éspedig már az őszövétségben, amelyből a Kármel mindig erősen táplálkozott — Isten anyai hozzánk hajlását. Ami neki lehetetlen, az elérhetővé válik „Jézus karjaiban”, ebben az isteni „felvonóban”.

Ennek értelmében alakul — és ennek a motívumnak horderejét még nem ismerték föl eléggé a tanulmányozók — szerzetesi hivatása is. Teréz nem Isten igazságosságának kínálja fel áldozatul magát, mint nővérei, hanem irtalmas szeretetének, hogy így szabad utat nyisson annak a végtelen gyöngédségnek, amelyet az Úr a lelkekre kíván árasztani. Ez a szemléletmód nem zárja ki az igazságosságot, de egészen „a szeretet köntösében” szemléli.

Igy jut el azután az Egyházban reá váró szerep fölfedezéséhez: az ő hivatása a szeretet, ennek erejében mindenné lehet.

Itt kapcsolódik misztikájának egy további ismertetőjele. Amikor a tökéletes szeretet szellemében igyekszik élni, rájön az Úr szeretetparancsának központi, mindent átfogó jelentőségére: Istent csak abban a mértékben szeretjük, amilyen mértékben szeretettel vagyunk testvéreink iránt. Úgy akar szeretni mindenkit, mint Jézus, s ezzel az elszánt odaadással fogadja hitellenes kísértéseit is, mert így igazán „a bűnösök asztalához” ülhet.

Belső logikával folyik ebből egy további sajátosság: Teréz meg van győződve arról, hogy a gyengeség és kicsinység nem akadály a tökéletes életszentségnek, föltéve, hogy a lélek „teljes bizalommal rábízta magát Jézus végtelen irgalmasságára”. Ezért kéri az Urat, „válassza ki ilyen kicsiny, áldozatkész lelkek egész seregét, akik méltók az ő szeretetére”.

Végül: mindez a sajátosság nem a villámszerű kinyilatkoztatások ragyogásában jelenik meg, hanem a hit homályos világosságánál. És még ennek a hitnek is a legkeményebb próbákat kell kiállania. Teréz misztikájában a teológiai erények tiszta természetfölötti jellege diadalmaskodik a Szentlélek ösztönzésével és vezetésével. Szeretetből fakadó tökéletes önátadása reményt támaszt lelkében, de ez a szeretet csupán hitből él. Erre céloz Teréz, amikor „a lelki gyermekiség kis útjáról” beszél. Ez pedig az Egyház legbensőbb lényege és magának az evangéliumi örömhírnek magva.

S. M.

M.-D. Poinset OP: *Thérèse de Lisieux, témoin de la foi* (Lisieux-i Teréz, a hit tanúja). Mame, Paris 1971, 416 o.

A francia domonkos szerzetesnő egyike a modern hagiográfia népszerű úttörőinek. Marillac Szent Lujzáról, Keresztes Szent Jánosról, Nagy Szent Terézről, Szent Domonkosról, Szentháromságról nevezett Erzsébet nővérről szóló írásai már több nyelven megjelentek. Terézről írt könyve voltaképpen életrajz, olvasmányos, a terézi szövegek alapján hitelesen felvázolt élet-kép. Részletesen idézik gyermekeinek leírásánál; a kegyelem átalakító munkáját és a gyermeklány hűségét állítja a történetek középpontjába. Poinset nem elemez, hanem intuitív módon tapintja ki Teréz belső fejlődésének vonalát; „láttatja” a külső körülményeket, imitt-amott elmondja reflexióit. Az ismert jeleneteket fiktív párbeszédre bontja — természetesen a hiteles dokumentumok alapján — és így szinte filmszerűen vetíti az olvasó elé Lisieux Szentjének életét. Az utolsó évek montázsa kissé elnagyolt; pedig itt lett volna igazán szükség „lassított felvételre!” — A filmszerűséget támogatják a könyv illusztrációi: elsősorban nem az ismert Teréz-fényképek, hanem az életét körülfogó tárgyak, helyek, személyek képei, a lisieux-i kármelről készült felvételeket is beleértve. — Poinset a nagyközönségnek akarja bemutatni Lisieux-i Szent Terézt. Stílusa hűen szolgálja ezt a célt: eleven, életszerű; szökinse az akkori és a mai francia nyelv sava-borsával ízes. Módszere azt bizonyítja, hogy egy szent életét több oldalról is meg lehet közelíteni hitelesen. — A zsebkönyv-forma is a nagyközönség igényeit kívánja kielégíteni.

M. E.

Jean-François Six: *La véritable enfance de Thérèse de Lisieux*. Névrose et sainteté. (Lisieux-i Teréz igazi gyermekisége. Neurózis és szentség.) Seuil, Paris 1972, 288 o.

Charles de Foucauld életének és lelkiségének szakértője 15 évi kutatás és eszmélődés után fogott hozzá, hogy a lélekelemzés módszereivel megrajzolja Martin Teréz „igazi életútját”. Mint a Nemhivók Titkárságának munkatársa sokat foglalkozott a hitetlenség jelenségével; úgy érzi, Terézt is áthatolhatatlan falak vették körül, beleértve az érezhető hit hiányát is, ezért fordul különös rokonszenvvel a hitből élő Teréz felé. Teréz szentségét — hűségét a kegyelemhez — nem úgy vizsgálja, mint valami „angyali jelenséget”, hanem szemügyre veszi a korát meghatározó társadalmi, politikai, lelkeségi áramlatokat is. Az embert akarja újraalkotni. Six realista, és meg van arról győződve, hogy Teréz is az, csak újra fel kell őt fedezni. Ezzel párhuzamosan hiányt is akar pótolni. Úgy látja, hogy sokan és sokat beszéltek a „lelki gyermekiség útjáról”, de Teréz gyermekeinek igazi elemzéséhez senki sem mert hozzáfekedni. Az író nem vallja magát Freud tanítványának, de a legerőteljesebb módszerekkel folytatja a mítoszrombolást, elszántan forgatja a pszichoanalízis néha kétélű fegyverét. Állítja, hogy a gyermekkor élményei meghatározó szerepet játszottak Teréz életszentségének kialakulásában: a fiatal lány egyrészt felvette a harcot gyermekeinek lehűző erői ellen, másrészt asszimilálva azokat — a kegyelem segítségével — túllendült

rajtuk. A kegyelem a természetre épít. Six biztos a kegyelem munkájában, ezért első sorban az emberi természet, a tudatalatti csak többé-kevésbé felfedhető történései érdeklik. — Szűrő-vágó bonckéssel nyúl Teréz szüleinek szerinte idealizált alakjához is, a keze alól kikerült két nagyon sötét portré realitását sok kritikus kétségbevonja. Alençon, Lisieux morbid világának ábrázolása kétségtelenül nem ment a túlzásoktól. A Martin-lányok sem kerülik el ezt a mikroszkopikus vizsgálatot: neveltetésük, intellektuális felkészültségük rajza nem sok hízogó adatot tartalmaz. Teréz egy janzenista eszelme, halállal árnyékolt család utolsó virágjaként az élet, a remény, az abszolút bizalom és szeretet szentje lesz; de ennek a „sikernek” ára: gyermekevének emberfeletti belső szenvedése, küzdelme. Six elemzéseinek középpontjában Teréznek ez a reménytelen élet-halálharca áll; szizifuszi erőfeszítéseit, látszólag kilátástalan harcát a kegyelem váltja át győzelemre. Teréz 1886 karácsonyán, „megtéérése” napján indul el a „gigászok útján”, ahol már „győzelmet győzelemre halmoz”. — A szerző a dokumentumok százait sorakoztatja fel, hogy már előre kivédje a várható — és bőségesen jelentkező — kritikuskok bírálatát. Bár könyve sok jogos ellenvéleményre adott alkalmat, érdeme, hogy eddig „járatlan utakon járva”, az élő Terézhez jutott.

II. k. Thérèse de Lisieux au Carmel. Seuil, Paris 1973, 402 o.

Six Lisieux szentjének századik születésnapján tesz pontot tervezett trilógiájának második, Teréz kilenc és fél éves szerzetesi életét elemző kötetének végére. Talán most nem fog megbotránkoztatni senkit, írja bevezetőjében, de ellenvéleményekkel most is számol. A történész alaposságával és tárgyilagosságával ad képet a múlt század utolsó évtizedének francia társadalmáról, az antiszemitizmus, a nyárspolgári gondolkodásmód megnyilvánulásairól, a szabadkőműves mozgalom fellendüléséről, a női emancipáció első tapogatózó lépéseiről, hogy aztán megállva a lisieux-i kármel előtt, egy hatalmas kérdőjelet rajzoljon annak kapujára. Az olvasó megismerkedhet a kolostor alapításának körülményeivel, a franciaországi kármelek sajátos lelki atmoszférájával. Six felvázolja három, a lisieux-i kármel szellemét is meghatározó szerzetesnő portréját, ezek nyomán a kor életszentség-eszményét, az isteni igazságszágnak önmagukat áldozatként felajánló kármeliták hajmeresztő vezekléseit, életstílusát. Ebből a milióból nő ki Teréz, akinek útja egyszerű, akinek élete: „a szeretet története” (histoire d’amour).

Forrásként, a helyreállított önéletrajzi írások mellett, első sorban Teréz költeményeit és leveleit használja fel. Szemmel láthatóan nem tud kibékülni Ágnes anyával (Paula), aki — mondja — elszűrte Teréz írásait, aki húga eredeti gondolatait önkényesen a maga szájaíze szerint alakította. Ezért csak óvatosan idéz a „Derniers Entretiens” (Utolsó Beszélgetések) Ágnes anyja által kompilált szövegéből. Az igazi Teréz akarja elének állítani, aki kezdettől fogva a maga útját járja, aki radikálisan szakít a kor klerikális, lelki arisztokráta felfogásával, aki a bűnösöknek és hitetleneknek nem anyja akar lenni, hanem kenyérüket megosztó nővére, aki kontesztál minden faji megkülönböztetés, felsőbbrendű magatartás ellen, aki vallja a kegyelem ingyenességét és elfogadva saját semmiségét a végtelen szeretet felé lendül és akar lendíteni másokat, egy szóval: aki Isten szeretetébe akarja öltöztetni a világot. Fiatalos dinamizmussal és korát meghazudtoló bölcsességgel keresi és találja meg hivatását abban az Egyházban, amelynek Krisztus jegyeseként az az elsődleges küldetése, hogy szeressen. „Megértettem, hogy a szeretet minden hivatást egybefoglal, hogy a Szeretet minden, hogy átfog minden időt és minden helyet . . . egy szóval: hogy a Szeretet örök. Akkor eszeveszett örömben felkiáltottam: Jézusom, Szerelmem . . . végre megtaláltam hivatásomat, az én hivatásom a Szeretet! Igen, megtaláltam a helyem az Egyházban, s ezt a helyet, Istenem, Te adtad nekem . . . Az Egyház Szívében én a Szeretet leszek . . . így minden leszek . . . Így minden álomom valóra válik!!!”

Six megdöbbentő realizmussal és a pszichológus éleslátásával mutatja be, hogyan élte meg ez a minden szempontból érett fiatal nő ezt a szeretet-hivatást, hogyan ment el a végsőig: vállalva a szerzetesi élet monotonitását, a fizikai szenvedéseket, a hitetlenség kísértésének iszonyú sötéttségét, társai értetlenségét, a magányt. Teréz

„szíve egy atomját sem akarta megtartani magának”, így teljesen birtokába vette őt a Szeretet, Krisztus.

Teréz üzenete azt tanúsítja, hogy ez a fiatal kármelita eljutott az evangélium szívének megértéséig: Jézus a bűnösöket hívja, akiket átalakít szeretetével. Akit pedig Isten szeret, az képessé lesz arra, hogy szabadon válaszoljon erre a szeretetre. Teréz élete nem volt más, mint szabad válasz, teljes odaadás a Végtelen Szeretetnek.

Ezt a forradalmian egyszerű életutat rajzolja meg Jean-François Six műve.

Magyar Erzsébet

René Laurentin: *Thérèse de Lisieux — Mythes et réalité*. Beauchesne, Paris 1972, 240 o.

René Laurentin, az ismert zsinati szakértő, mariológus, Lourdes és Bernadette krónikása, Terézről szóló összefoglaló jellegű művében az igazságkeresés, a reális szintézis-alkotás feladatát tűzi maga elé: éppen úgy szembeszáll a Teréz életét és környezetét jóhiszeműen meghamisító beállításával, mint a szimplifikáló dicsőítés művelőivel, vagy a pszichoanalízis bizonytalan talajára került lélekelemzőkkel. A szerző született újságíró: érdekfeszítő stílusban talál olyan meghökkentő párhuzamokat, mint Lisieux Szentje és Szent Pál, Aquinói Szent Tamás, Szent Johanna, Luther Márton; ismert tanulmányok alapján mutat rá Bernanos, ill. Bergson műveinek terézi motívumaira; de kitér Edith Piaf 1969-ben megjelent best-seller művére is, amelyben a szerző — saját tapasztalatai alapján — bemutatja a prostituáltak Teréz iránti áhítatát. — Az irodalomtörténeti csemegék után Laurentin is végigjárja Teréz életét: könyvének ez a része vetekszik egy jólkomponált detektívregény izgalmasságával. Széttolja a látványos kulisszákat, benéz szobák, cellák, lelkek rejtekeibe . . . Gom-bostűfejre szúr embereket: nagyon is emberi jelenetek csetlő-botló szereplőit, hogy valamennyit az igazság fényébe állítsa. Tisztázni akarja Gonzága anyja szerepét, egyéniségének fény- és árnyoldalait is. Rá mer mutatni azokra a korlátokra is, amelyek Teréz életét keretelték, aki ezek ellenére túl tudott nőni korán, családján, társadalmi milióján, a kármelen . . . Teréznek ez a „csendes forradalma” — az emberi szabadság és az ingyenes kegyelem csodája — a sokat emlegetett „kis út” lényege. Misztérium: a Szeretet misztériuma. — Laurentin szép kiállítású, áttekinthetően megszerkesztett művét részletes, rövid bíráló szempontokat is feltüntető bibliográfia, valamint hasznos kronológiai összefoglalás egészíti ki.

M. E.

Guy Gaucher: *La passion de Thérèse de Lisieux* (4 avril — 30 septembre 1897). (Lisieux-i Teréz szenvedése.) Desclée de Brouwer, Paris ³1973, 260 o.

Guy Gaucher Bernanostól pártolt át Lisieux Szentjéhez, „a modern idők legnagyobb szentjéhez” (X. Pius). Jelen munkáját hosszú kutatás, tanulmányok előzték meg: a szerző teljesen otthonos a Teréztől származó és a Terézről szóló hatalmas irodalomban. A szó szoros értelmében megigézte őt a fiatal kármelita, „a szeretetnek odaadott élet” beteljesedése. Könyvének vezérfonalául a *Derniers Entretiens* szolgált, ennek kronológiai menetébe illeszti a levelek, visszaemlékezések megfelelő részeit. Gaucher néhány markáns vonással megrajzolja Teréz korát — kortársai voltak Dreyfus, Rostand, Lenin, II. Vilmos, Charles de Foucauld —, környezetét, a normandiai kisvárost és a lisieux-i kármelita kolostort. Teréz ismeretlen maradt, rejtett, pedig „az óriások útján futott”; itt találkozott a betegséggel. Gaucher Teréz ágya mellé vezet minket, ahol tanúi lehetünk szavainak, fulladozásának, tréfáinak, egyszerű önátadásának, el-elhangzó jajainak. A halál előtt álló fiatal nővér „Varázshegye” egy sötét betegszoba, társasága a több-kevesebb megértést tanúsító nővérek. Gaucher klinikai pontossággal elemzi a betegség lefolyását és Teréz belső fejlődését egészen a „Consummatus est”-ig. Teréz olyan beteg, mint bárki más: felindul, könnyen sír, szenved minden kis zörejtlől, az elkerülhetetlen tapintatlanságoktól, félreértésektől, a mindaddig elképzelhetetlen kísértésektől, a reménytelenségtől, a halálfélelemtől . . . De ugyanakkor vidám, szellemes, szójátékokat gyárt, környezete szerint: sugárzik az

örömtől. Békéje megingathatatlan. A szerző, bár szigorúan tárgyilagos, nem tudja titkolni csodálatát: hosszú fejezetben elemzi a halállal vívódó Teréz kiteljesedett jellemét, észrevétlen hősiességét.

A „kis útról” Teréz már nem beszél, üzenete már elhangzott. Most életével mutatja be a bizalom és szeretet útját, azt is mindig csak a jelen pillanatban. Azt szereti, amit Isten éppen küld — ez a titka állandó békéjének és örömének. Nővére, Agnes anyja jegyzeti szavait, köztük egyre többször fordul elő az „öröm” és a „béke”.

A szerző külön fejezetet szentel a terézi „ég”-fogalom elemzésének. Teréz tiltakozik az „örök nyugalom” ellen; tudja, hogy a halál csak küszöb, hazatalálás a szerető Atyához. Az idők végezetéig akar tevékenykedni, hogy Jézust megismertesse és megszerettesse. Vágyai teljesedését várja az égtől, ezért nem fél attól, hogy átlépje az utolsó küszöböt. Gaucher nem felejt el rámutatni arra, hogy éppen ezek a mérhetetlen vágyai, megingathatatlan békéje, öröme, energiája, küzdőképessége gyakran váltott ki megbotránkozást, értetlenséget. Ismeretlen maradt, haláláig.

Ebben az összefüggésben válik érthetővé Teréz különleges áhítata a Szent Arc iránt. Egészen hasonló akart lenni Jézushoz: a szenvedésben, a megaláztatásban, rejtettségben, mert tudta, hogy dicsőségében is részesedni fog.

A könyv függeléke felsorakoztatja Teréz nővértársainak tanúságát, kitér Gonzága anyja szerepére, a filológus alaposságával elemzi Teréz sajátos szókincsét, rámutat a terézi szövegek elferdítésének néhány tipikus esetére, végül bemutatja Teréz utolsó eksztázisának néhány értelmezését.

Lisieux-i Szent Teréz kegyelemben kiteljesedett életének és egyéniségének megismerésére kiváló könyvet kaptunk a kezünkbe.

M. E.

TARTALOM

Bevezetés	3
Lisieux-i Szent Teréz életrajzi adatai	4
Szigeti Miklós: Ha a szentek írni kezdenek . . .	5
Hans Urs von Balthasar: Lisieux korszerűsége	12
Szigeti Miklós: A papok védőszentje, Lisieux-i Kis Szent Teréz	27
Lisieux-i Teréz levelei Roulland atyához	35
Lisieux-i Szent Teréz és Thomas Merton	47
Sántha Máté: Kis Teréz humora	51
Könyvek:	
I.F. Görres: Das verborgene Antlitz	58
H.U.v.Balthasar: Therese von Lisieux	58
P.J. Piat OFM: Histoire d'une famille	59
G. Garonne: Ce qui croyait Thérèse de Lisieux	60
A. Combes: Theresia vom Kinde Jesu	60
M.-D. Poinset OP: Thérèse de Lisieux, témoin de la foi	61
J.-F. Six: La véritable enfance de Thérèse de Lisieux	61
J.-F. Six: Thérèse de Lisieux au Carmel	62
R. Laurentin: Thérèse de Lisieux — Mythes et réalité	63
G. Gaucher: La passion de Thérèse de Lisieux	63

